

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

DOKTORA TEZİ

Nuran TAPKI

**HATAY İLİNDE MEYVE FİDANCILIĞI YAPAN İŞLETMELERİN
EKONOMİK ANALİZİ**

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

ADANA, 2015

**ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**HATAY İLİNDE MEYVE FİDANCILIĞI YAPAN İŞLETMELERİN
EKONOMİK ANALİZİ**

Nuran TAPKI

DOKTORA TEZİ

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Bu Tez 20/05/2015 Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oybirliği/Oyçokluğu ile Kabul Edilmiştir.

.....
Prof.Dr.Faruk EMEKSİZ
DANIŞMAN

.....
Doç.Dr.Müge KANTAR DAVRAN Doç.Dr.Erdal DAĞISTAN
ÜYE ÜYE

.....
Yrd.Doç.Dr.Ufuk GÜLTEKİN
ÜYE

.....
Yrd.Doç. Dr.Bekir DEMİRTAŞ
ÜYE

Bu Tez Enstitümüz Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında hazırlanmıştır.
Kod No:

Prof. Dr. Mustafa GÖK
Enstitü Müdürü

Bu Çalışma Ç. Ü. Araştırma Projeleri Birimi Tarafından Desteklenmiştir.
Proje No: ZF2012D17

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge ve fotoğrafların
kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere
tabidir.

ÖZ

DOKTORA TEZİ

HATAY İLİNDE MEYVE FİDANCILIĞI YAPAN İŞLETMELERİN EKONOMİK ANALİZİ

Nuran TAPKI

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

Danışman : Prof.Dr. Faruk EMEKSİZ
: Yıl 2015, Sayfa:163
Jüri : Prof.Dr. Faruk EMEKSİZ
: Doç.Dr. Müge KANTAR DAVRAN
: Doç.Dr. Erdal DAĞISTAN
: Yrd.Doç.Dr. Ufuk GÜLTEKİN
: Yrd.Doç.Dr. Bekir DEMİRTAŞ

Bu çalışmada, Hatay İlinde meyve fidanı üreten işletmelerin ekonomik yapıları incelenerek, işletmelerin fidan üretim faaliyetleri, ekonomik üretim değerleri ile sorunları ortaya konulmuştur.

Tarımsal işletmelerden elde edilen veriler 2013 üretim dönemine ait olup; yüz-yüze görüşerek tam sayım yöntemi ile elde edilmiştir. Buna göre 1-50.000 adet fidan üreten işletmeler I., 50.001-100.000 adet fidan üreten işletmeler II., 100.000’den fazla fidan üreten işletmeler III. grup tarım işletmesi olarak tanımlanmıştır. İşletmelerde aile işgücü kullanım oranı %50,71’ dir. Fidan üretiminin %68,92’si mülk arazilerde gerçekleşmektedir.

Meyve fidanı yetiştiriciliği, işletmelerin GSÜD’ nin %75,38’ ini oluşturmaktadır. Meyve fidanı türü bakımından da en fazla narenciye meyve fidanları(%46,20) ile zeytin fidanları (%35,29) üretilmektedir. İşletmelerde fidan başına maliyet ortalama 1,87 TL olup ortalama fidan satış fiyatı 3,36 TL’dir. Her bir fidan için ortalama 1,49 TL kar sağlanmaktadır.

Bölgede işletmelerin en fazla karşılaştıkları sorunlar; girdi fiyatları yüksekliği, birliğe üyelik için bürokratik işlemlerin çok olması, destek miktarının yetersiz olması, kalifiye eleman bulmada karşılaşılan zorluklar ile bölgede fidan üretimini tehdit eden hastalıklardır.

Sonuç olarak, meyve fidanı üretim kapasitesi yüksek olan işletmelerin kar marjının daha yüksek olduğu ve fidan üretiminin karlılığının GSH, GSÜD, BK, SH, SK gibi ekonomik ölçütlere bakıldığında üçüncü grup işletmelerde daha yüksek olduğu, bu nedenle kapasite arttıkça başarının artacağı gözlenmekte olup, meyve fidanı üretim kapasitenin artırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Meyve Fidanı Üretimi, Fidan işletmeleri, Ekonomik analiz, GZFT analizi, Pazarlama

ABSTRACT

Ph.D THESIS

ECONOMIC ANALYSIS OF FRUIT SAPLING PRODUCING FARMS IN HATAY PROVINCE

Nuran TAPKI

**DEPARTMENT OF AGRICULTURAL ECONOMICS
INSTITUTE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES
UNIVERSITY OF ÇUKUROVA**

Supervisor : Prof.Dr. Faruk EMEKSİZ
: Year 2015, Pages: 163
Jury : Prof.Dr. Faruk EMEKSİZ
: Assoc.Prof.Dr.Müge Kantar DAVRAN
: Assoc.Prof.Dr. Erdal DAĞISTAN
: Asst.Prof.Dr. Ufuk GÜLTEKİN
: Asst.Prof.Dr. Bekir DEMİRTAŞ

In this study, examining the economic structure of fruit sapling tree production in The Hatay Province, economic production values and problems of production activities have been demonstrated.

The data obtained from agricultural holdings belong to 2013 production period. The data were obtained from enterprises by the method of full count and face to face with producers. Enterprises were classified as three groups according to the production capacity of fruit sapling trees. First groups (1 to 50.000 number), second groups (50.001 to 100.000 number) and third group (more than 100.000 number). The Family labor utilization rate was calculated as 50,71%. Of the enterprises, 68,92's% were producing on their own property.

The breeding of fruit saplings was 75,38% of the gross production. The most common species of fruit sapling production were citrus (46,20%) and olive trees (35,29%).

The cost of per sapling was calculated as 1.87 TL in farms. In contrast, the average selling price of saplings is 3.36 TL. As a result, 1,49 TL profit was achieved per fruit sapling trees.

The problems faced by most of the farms in the region were high input prices, excessive bureaucratic procedures preventing memberships into the union, an inadequate amount of support provided by the state, production-threatening diseases of plants and difficulties in finding qualified staff in the region.

As a result, according to some economic criterias such as G0, GPV, GP, PO, PP, sapling production profitability is higher in the third group enterprises. So increased capacity is recommended, and has been observed to increase economic success.

Keywords: Fruit Sapling, Nursery Enterprises, Economic Analysis, SWOT Analysis, Marketing,

TEŞEKKÜR

Araştırmanın her aşamada yardımcı olan, değerli katkılarıyla beni yönlendiren, bilgi ve deneyimlerinden faydalanma şansı bulduğum danışman hocalarım Sayın **Prof. Dr. Ö. Faruk EMEKSİZ** ve **Doç.Dr. Erdal DAĞISTAN**'a, ayrıca, değerli katkılarından dolayı Sayın **Doç. Dr. Müge KANTAR DAVRAN**'a Sayın **Yrd. Doç.Dr. Bekir DEMİRTAŞ**'a çok teşekkür ederim.

Anket sorularını büyük bir sabır ve samimiyetle cevaplayan ve Hatay İlinde faaliyet gösteren meyve fidanı üreticilerine, anketin yürütülmesi esnasında yardımcı olan ve çalışma esnasında gösterdikleri kolaylıklardan dolayı Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl ve İlçe Müdürlükleri personeline, araştırmaya verdiği mali destekten dolayı Çukurova Üniversitesi Rektörlüğü'ne en içten teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın tamamlanmasında manevi katkı ve göstermiş olduğu sabır ve özveriden dolayı sevgili oğullarıma ve eşime ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

SAYFA

ÖZ.....	I
ABSTRACT.....	II
TEŞEKKÜR.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	XIV
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	XV
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın Önemi ve Amacı.....	1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR.....	5
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	15
3.1. Materyal.....	15
3.2. Yöntem.....	15
3.2.1. Bireysel Görüşme Yapılacak İşletmelerin Belirlenmesi ve Soru Formunun İçeriği.....	15
3.2.2. İşletmelerin Analizinde Uygulanan Yöntemler.....	17
3.2.2.1. İşletmelerin Yıllık Faaliyet Sonuçları.....	17
3.2.2.2. Grup Analizi.....	24
3.2.2.3. GZFT Analizi.....	25
4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA.....	27
4.1. Türkiye’de Meyve ve Meyve Fidancılığının Gelişimi.....	27
4.1.1. Meyve üretimi.....	27
4.1.2. Meyve Fidanı Üretimi.....	28
4.1.3. Meyve Fidanı Dış Ticaret Durumu.....	36
4.2. Hatay Bölgesi Hakkında Genel Bilgiler.....	39
4.2.1. Coğrafi Durum.....	39
4.2.2. Tarımsal Yapı.....	40
4.2.2.1. Meyve Üretimi.....	41
4.2.2.2. Meyve Fidanı Üretimi.....	44

4.3. Tarımsal İşletmelerin Bütünsel Analizi.....	45
4.3.1. Nüfus ve İşgücü varlığı.....	45
4.3.1.1. Nüfus ve Eğitim Durumu.....	46
4.3.1.2. İşletme Sahiplerinin Yaşı ve Ortalama Deneyim Süreleri.....	47
4.3.1.3. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumu.....	48
4.3.1.4. İşletmelerin İşgücü Varlığı ve Geçici işçi Kullanım Durumları.....	49
4.3.2. İşletmelerin Arazi Tasarruf Durumu.....	51
4.3.3. İşletmelerin Sermaye Yapısı.....	54
4.3.3.1. Aktif Sermaye.....	56
4.3.3.1.(1). Arazi Sermayesi (çiftlik sermayesi).....	56
4.3.3.1.(1).a. Toprak Sermayesi.....	56
4.3.3.1.(1).b. Bina Sermayesi.....	58
4.3.3.1.(1).c. Bitki Sermayesi.....	59
4.3.3.1.(1).d. Arazi Islahı Sermayesi.....	60
4.3.3.1.(2). İşletme Sermayesi.....	60
4.3.3.1.(2).a. Alet Makine Sermayesi.....	60
4.3.3.1.(2).b. Hayvan Sermayesi.....	61
4.3.3.1.(2).c. Malzeme Sermayesi (ürün ve girdi stokları).....	62
4.3.3.1.(2).d. Para Sermayesi.....	62
4.3.3.2. Pasif Sermaye.....	62
4.3.4. İşletmelerin Kredi Kullanım Durumu.....	63
4.3.5. İşletmelerin Yıllık Ekonomik Faaliyet Sonuçları.....	64
4.3.5.1. Gayri Safi Üretim Değeri (GSÜD) ve Gayri Safi Hasıla (GSH).....	64
4.3.5.2. Brüt Kar (BK).....	67
4.3.5.3. Masraflar.....	69
4.3.5.3.(1). Sabit ve Değişen Masraflar.....	69
4.3.5.3.(2). İşletme Masrafları.....	70

4.3.5.4. Saf Hasıla (SH).....	72
4.3.5.5. İşletmelerin Saf Kar Değerleri (SK).....	73
4.3.5.6. İşletmelere Ait Tarımsal Gelir Değerleri (TG).....	74
4.3.5.7. İşletmelerin Tarım Dışı Gelir ve Toplam Aile Gelirleri.....	75
4.3.5.8. İşletmelere Ait Öz Sermaye Rantı.....	75
4.3.5.9. İşletmelere Ait İş Kazancı.....	76
4.3.5.10. İşletmelere Ait Müteşebbis Karı.....	76
4.3.5.11. İşletmelere Ait Rantabilite Değerleri.....	77
4.3.5.12. İşletmelere Ait Gelir Analizleri.....	79
4.3.5.13. İşletmelere Ait Sermaye Devir Hızı.....	80
4.3.6. İşletmelere Ait Meyve Fidanı Üretim Analizleri.....	80
4.3.6.1. Fidan Üretim Alanlarının Durumu.....	80
4.3.6.2. İşletmelerin Meyve Fidanı Üretim Kapasiteleri.....	81
4.3.6.3. İşletmelerin Uyguladıkları Fidan Yetiştirme Teknikleri ve Üretim Dönemi.....	83
4.3.6.4. İşletmelerin Uyguladıkları Fidan Çoğaltma Yöntemleri.....	85
4.3.6.4.(1). Tohumla Çoğaltma.....	85
4.3.6.4.(2). Aşı ile Çoğaltma.....	85
4.3.6.4.(2).a. Aşı Kalemî Temin Yerleri ve Karşılaşılan Sorunlar.....	86
4.3.6.4.(3). Çögür ile çoğaltma.....	87
4.3.6.4.(4). Çelikle Çoğaltma.....	88
4.3.6.5. İşletmelerde Hastalık ve Zararlılar ile Mücadele Durumu...	88
4.3.6.6. İşletmelerde Fidan Üretim Döneminde Yapılan İşlemler.....	89
4.3.6.7. İşletmelerde Sökülen Fidanların Muhafazası ve Kayıp Oranları.....	93
4.3.6.8. İşletmecilerin Fidan Tür ve Çeşitlerinde Değişikliğe Gitme Durumu.....	94
4.3.6.9. İşletmelerin Sera Varlığı.....	94
4.3.6.10. İşletmelerde Kimyasal Gübre Kullanım Durumu.....	95
4.3.6.11. İşletmelerde Tarımsal İlaç Kullanım Durumu.....	96

4.3.6.12. İşletmelerde Meyve Fidanı Pazarlama Durumu.....	98
4.3.6.12.(1). İşletme Gruplarına Göre Fidan Dağıtım Kanalları.....	99
4.3.6.12.(2). İşletmelerde Pazarlama Aşamasında Yapılan İşlemler.....	100
4.3.6.13. İşletmelerin Fidan Kalitesini ve Satış Fiyatını Belirleme Durumu.....	100
4.3.6.14. İşletmelerde Fidan Satış Şekilleri ve Satış Bedellerinin Tahsili.....	102
4.3.6.15. İşletme Sahiplerinin Birliklere Üyelik Durumu.....	103
4.3.6.16. İşletmecilerin Fidancılıktan Memnuniyet Durumu.....	104
4.3.6.17. Fidan Üretiminde Gelirlerin Analizi ve Maliyetler.....	105
4.3.6.17.(1). Gelir Analizleri.....	105
4.3.6.17.(2). İşletme Masrafları.....	106
4.3.6.17.(2).a. Değişen Masraflar.....	106
4.3.6.17.(2).b. Sabit Masraflar.....	108
4.3.6.17.(3). Üretim Masrafları.....	109
4.3.6.17.(4). Birim Maliyetler.....	112
4.3.6.18. Fidancılık İşletmelerinde Grup Analizi.....	113
4.3.6.18.(1). Gayri Safi Üretim Değeri (GSÜD).....	114
4.3.6.18.(2). Brüt kar (BK).....	115
4.3.6.18.(3). Saf Hasıla (SH).....	116
4.3.6.18.(4). Saf Kar (SK).....	118
4.3.6.18.(5). Tarımsal Gelir (TG).....	119
4.3.6.19. Fidan Üretimi Karlılık Analizi.....	120
4.3.6.20. İşletmelerin Karşılaştıkları Sorunlar.....	121
4.3.6.20.(1). Fidan Üretim Aşamasında Karşılaşılan Sorunlar.....	121
4.3.6.20.(2). Pazarlama Aşamasında Karşılaşılan Sorunlar.....	123

4.3.6.21. Fidancılık Sektörünün GZFT Analizi ile	
Değerlendirilmesi.....	125
4.3.6.21.(1). Güçlü Yönler.....	126
4.3.6.21.(2). Zayıf Yönler.....	127
4.3.6.21.(3). Fırsatlar.....	129
4.3.6.21.(4). Tehditler.....	129
5.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	133
KAYNAKLAR.....	143
ÖZGEÇMİŞ.....	149
EKLER.....	151
EK 1. İşletme Anket Formu.....	153

ÇİZELGELER DİZİNİ

SAYFA

Çizelge 3.1. Meyve Fidanı Üretimi Yapılan İlçeler ve Görüşülen İşletme Sayıları (adet).....	15
Çizelge 3.2. Meyve Fidanı Üreten İşletmelerin Üretim Miktarları (adet) ve Büyüklük Gruplarına Göre Dağılımı.....	16
Çizelge 3.3. Erkek İşgücü Birimi Hesaplamada Kullanılan Katsayılar.....	18
Çizelge 4.1. Türkiye’de Meyve Üretimi.....	27
Çizelge 4.2. Türkiye Fidan Üretimi (1.000 adet).....	29
Çizelge 4.3. Bölgelerin Sertifikalı Meyve Fidanı Üretimi (adet).....	29
Çizelge.4.4. Türkiye’de Meyve Türlerine Göre Fidan Üretimi ve Gelişimi (adet).....	32
Çizelge 4.5. Türkiye’de Meyve Türlerine Göre Sertifikalı Fidan Üretimi ve Gelişimi (adet).....	33
Çizelge 4.6. Türkiye’de İllere Göre Meyve Fidanı Üretim Miktarları (adet).....	35
Çizelge 4.7. Türkiye Meyve Fidanı İhracatı (2005-2008).....	37
Çizelge 4.8. Türkiye’de Meyve Fidanı İthalatı (2005-2008).....	37
Çizelge 4.9. Türkiye’de Meyve Fidanı İhracat ve İthalatı (2010-2012).....	38
Çizelge 4.10. Hatay İli Meyve Üretimi.....	42
Çizelge 4.11. Hatay’da İlçelerde Tesis Edilen Bahçe ve Fidan Sayıları (2011-2012) (adet).....	43
Çizelge 4.12. Hatay İlinde Üretimi Teşvik Edilen Meyve Türleri.....	43
Çizelge 4.13. Hatay’da Tesis Edilen Meyve Üretim Alanları (da).....	44
Çizelge 4.14. Hatay İlinde Yıllara Göre Meyve Fidanı Üretimi (adet).....	45
Çizelge 4.15. İşletme Gruplarına Göre Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı (%).....	46
Çizelge 4.16. İşletmelerdeki Nüfusun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (%).....	47
Çizelge 4.17. İşletmelerdeki Aile Nüfusunun Eğitim Durumu (%).....	47
Çizelge 4.18. İşletmecilerinin Ortalama Yaşı ve Deneyim Süreleri (yıl).....	48
Çizelge 4.19. Fidan İşletmecilerinin Eğitim Durumu (%).....	48

Çizelge 4.20. İşletmecilerin Meslek Yapılanmaları (%).....	49
Çizelge 4.21. İşletmecilerin Fidancılık Mesleğini Öğrenme Durumu (%).....	49
Çizelge 4.22. İşletmelerde Ortalama Aile İş Gücü Potansiyeli ve İş Gücü Kullanım Durumları (EİB).....	50
Çizelge 4.23. İşletmelerin Aile İşgücü Kullanım Durumları (EİG).....	50
Çizelge 4.24. İşletmelerde Geçici ve Daimi İşgücü Kullanım Durumları.....	51
Çizelge 4.25. İşletmelerde Arazi Tasarruf Durumu (da).....	52
Çizelge 4.26. İşletmelerin Fidan Arazisi Tasarruf Durumu (da).....	52
Çizelge 4.27. İşletmelerin Tarla Arazisi Tasarruf Durumu (da).....	53
Çizelge 4.28. İşletmelerin Bağ-Bahçe Arazisi Tasarruf Durumu (da).....	53
Çizelge 4.29. İşletmelerin Arazi Kullanım Durumu (da).....	54
Çizelge 4.30. İşletmelere Ait Sermaye Unsurları (TL).....	58
Çizelge 4.31. İşletmelere Ait Bina Varlığı (m ²).....	59
Çizelge 4.32. İşletmelerin Alet ve Makine Varlığı (adet).....	61
Çizelge 4.33. İşletmelerin Hayvan Varlığı (baş).....	62
Çizelge 4.34. İşletmelerin Kredi Kullandıkları Bankalar.....	63
Çizelge 4.35. İşletmelerin Kredi Kullanım Durumu.....	64
Çizelge.4.36. İşletmelerin Faaliyet Alanlarına Göre Gayri Safi Üretim Değeri (TL).....	65
Çizelge.4.37. İşletmelere Ait Gayri Safi Hasıla Değerleri (GSH) (TL).....	66
Çizelge.4.38. İşletmelerin GSH ve GSÜD Değerleri (TL).....	67
Çizelge.4.39. İşletmelerin Fidan ve Diğer Üretimlerindeki Brüt Karları (BK).....	68
Çizelge 4.40. İşletmelerde Değişik Ölçütlere Göre Brüt Kar Değerleri (TL).....	68
Çizelge.4.41. İşletmelere Ait Sabit, Değişen, Toplam Masraflar (TL).....	70
Çizelge.4.42. İşletmelerin İşgücü, Cari, Amortisman ve Toplam İşletme Masrafları (TL).....	71
Çizelge 4.43. İşletmelere Ait Saf Hasıla Değerleri (TL).....	72
Çizelge 4.44. İşletmelerde Değişik Ölçütlere Göre Saf Hasıla Değerleri (TL).....	73
Çizelge 4.45. İşletmelere Ait Saf Kar (TL).....	73
Çizelge 4.46. İşletmelerde Değişik Ölçütlere Göre Saf Kar Değerleri (TL).....	74

Çizelge 4.47. İncelenen İşletmelerde Ait Aile Geliri (TL).....	74
Çizelge 4.48. İşletmelerde Değişik Ölçütlere Göre Tarımsal Gelir Değerleri (TL).....	75
Çizelge 4.49. İşletmelerin Öz Sermaye Rantı Değerleri (TL).....	76
Çizelge 4.50. İşletmelerin İş Kazancı Değerleri (TL).....	76
Çizelge.4.51. İşletmelere Ait Mütешеbbis Karı (TL).....	77
Çizelge 4.52. İşletmelere Ait Rantabilite Faktörü, Mali Rantabilite ve Ekonomik Rantabilite Oranları (%).....	79
Çizelge 4.53. İşletmelere Ait Gelir Analizleri (%).....	79
Çizelge 4.54. İşletmelere Ait Sermaye Devir Hızı (%).....	80
Çizelge 4.55. İşletme Gruplarında Fidan Üretim Alanlarının Dağılımı ve Tasarruf Durumu (da).....	81
Çizelge 4.56. İşletmelerde Üretilen, Satılan ve Stok Edilen Fidan Sayıları ve Oranları (adet/yıl).....	81
Çizelge 4.57. İncelenen İşletmelerde Üretilen Meyve Fidan Sayıları ve Meyve Türleri (adet).....	82
Çizelge 4.58. İncelenen İşletmelerde Fidan Yetiştirme Teknikleri (%).....	83
Çizelge 4.59. İşletmelerde Fidan Üretim Dönemleri.....	84
Çizelge 4.60. İşletmelerin Aşı Kalemi Temin Yerleri (%).....	86
Çizelge 4.61. İşletmelerin Aşı Kalemi Temininde Yaşanan Sorunlar (%).....	87
Çizelge 4.62. İşletmelerin Aşı Kalemi Bulmada Karşılaştıkları Sorunlar (%).....	87
Çizelge 4.63. İşletmelerin Karşılaştıkları Önemli Hastalık ve Zararlılar.....	89
Çizelge 4.64. İşletmelerde Fidan Üretiminde Yapılan Bakım İşleri ve Ayları.....	90
Çizelge 4.65. İşletmelerde Fidan Üretiminde Gerçekleştirilen Bakım İşlemleri Sayısı.....	91
Çizelge 4.66. İşletmelerin Fidan Yetiştiriciliğinde İş Gücü Kullanımı.....	92
Çizelge 4.67. Sökülen Fidanların Muhafazası.....	93
Çizelge 4.68. Sökülen Fidanlarda Kayıp Oranları (%).....	93
Çizelge 4.69. İşletmecilerin Fidan Tür ve Çeşidinde Değişikliğe Gitme Durumu.....	94

Çizelge 4.70. İşletmelerin Sera Varlığı.....	94
Çizelge 4.71. İşletmelerde Kullanılan Kimyasal Gübre Miktarları (kg).....	95
Çizelge 4.72. İşletmelerde Kullanılan Gübre Harcamaları (TL).....	96
Çizelge 4.73. İlaç Kullanım Durumu (TL).....	97
Çizelge 4.74. İşletmelerde Tarımsal İlaçlamada Doz Ayarlaması.....	97
Çizelge 4.75. İşletmelerin Fidan Türlerine Göre Satış Yerleri ve Sayıları.....	99
Çizelge 4.76. Fidan Dağıtım Kanalları.....	100
Çizelge 4.77. İşletmelerin Fidan Satışı Sırasında Yapmış Olduğu İşlemler.....	100
Çizelge 4.78. Fidan Satış Fiyatlarının Belirlenmesi.....	101
Çizelge 4.79. İşletmelerin Pazar Fiyatları Öğrenme Kaynakları.....	101
Çizelge 4.80. İşletmelerde Fidan Kalitesinin Belirlenmesi.....	102
Çizelge 4.81. İşletmelerin Fidan Satış Şekli (adet).....	102
Çizelge 4.82. İşletmelerin Müşteri Siparişlerini Alma Durumu.....	103
Çizelge 4.83. İşletmelerin Satış Bedellerini Alma Biçimi.....	103
Çizelge 4.84. İşletmecilerin Birliklere Üyelik Durumu.....	104
Çizelge 4.85. İşletmecilerin Birliğe Üye Olmamasının Nedenleri.....	104
Çizelge 4.86. İşletme Sahiplerinin Fidancılıktan Memnuniyet Durumu.....	105
Çizelge 4.87. İşletmelerin Fidan Üretiminde Gelir Analizleri (%).....	106
Çizelge 4.88. İşletmelerde Fidan Üretim Faaliyeti Değişen Masrafları (TL).....	107
Çizelge 4.89. İşletmelerde Fidan Üretim Faaliyeti Sabit Masrafları (TL).....	109
Çizelge 4.90. İşletmelerde Fidan Üretim Faaliyeti Üretim Masrafları (TL).....	110
Çizelge 4.91. Fidan Üretiminde 1.000 Adet Fidana Düşen Üretim Masrafları.....	111
Çizelge 4.92. İşletmelere Ait Fidan Satış Fiyatları, Maliyetleri ve Kar Marjları (TL).....	112
Çizelge 4.93. Fidancılık İşletmelerinin Başarılarına Göre Gruplandırılması.....	113
Çizelge 4.94. İşletmelerin Bazı Ekonomik Ölçütlere Göre Hesaplanan Gayri Safi Üretim Değerleri (TL).....	115
Çizelge 4.95. İşletmelerin Bazı Ekonomik Ölçütlere Göre Hesaplanan Brüt Karları (TL).....	116

Çizelge 4.96. İşletmelerin Bazı Ekonomik Ölçütlere Göre Hesaplanan Saf Hasılları (TL).....	117
Çizelge 4.97. İşletmelerin Bazı Ekonomik Ölçütlere Göre Hesaplanan Saf Karları (TL).....	119
Çizelge 4.98. İşletmelerin Bazı Ekonomik Ölçütlere Göre Hesaplanan Tarımsal Gelirleri (TL).....	120
Çizelge 4.99. Ekonomik Ölçütlere Göre Fidan Üretimi Karlılığı (TL).....	121
Çizelge 4.100.İşletmelerde Üretim Aşamasında Karşılaşılan Sorunlar.....	122
Çizelge 4.101.İşletmelerin Pazarlama Aşamasında Karşılaştıkları Sorunlar.....	125
Çizelge 4.102.Hatay İlindeki Meyve Fidancılığı Sektörünün GZFT Analizi.....	125

ŞEKİLLER DİZİNİ

SAYFA

Şekil 4.1. Yıllara Göre Bölgelere Ait Meyve Fidanı Üretim Oranları (%).....	30
Şekil 4.2. Türkiye’de En Fazla Meyve Fidanı Üreten İller.....	34
Şekil 4.3. Türkiye’de Yıllara Göre Fidan İhracat ve İthalat Değerleri (\$).....	39
Şekil 4.4. Toplam Arazi İçerisinde Değişik Arazi Türlerinin Oranı (%).....	54
Şekil 4.5. İşletmelerin Başarı Durumlarına Göre Sınıflandırılması.....	113

SİMGELER VE KISALTMALAR

BK	: Brüt Kar
DM	: Değişen Masraflar
EİB	: Erkek İşgücü Birimi
EİG	: Erkek İşgünü
ER	: Ekonomik Rantabilite
FAO	: Food and Agriculture Organization
GO	: Gross Output
GP	: Gross Profit
GSH	: Gayri Safi Hasıla
GSÜD	: Gayri Safi Üretim Değeri
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GTHB	: Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı
GZFT	: Güçlü-Zayıf Yönler-Fırsatlar-Tehditler
GVP	: Gross Value of Production
İK	: İş Kazancı
MK	: Müteşebbüs Karı
MR	: Mali Rantabilite
ÖSR	: Öz Sermaye Rantı
PDKA	: Prodüktif Demirbaş Kıymet Artışı
PO	: Net Output
PP	: Profit Productivity
R	: Rantabilite
RF	: Rantabilite Faktörü
SH	: Saf Hasıla
SK	: Saf Kar
SM	: Sabit Masraflar
SWOT	: Strengths, Weaknesses, Threats, Opportunities
TAG	: Toplam Aile Geliri
TDG	: Tarım Dışı Gelir

TFG	: Tarımsal Faaliyet Geliri
TG	: Tarımsal Gelir
TM	: Toplam Masraflar
ÜM	: Üretim Masrafları
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

1.GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Önemi ve Amacı

Meyve bahçeleri, uzun bir dönem yeterli ve kaliteli ürün almak üzere kurulan tesislerdir. Bu nedenle söz konusu tesislerin ekolojiye ve pazar isteklerine uygun çeşit, çeşide uygun anaç ve yetiştirme tekniği seçimini kapsayacak şekilde planlanması zorunludur. Modern meyve bahçeleri tesis edilirken dikkat edilmesi gereken en önemli husus, üstün nitelikli klonlara ait (kaynağı bilinen ve ismine doğru), sağlıklı ve kaliteli (standartlara uygun) meyve fidanlarının kullanılmasıdır (Çelik ve ark., 2000).

Ülkemizin sahip olduğu iklim özellikleri ve toprak yapısı, pek çok meyve türünün yetiştirilmesine olanak sağlamaktadır. Son yıllarda artan ihracat, ticari amaçlı meyve tesislerinin yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır. Pazar istekleri doğrultusunda bölge şartlarına uyum sağlamış standart aşılı anaçlardan elde edilen sağlıklı fidanlar ile kurulan meyve bahçeleri, yüksek verimli ve kaliteli ürün güvencesinin ilk basamağını oluşturmaktadır. Özellikle, kaynağı ve cinsi belli olmayan fidanlarla kurulan tesislerde ileriki yıllarda verim ve kalite yönünden önemli sorunlarla karşılaşılmaktadır (Ergun ve ark., 2000).

Yeni kurulan meyve bahçelerinde bodur anaç kullanımı, sık dikim, yeni sulama ve gübreleme yöntemleri uygulanmakta, iç ve dış pazarın tercih ettiği tür ve çeşitler yetiştirilmektedir. Meyvecilikte yaşanan olumlu gelişmeler, üreticileri yeni bahçe tesis etmeye, yaşlı bahçeleri yenilemeye, yeni anaç ve çeşitleri kullanmaya yöneltmiştir. Bahçe tarımında, son yıllarda gözlenen kol gücüne dayalı üretimden makineli tarıma dönüşüm, yeni plantasyonların ticari büyüklüklerde kurulmasını özendirmiş, işletmelerde yer alacak bahçe ürünlerinin çeşitlenmesinde anaç ve çeşit seçimini ön plana çıkartmıştır (Ergun ve ark., 2000).

Yetiştiricilerin üretim yaptıkları ekolojilere uygun genotipleri seçebilmeleri önemli avantajlar sağlamaktadır. Ancak seçilen fidanlarla üretimde başarılı olabilmek için, ekolojiye ve yetiştirilen çeşide uygun yetiştirme tekniklerinin kullanılmasının bir zorunluluk olduğu da unutulmamalıdır. Günümüzde modern

bahçe tarımının vazgeçilmez öğelerinden biri olan nitelikli fidan kullanımı ile uygun yetiştirme koşullarında verimi 3-4 katına kadar artırmak olanaklıdır. Ayrıca nitelikli fidan ürünün iç ve dış pazarlarda satış şansını arttırmakta, dolayısıyla üreticilerin birim alandan daha fazla kazanç elde etmesinde de etkili olmaktadır (Ergun ve ark., 2000).

Ülkemizde standartlara uygun modern meyve fidanı üretimi, ilk olarak 1930'lu yıllarda kamu kuruluşlarında başlamıştır. Daha sonraları “Üretim İstasyonları” kurulmuş, kalite ve kantitede sağlanan olumlu gelişmeler ile fidancılığımız bugünkü düzeye ulaşmıştır. Ülkemizde uygulanan serbest piyasa ekonomisinin bir gereği olarak, meyve fidanı üretiminin de özel kuruluşlara devredilmesi, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından benimsenmiş ve 1985 yılından itibaren fidan üretiminin özel sektöre kaydırılması amacıyla bazı çalışmalar başlatılmıştır. Bu amaçla 1988 yılında yayımlanan bir genelge ile kamu kuruluşlarından fidan üretimlerinin kademeli olarak azaltılması; özel sektöre damızlık materyal sağlamak amacıyla anaç ve kalem damızlıklarının sayısının artırılması istenmiştir. Daha sonra, 1991 yılında “Meyve Çeşitleri ve Anaçlarının Tescili ile Fidan Sertifikasyonunun Genel Esasları” hakkında bir talimat çıkartılarak, il müdürlüklerindeki elemanların eğitim almaları sağlanmış ve fidanların sertifikasyon işlemini başlatmıştır. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, ülkemizde ılıman iklim meyve türlerinde virüssüz, sağlıklı ve sertifikalı fidan üretimini sağlamak amacıyla, 1981 yılında başlattığı “Ülkemizde Ilıman İklim Meyve Türlerinde Sağlıklı, Fidan Üretimi ve Organizasyonu Projesini başlatmıştır. Bu projede, merkez görevini yapmak üzere, Karacabey Merkez Üretim İstasyonu Müdürlüğü kurulmuştur. Daha sonra kuruluşun ismi “Karacabey Fidan ve Fide Sertifikasyonu Müdürlüğü” olarak değiştirilmiştir. Bu kuruluş, adından da anlaşılacağı gibi ülkedeki kamu ve özel kuruluşlara ait fidanlıklara gereksinme duydukları sağlıklı materyalleri vermek ve bunların rutin kontrolünü yapmakla görevlendirilmiştir. Günümüzde, kamu kuruluşlarına ait Karacabey Fidan ve Fide Sertifikasyonu Müdürlüğü ile Edremit Zeytincilik Üretim İstasyonu Müdürlüğü dışındaki tüm üretim istasyonları kapatılarak, meyve fidanı üretiminde özel sektör ön plana çıkartılmıştır. Daha sonra 31.10.2006 tarihinde çıkartılan 5553 sayılı kanunla

bahçe bitkileri türlerinin çoğaltım materyaline ait çeşitlerin ve genetik kaynakların kayıt altına alınması, tohumluklarının üretimi, sertifikasyonu, ticareti, piyasa denetimi ve kurumsal yapılanmalarına yeniden düzenleme getirilmiştir (Söylemezoğlu ve ark.,2010).

Uzun süren tartışmaların ardından yürürlüğe giren Tohumculuk Kanunu'nun getirdiği en önemli yenilik, tohumluk üretimi ve ticareti yapan gerçek ve tüzel kişilerin alt birlikler, bunların da Türkiye Tohumcular Birliği'ni oluşturarak örgütlenmelerini öngörmesidir. Bu kanunun 6. Maddesi uyarınca 3 Temmuz 2009 tarihli ve 27277 sayılı resmi gazetede yayımlanan “Meyve/Asma Fidanı ve Üretim Materyali Sertifikasyonu ile Pazarlanması Yönetmeliği” bu alandaki en yeni yasal düzenlemedir (Söylemezoğlu ve ark.,2010).

Kamu sektörünün fidan üretiminden büyük ölçüde çekilmesinden sonra son yıllarda özellikle yerli sertifikalı fidan kullanımına yönelik destekleme uygulamalarına önem verilmesi, özel sektör işletmelerinin üretim değerlerinde önemli sayılabilecek artışlar sağlanmasına karşın, ülkemiz fidancılığında devam eden plansız ve dağınık yapılaşma, üretim ve kalite yönüyle istikrarsız ve yetersiz bir tabloya neden olmaktadır. Bunun başlıca nedeni, uygulamanın başlangıcından günümüze 18 yıl geçmesine rağmen ülkemizde gerçek bir fidan sertifikasyonu sisteminin kurulamamasıdır. Mevcut sertifikasyon uygulaması, fidan üretiminin kayıt altına alınması ve hemen tümüyle standart kategoride üretilen fidanların sertifikalı olarak kabul edilmesi şeklinde işlemektedir (Söylemezoğlu ve ark.,2010).

Yurdumuzda yeni meyve bahçesi tesislerinin sayısındaki artışlar, nitelikli meyve fidanına olan gereksinimin her yıl daha da artmasına yol açmaktadır. Bu da fidan üretim ve dağıtımında sağlıklı planlamaların yapılmasını zorunlu hale getirmektedir.

İlde hüküm süren Akdeniz iklimi nedeniyle meyve üretimi gelişmiştir. Bu ürünlerin başında narenciye, zeytin, erik ve Trabzon Hurması gelmektedir. Hatay ilinde 2011 yılı itibariyle 30.258 hektarlık alanda turunçgil, sert çekirdekli, üzüksü, yumuşak çekirdekli ve sert kabuklu meyveler üretilmiştir. Trabzon hurması ve can eriği üretiminde %25.43 ve %9.92'lik pay ile Türkiye'de birinci, turunçgil üretiminde %19,9'lik pay ile üçüncü, yağlık zeytin üretiminde %10.71'lik pay ile

dördüncü ve nar üretiminde ise %3.77'lik pay ile yedinci sırada yer almaktadır (Anonim, 2013b).

Yine, Türkiye'de meyve fidanı üretiminde önemli bir yere sahip olan Hatay ili, Türkiye'nin subtropik meyve fidanının %35,29'unu, turunçgil fidanının %46,20'sini, tropik meyve fidanının %0,77'sini, sert çekirdekli meyve fidanlarının %6,47'sini, sert kabuklu meyve fidanlarının %9,21'ini ve yumuşak çekirdekli meyve fidanlarının da %2,06'sını üretmektedir (Anonim 2013a)

Meyve fidanı yetiştiriciliğinde bu denli önemli bir potansiyele sahip olan Hatay Bölgesinde fidancılık sektöründe girdi fiyatları yüksekliği, birliğe üyelik için yapılması gereken bürokratik işlemlerin çok olması, devletin verdiği destek miktarının yetersiz olması, kalifiye eleman bulmada karşılaşılan zorluklar ile bölgede görülen hastalıklar gibi önemli sorunlar olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın başlıca amaçları şunlardır;

- *Türkiye'de ve Hatay'da meyve fidanı üretim ve ticaret durumunu ortaya konulması,
- *Hatay bölgesinde meyve fidanı üreten işletmelerin ekonomik analizinin yapılması (GSH, GSÜD, BK, SH, SK, TG gibi başarı ölçütlerinin ortaya konulması)
- *İşletmelerin fidan sayılarına ve meyve fidancılığı faaliyeti saf karına göre başarı durumlarının analiz edilmesi,
- *Meyve fidanı pazarlama zincirinin ortaya koyulması ve daha etkili bir pazarlama organizasyonu oluşturma yollarının araştırılması,
- *İşletmelerin meyve fidanı üretim ve pazarlamasında karşılaştıkları sorunların belirlenip bu sorunlara ilişkin çözüm önerilerin getirilmesi,
- *Hatay ilinde meyve fidanı işletmelerinin mevcut durumunun tespiti için GZFT(güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar, tehditler) analizinin yapılması hedeflenmiştir.

2.ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Tuzcu ve ark (1976), “Turunçgil Fidanı Üreten İşletmelerimizin Teknik ve Ekonomik Faaliyetleri Üzerinde Bir Araştırma” konulu çalışmalarında, Akdeniz, Ege ve Karadeniz bölgelerinde faaliyet gösteren 73 fidancılık işletmesinin ekonomik ve teknik yönden faaliyetlerini incelemişlerdir. İncelenen işlemelerdeki fidan yetiştirme alanlarının küçük olmasının, karşılaşılan sorunların başında geldiğini, fidanların satış yerlerine göre yanlış anaç seçiminin turunçgil üretimini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. Araştırmacılar, turunçgil meyveciliğindeki verim düşüklüğünün, yapılacak aşı gözü seleksiyonları sonucu belirlenecek verimli çeşitlerle aşılabileceğini ifade etmişlerdir. Yine turunçgil fidanı işletmelerinin finansman problemlerinin olduğu ve bunun yeterli kredi ve teşvik uygulamaları ile aşılabileceğini, fidancılıkta gelişme sağlanabilmesi için, sertifikalı fidan üretim esaslarının düzenlenerek uygulanması gerektiğini belirtmişlerdir. Araştırmacılar, ayrıca, dünyada çeşitli örnekleri bulunan turunçgil üretim ve pazarlama kuruluşlarının benzerlerinin Türkiye’de kurulması gerektiğini önermişlerdir.

Rudin (1982)’de diğer ülkelerde olduğu gibi İsviçrede de fidan endüstrisinde standartların olduğunu, bu standartlar oluşturulurken, Kuzey Avrupa’da resmi olmayan ancak uluslararası standartlara ve geleneksel üretime uygunluk gözönünde bulundurulduğunu ve İsviçredeki standartlar ile diğer ülkelere ait standartlar arasındaki farkın, İsviçrede bu standartların yıllar önce zorunlu tutulduğunu belirtmiştir. Hatta Fidan Üretim Standardı Ofisinin izni olmadan hiçbir fidanın satılamadığını, fidan üretimi ve ticaretindeki standartlara uymak için yasalar çıkarıldığını, çıkarılan bu yasaların da tüketicileri koruma amaçlı olduğunu ifade etmiştir.

Taşdemir(1990), “Turunçgil Fidanı Üretimi” konusunda yaptığı çalışmasında, turunçgil ağaçlarından yüksek kaliteli ve bol verim alınabilmesinin; bahçe tesisi sırasında virüs ve virüs benzeri hastalıklardan temiz, kalem-anaç uyuşması iyi, nematotlardan ari, adına doğru, bir örnek ve hızlı gelişme gösteren sağlıklı fidanların kullanılmasıyla mümkün olabileceğini ileri sürmüştür.

Çelik ve Sakin (1991), “Ülkemizde Meyve Fidanı Üretiminin Bugünkü Durumu” isimli bir araştırmada, kamu ve özel sektörde fidancılık yapılan işletmelerle görüşmelere yapılmış ve mevcut durumu ortaya konulmuştur. Araştırma sonuçları, özel sektör fidancılığının büyük bir gelişme içinde olduğunu, meyve fidanı üretiminin aşamalı olarak özel sektöre kaydırılması gerektiğini, ancak sağlıklı ve ismine doğru fidan üretimine yönelik olarak özel sektör fidancılığının etkili bir şekilde denetim altında tutulması gerektiğini belirtmişlerdir.

Onur (1991), “Akdeniz Bölgesinde Meyve Fidanı Üretiminin Önemi ve Sorunları” konulu derlemesinde, Akdeniz bölgesinde yapılan fidancılık faaliyetlerinin mevcut durumunu ortaya koymuştur. Bölgedeki turuncgil fidanı üretiminin yetersiz olduğu ve kontrolsüz olarak diğer bölgelerden gelen fidanların önemli hastalık ve zararlı taşıdığını ifade etmektedir. Bölgedeki kamu fidancılık işletmelerinin özel fidancılara sağlıklı anaç, tohum, aşı kalemi ve aşı gözü sağlamaları gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca özel sektör fidancılığının gelişmesi için, teşvik uygulamaları yanında teknik bilginin ulaştırılması gerektiğini buna karşılık fidan üretimi ve dağıtımı aşamalarında etkin bir kontrol mekanizması kurulmasını önermektedir.

Çınar ve Güllü (1991), Türkiye’de turuncgillerin üretim materyalleri ile yayılan viral hastalık sorunları konusunda yürütülen bir çalışmada, turuncgil fidanı üretiminde kullanılan aşı gözlerinin, patojenlerden arı aşı gözü kaynakları olmadığından, bölgede turuncgil meyveciliğinin önemli risk altında olduğu vurgulamaktadır.

Çınar ve Korkmaz (1992), 25 fidancılık işletmesiyle anket çalışması yaparak işletmelerin yapılarını, sorunlarını, üretim kapasitelerini ve teknik bilgi düzeyleri ile yıllara göre yetiştirdikleri çeşitleri belirlemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, limon fidanı üretiminde İçel ilindeki fidancılık işletmelerinin %27 ile başı çektiğini, diğer turuncgil türlerinde ise Adana ve Hatay illerindeki işletmelerin üretim paylarının daha fazla olduğunu ortaya koymuşlardır.

Kaplankıran ve ark (1995), “Hatay İli Turuncgil Fidancılığının Teknik Yapısı” konulu bir araştırmada, 1993 yılında Hatay ilindeki turuncgil fidanı işletmelerinin üretim yaptıkları tür ve çeşitlerin dağılımı ile işletmelerin bazı teknik

özellikleri incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, fidan üretiminde % 54,4 ile mandarin çeşitlerinin başı çektiğini ve bunu altıntop fidanı üretiminin izlediği ifade edilmiştir.

Yılmaz (1996)'da "Fidancılıkta Sertifikasyon" konulu çalışma raporunda, dünyadaki sertifikasyon programları örnek alınarak benzer programların en kısa sürede Türkiye içinde başlatılması gerektiğini ifade etmektedir. Özellikle turunçgil fidancılığında çeşitli hastalık sorunları nedeniyle bu çalışmaların önemi belirtmiştir. Hazırlanacak sertifikasyon programına göre damızlık blokların kurulmasını ve çoğaltma materyallerinin buralardan sağlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Çınar (1998), "Doğu Akdeniz Bölgesinde Turunçgil Fidancılığının Durumu" konulu derlemede, klasik yöntemlerle turunçgil fidanı yetiştiriciliği ile topraksız kültür tekniği karşılaştırılmıştır. Turunçgil fidanı üretiminin sağlıklı aşı gözü ile başladığı ifade edilerek, sağlıklı fidanlarla kurulacak bahçelerin ekonomik ömürlerinin daha uzun olacağı ileri sürülmüştür.

Fritz ve ark. (1998), Turunçgil fidancılığı sektörünün Florida'da ekonomik etkileri konusundaki çalışmalarında, 115 turunçgil fidanı işletmesinin bölge ekonomisine katkılarını incelemişlerdir. Ekonomik etkilerin ölçülmesinde, toplam satışları, kullanılan girdileri, işletmelerin satış gelirlerini ve istihdama yaptıkları katkılar incelenmiştir. Buna göre turunçgil fidanı işletmeleri girdi kullanımı, istihdam ve toplam satışlar yoluyla bölge ekonomisine doğrudan ve dolaylı olarak önemli oranda katkı sağladığını belirtmişlerdir.

Anonim (1998), Adana İli I.Tarım Şurası'nın meyvecilik alt komisyonu raporunda, bölgedeki fidancılığın başıboş bir şekilde sürdürüldüğü ifade edilmektedir. Özellikle turunçgillerde pek çok tehlikeli virüs ve virüs benzeri hastalık olmasından dolayı kontrolsüz üretilen fidanların bu hastalıkları yaymaya devam ettiği, fidan üretiminin denetiminde, konu uzmanı kamu kuruluşlarının etkin rol oynaması gerektiğini, özellikle sertifikalı fidan üretiminin teşvik edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu konuda fidancılık işletmelerinin özendirilmesi ve sertifikalı fidancılığa yönlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Akça (2000), Tokat ilindeki özel sektör fidancılık işletmeleri ile ilgili çalışmada, 27 fidancılık işletmesiyle yüz yüze görüşmeler yaparak sektördeki

mevcut durumu ve yaşanan sorunları ortaya koymuştur. Fidancılık işletmelerinin % 41'inin kendi damızlık ağaçlarının olmadığını, pazarlamada çeşitli sorunlar yaşamakta olduklarını belirlemiştir. Pazarlama sorunları arasında, doğrudan alıcıya ulaşılamaması, fiyat oluşumunun istikrarsız oluşu ve fidan üreticilerinin mevcut bir organizasyonlarının olmamasını konularının başta geldiğini bildirmiştir.

Candemir (2000),'in yaptığı çalışmaya göre, Ülkemiz tarımının gelişmesinde önemli meyve fidanı yetiştiriciliğinin %46,92'si Ödemiş yöresinde gerçekleştirilmektedir. Başta, Bademli kasabası ve civar köyler olmak üzere toplam 480 tarım işletmesi geçimini meyve fidanı yetiştiriciliğinden sağlamaktadır. Söz konusu işletmelerin meyve fidanı satışından elde ettikleri yıllık toplam gayrisafi üretim değeri yaklaşık 3 trilyon liradır. Yöre tarımı için bu denli önemli olan meyve fidancılığının üretim tekniğinden, pazarlamadan ve organizasyon eksikliğinden kaynaklanan bir dizi sorunları bulunmaktadır. Üretim tekniği ile ilgili olarak karşılaşılan sorunların başında anaç temini, ilaçlama ve sulama gelmektedir. Yıllık üretim maliyetlerinin %20'sini anaç masrafları oluşturmaktadır. Ayrıca, fidanlıklarda, fidanlık parsellerinde aşırı miktarda tarım ilacı kullanıldığı tespit edilmiştir. Meyve fidanlarının %70'i resmi kurumların kontrolünden geçmeden pazarlanmaktadır. Yörede 480 yetiştiricinin ancak %22'si Bademli'de faal durumda bulunan kooperatife üyedir. Yetiştiriciler arasında kooperatifleşmenin düşük olması ve birbirinden habersiz aynı çeşit özelliklerine sahip fidanları üreten çiftçilerin pazarlamada da yeterince etkin olamamalarından dolayı kimi yıllarda ürettikleri fidanlar ellerinde kalmaktadır. İyi organize olamamaları sonucunda yöre fidancılığının gerek yurtiçi ve gerek yurtdışı tanıtımının da başarılı bir biçimde yapılamaması, piyasanın ihtiyacı olan çeşitlerin önceden saptanamamasından dolayı yöre çiftçilerinin hakettikleri geliri elde edemedikleri ve bazen zarar ettikleri ifade edilmiştir.

Cangi, (2000)'de Orta Karadeniz'de yer alan ve ülkemiz fındık üretiminde birinci sırada yer alan Ordu ilinde son yıllarda her geçen gün gerek üretilen fidanların sayısı, gerekse meyve tür ve çeşitliliğinin artması bölge ve üreticiler için yeni bir gelir kaynağı oluşturduğu, kamu ve özel sektör fidan üreticilerinin yoğun olarak

ceviz ve kivi meyve fidanlarını ürettikleri ve üretilen bu fidanların da genellikle bölge yetiştiricileri tarafından satın alındığını ifade etmiştir.

Çelik ve ark (2000)'de "Türkiye'de Meyve ve Asma Fidancılığının Stratejik Açıdan Değerlendirilmesi" başlıklı çalışmalarında, meyve ve asma fidanı üretiminin mevcut durumunu inceleyerek bu sektörde alınması gereken önlemleri ortaya koymuşlardır. Sertifikalı fidan üretiminin geliştirilmesine yönelik olarak; kamu sektörünün sertifikalı ve standart (kontrollü) fidan üretiminden çekilerek, yalnızca baz materyal niteliğinde damızlık fidan yada fidan materyali üretimine yönelmesi gerektiği, destekleme ve denetim görevine ağırlık vermelerini, ilgili mevzuatların güncel ihtiyaçlara göre düzenlenmesini, özel sektör fidan üreticilerinin birlikler yada kooperatifler halinde örgütlenerek sertifikalı fidan üretimine yönlendirilmeleri için teşviklerin uygulamaya konulması ve fidan ihracatı önündeki engellerin kaldırılmasını önermektedirler.

Ergün ve ark (2000), "Meyve Fidanı Üreten İşletmelerin Yapısı, Sorunları ve Çözüm Önerileri" isimli çalışmalarında, yılda ortalama 12 milyon ton meyve üretiminin gerçekleştirildiği ülkemizde Türk çiftçisi kendine yeterli üretimden ticari amaçlı üretime geçmiş, modern teknik ve teknolojileri uygulamaya başladığı, modern meyveciliğin temelini bahçe tesisi ve buna bağlı olarak fidan aşamasına kadar uzandığı, meyve üreticilerinin kaliteli, ismine doğru fidanlarla bahçe tesis etmeye başlamaları, ileride karşılaşılabilecekleri pek çok sorunu ortadan kaldıracığı ifade edilmiştir. Ülkemizde öncülüğünü kamu kuruluşlarının yaptığı fidan üretiminde özel sektörün devreye girmesiyle hızlı bir ilerleme sağlandığı, 1999 yılında Türkiye meyve fidanı üretiminin %88'inin özel sektör tarafından gerçekleştirildiği, Türkiye'de fidan üretiminde öncülük yapan kamu kuruluşlarının toplam fidan üretimi içindeki payının her geçen yıl azaldığını, fakat özel sektörün payının arttığını, 1992 yılında 6.850.000 adet fidan üreten kamu kuruluşlarının, 1999 yılında 5.421.000 fidan üretimini gerçekleştirdiği, aynı dönemde özel sektör fidan üretiminin 2.200.000 den 40.867.000'e yükseldiği belirtilmiştir.

Ertürk ve Mert (2000)'de "Marmara Bölgesinde Klonal Anaçla Meyve Fidanı Üretiminin Bugünkü Durumunu Belirleme" isimli çalışmalarında, bölgedeki kamu kuruluşları ile Kestel yöresindeki üreticilerin meyve fidanı üretiminin büyük bir

kısmını çöğür anaçla gerçekleştirdiklerini, kamu kuruluşlarında %27, Kestel yöresinde %9 oranında klonal anaçla fidan üretiminin yapıldığı ve bu anaçların büyük bir kısmını elma klonal anaçlarının oluşturduğunu belirtmişlerdir. Kestel yöresindeki fidan üreticilerinin ve iki kamu kuruluşu dışındaki kuruluşların ihtiyaç duydukları çöğürlerin büyük bir kısmını dışarıdan temin ettiği, çöğür üretimi için gerekli tohumların belirli ve seçilmiş ağaçlardan alınmadığı, kamu kuruluşlarının kalem ihtiyaçlarını belirli damızlık parsellerinden sağladığını, buna karşın Kestel yöresindeki işletmelerin aşı kalemlerini belirli bir damızlıktan almadığı ifade edilmiştir.

Koyuncu ve ark (2000), araştırmalarında , meyvecilik açısından oldukça önemli bir yerde olan Isparta ilinde üreticilerin fidanlarını nereden temin ettikleri ve bu aşamada karşılaştıkları problemlerin belirlenmesini amaçlanmışlardır. Alan çalışması Isparta ilinde tarım alanlarının %3'ünden daha fazlası meyvelerle kaplı olan 7 ilçe ve köylerinde, yaklaşık 700 çiftçi ile yüz yüze anket formlarının doldurulması şeklinde yapılmıştır. Bunlara ilaveten Isparta Tarım İl Müdürlüğü'nden alınan bilgiler ve görüşme yapılan fidancılardan alınan bilgiler yorumlanmıştır. alan çalışması sonucunda toplanan anket formları bilgisayarda analizlenerek değerlendirilmiştir. İncelenen meyvecilik işletmelerinin büyük çoğunluğunun küçük aile işletmeleri olduğu, yetiştiriciliğe genel olarak elma ve kiraz türlerinin hakim olduğu görülmüştür. Yöredeki meyve bahçelerinde kullanılan fidanların hemen hemen tamamının (%99'u gibi bir bölümü) Eğirdir Meyvecilik Araştırma Enstitüsü'nden sağlandığı belirlenmiştir. İlde küçük çaplı fidan üretimi dışında özellikle bodur anaçlar kullanan 5 özel fidanlığın olduğu saptanmıştır. Ancak, yetiştiricilerin pek çoğunun bodur meyve fidanı üretiminden haberdar olmadıkları saptanmıştır. En dikkat çekici durum ise, 2000'li yılları yaşadığımız şu günlerde bile üreticilerin “adına doğru fidan” sorununu yaşadıklarını dile getirmeleri olmuştur.

Tezcan ve Yıldız (2000)'de “Bitki Koruma Sorunlarına” ilişkin yürütülen bir araştırmada, Bademli (İzmir-Ödemiş) yöresinin fidancılıkta önemli bir yere sahip olduğunu, Türkiye'nin tamamına yakın kısmına fidan dağıtımının buradan yapıldığını, tarımda yeni plantasyonların tesisinde sağlıklı bitkisel üretim materyalinin kullanılmasının büyük öneme sahip olduğunu, bu yörede üretilen

materyalin sağlıklı; zararlı, hastalık ve yabancı otlar yönünden temiz olduğu, bunun da gerek yöredeki fidancılık faaliyetlerinin geleceği açısından, gerekse dağıtımlarının yapıldığı başka yörelerde oluşturulan plantasyonların sağlıklı olması ve geleceği açısından büyük önem taşıdığını ifade etmiştir.

Diver ve Greer (2001), Küçük ölçekli fidan üretimi yapan işletmelerde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için, fidan üretimine ilk olarak girmeyi planlayan işletmelerin, üretim yapacakları bölgedeki bitki materyallerini iyice analiz etmeleri gerektiğini, birçok küçük ölçekli işletmenin başlangıçta birkaç dekar arazi üzerinde ve yarı çapı 50 mil olan bir bölgede faaliyette bulunulması, üretilen fidan sayılarının sipariş usulü ya da kontrat karşılığında yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Araştırmacılar, fidan üretim sektörüne yeni girecek olan küçük ölçekli işletmelerin sürdürülebilirliklerini sağlayabilmeleri için 1) Üretecekleri fidanları kimlere satabileceklerini 2) Fidan alıcılarının üretim kapasiteleri ile hangi çeşit fidanları tercih ettiklerini 3) Fidan üretiminde, alıcı tercihlerinin önemli olduğunu ve 4) Hangi fidan ya da fidanlar üretilirse daha fazla gelir elde edilebileceğinin mutlaka önceden araştırılması gerektiği ve bunun pazar stratejisi açısından çok önemli olduğunu, fidan üreticilerinin kendi üretim sistemlerini, diğer ürünlerin üretim sistemleri ve üretim tekniklerine entegre olarak değiştirmeleri gerektiğini; fidan üreticilerinin, gübre kullanımını azaltarak, pestisit kullanımından vazgeçerek, toprağın korunmasına dikkat ederek, geri dönüşümlü plastik malzemeler veya sertifikalı organik ekonomik malzemeler kullanarak sürdürülebilir fidan üretimi gerçekleştirebilecekleri ifade edilmiştir

Taşdemir (2002),“Virüsten Ari Sertifikalı turunçgil Fidanı Yetiştiriciliği ve Önemi” konulu derlemesinde, virüs ve virüs benzeri hastalıkların turunçgil tarımı üzerinde pek çok olumsuz etkiye sahip olduğu ve ekonomik olarak turunçgil üretimini sınırlayıcı en önemli faktörlerin başında geldiğini bildirmektedir. Türkiye’de turunçgillerde görülen verim düşüklüğünün başlıca nedeni olarak, virüs ve virüs benzeri hastalıkları göstermiştir. Hastalıklarla bulaşık ağaçlardan alınan aşı gözleri ile fidan üretimi, hastalıkların yayılmasında en büyük rolü oynadığını bu nedenle hastalıklardan arındırılmış kaynaklardan elde edilen materyalle fidan üretilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Hodges (2008), “Amerika Birleşik Devletleri, Florida eyaletinde yürütülen bir araştırmada toplam 556 firmayla görüşülmüştür. Görüşülen bu firmalar, toplam fidan üreten firmaların %18,00’ini oluşturmakta ve yıllık yaklaşık olarak 698 milyon \$’lık bir toplam satış geliri elde etmektedirler. Bu firmalar aynı zamanda yaklaşık 2 milyon kişiye de iş imkanı sağlamaktadırlar. Florida fidan endüstrisi, Amerika Birleşik Devletleri fidan sektörünün %13,00’ünü oluşturmakta ve yıllık 3.52 milyar \$’lık bir üretimi gerçekleştirmektedir. Üretilen fidanların %34,00’ü pazarlarda, %31,00’i peyzaj şirketlerine, %12,00’si doğrudan evlere ve %7,00’si de halka perakende olarak satılmaktadır. Firmaların %17,00’si alıcılarla kontrat imzalayarak üretim yaparken, %11,00’i üretim sonunda komisyoncularla işbirliği yaparak, fidanlarını pazarlamaktadır. Firmalar satışlarının %57,00’sini telefonla sipariş alarak gerçekleştirirken, %36,00’si firmada doğrudan müşteriye satılmakta, %4,00’ü bir fuar sonrası alınan siparişlerle ve %2,00’si de internet aracılığıyla müşterilere pazarlanmaktadır. Üretilen fidanların %67,00’si sadece Florida’ya, geri kalan %33,00’ü ise diğer bölgelere pazarlanmaktadır.

Behe ve ark. (2008)’de, Amerika Birleşik Devletlerinde fidan üretiminden, ekonomiye yılda 18.1 milyar dolar katkı ve 2 milyon kişiyede istihdam sağlandığını ifade etmiştir. A.B.D’leri Tarım Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi ve Pazarlama Araştırma Komitesi, fidancılık endüstrisinde yönetim, pazarlama ve üretim konularında devletin bilgisini artırmak üzere ulusal düzeyde fidancılık konusunda 1988, 1993, 1998 ve 2003 yıllarında 5 yıllık periyotlarla 4 kez anket yaptığını ve bu amaçla, komitenin 2003 yılında 44 eyalette 15.588 firma üzerinden toplamda 2.485 fidan üreticisi ile anket uygulandığını belirtmiştir. Araştırmacı, bu çalışmanın amacının, fidancılıkta, pazarlama yöntemlerinin bölgesel profilini çıkarma olduğunu, bu farklılıkların; farklı satış yönetimi ve uygulamaları, fiyatlandırma ve reklam biçimleri olduğunu vurgulamıştır. Araştırma sonuçları, genellikle, sahilde bulunan işletmelerde toptan satış oranlarının, iç kısımlardaki işletmelerde ise perakende satış oranlarının daha yüksek olduğunu, Great Plains’de haber bültenleri ile altın rehberlerin en önemli reklam aracı olduğunu, güney bölgesinin merkezi ile güneydoğuda ise ticari gazetelerin en önemli reklam aracı olduğu, diğer tüm bölgelerde ise katalogların en önemli reklam aracı olduğunu göstermiştir.

Araştırmada, daimi müşterilere yapılan satış oranı, %65,60 ile Great Plains’de en düşük, %76,20 ile güneydoğu bölgesinde en yüksek düzeydedir. Anlaşmalı müşterilere satış oranı ise, Appalachian’da %26,90 ve güneydoğuda en yüksek oranda kuzeydoğuda ise en düşük oranda gerçekleşmiştir. Satış yöntemleri bakımından genellikle, bölgeler arasında önemli farklılıklar görülmesine karşın, güneydoğudaki üreticiler dışındaki, tüm bölgelerde fidan üreticileri, satış işlemlerinde siparişleri bir kişi, internet veya telefon üzerinden almaktadırlar. Güneydoğu bölgesinde tespit edilen en yaygın 3 satış yöntemi; profesyonel peyzajcılar aracılığıyla, toptancılar aracılığıyla ve tek bölgede oluşturulan bahçe merkezleri aracılığıyla satış’tır Tüm bölgelerde asıl pazar ise, satış mağazalarıdır.

Söylemezoğlu ve ark.(2010), yaptıkları çalışmada kaliteli üzüm ve meyve üretimi amacıyla planlanan tesislerde, modern bağcılığın ve meyveciliğin kaçınılmaz koşulu, adına doğru, hastalık ve zararlılardan arı sertifikalı fidanların kullanılmasıdır. Sertifikalı fidan üretim ve denetim sistemlerinin oluşturulması aşamalarının bütünü olan fidan sertifikasyonu ülkemizde çözüm bekleyen bir sorundur. Sertifikasyonun gereği, asma ve meyve fidanlarının üretiminde ana damızlık parselleri olarak tanımlanan, hastalıklardan arı baz materyallerden çoğaltılarak tesis edilen, klon bazlı anaç ve kalem damızlıklarının kurulması ve fidan üretimine hizmet etmeleridir. Ülkemiz fidancılığında yıllardır baz materyal ile anaç ve kalem damızlık parsellerinin kurulması ve ilişkilendirilmesi yönündeki alt yapı kurulamamıştır. Fidan üretiminde sertifikasyon çalışmaları 1991 yılında başlatılmış olmakla beraber günümüze kadar düzenli ve başarılı bir üretim zinciri kurulamamıştır. Ülkemizde asma fidanı üreten kuruluşların (kamu ve özel sektör) baz materyal kökenli anaç ve kalem damızlıklarına sahip olmadıkları ya da bu damızlıkların yeterli düzeyde bulunmadıkları bir gerçektir. Bu nedenle, gerçek anlamda sertifikalı fidan üretimi için mevzuat, organizasyon ve üretim aşamaları ile sertifikasyon sisteminin en kısa sürede ıslah edilmesi ve uygulamaya geçilmesi gerekmektedir. Yapılacak düzenlemelerle, baz materyal ithali dışında, sertifikalı asma fidanı ithalatına gerek duyulmadan, ülkemizin ihtiyacını karşılayacak miktar ve kalitede sertifikalı fidan üretim hedefine ulaşılmalıdır. Bu makalede, asma ve meyve fidanı üretiminin son 5 yıl içerisindeki durumu, sektörel ve bölgesel değerlendirmesi, sertifikalı meyve ve

asma fidanı ithalat ve ihracatı, sertifikalı fidan üretimi ve kullanımına yönelik desteklemeler, mevzuat ve sertifikalı asma ve meyve fidancılığının geliştirilmesine yönelik öneriler ayrıntılı olarak sunulmuştur

.

3.MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Bu araştırmanın ana materyalini, Hatay ilinde meyve fidanı üretimi yapan işletmelerden bireysel görüşme yöntemiyle elde edilen birincil veriler oluşturmaktadır. Araştırmanın ikincil verileri ise, T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Hatay İl Müdürlüğü, T.C. Kalkınma Bakanlığı, TÜİK ve FAO gibi ulusal ve uluslararası kurumlar tarafından olan kitap, makale, araştırma raporları v.b. yayınlardan elde edilmiştir. Bireysel görüşmeler Şubat-Temmuz 2013 tarihleri arasında araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir.

3.2. Yöntem

3.2.1. Bireysel Görüşme Yapılacak İşletmelerin Belirlenmesi ve Soru Formunun İçeriği

Hatay ilinde çalışma kapsamına giren tüm ilçeler ve her bir ilçede bireysel görüşme yapılan işletme sayıları Çizelge 3.1.'de verilmiştir.

Çizelge 3.1. Meyve fidanı üretimi yapılan ilçeler ve görüşülen işletme sayıları

İlçe Adı	İşletme Sayıları
Antakya	30
Belen	1
Dörtyol	6
Erzin	1
Hassa	1
İskenderun	3
Kırıkhan	2
Samandağ	47
Reyhanlı	1
TOPLAM	92

Araştırma bölgesinde T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Hatay İl Müdürlüğü kayıtlarından yararlanılarak, meyve fidanı üreten tarım işletmeleri tespit edilmiştir. Hatay'ın ilçelerinde faaliyet gösteren 92 işletme tam sayım yöntemi ile araştırmaya dahil edilmiş ve 92 işletme sahibi ile bireysel görüşme yapılmıştır. İşletmelerin gruplandırılmasında üretilen fidan miktarı esas alınmıştır. Buna göre 1-50.000 adet fidan üreten işletmeler I., 50.001-100.000 adet fidan üreten işletmeler II. ve 100.000'den daha fazla fidan üreten işletmeler ise III. grup tarım işletmesi olarak tanımlanmıştır (Çizelge3.2).

Çizelge 3.2. Meyve fidanı üreten işletmelerin üretim miktarları (adet) ve büyüklük gruplarına göre dağılımı

Üretilen fidan sayısı (adet/yıl)	İşletme grubu	İşletme sayısı	Oran (%)
1-50.000	1	26	28,26
50.001-100.000	2	36	39,13
100.001 +	3	30	32,61
Toplam		92	100,0

Ekonomik analiz çalışmalarında, işletmelerden sağlıklı ve güvenilir bilgi alınması, elde edilecek sonuçların doğruluğu açısından büyük önem taşımaktadır. Muhasebe kayıtları tutan işletmelerde envanter, mali kayıtlar ve fiziki kayıtlar ile sağlanan belgeler, işletme hakkında hem mali ve hem de fiziki varlıklar hakkında bilgi kaynağı olmaktadır (Aras, 1988). Muhasebe kayıtları ile elde edilen bilgiler soru formuna nazaran daha güvenilirdir (Erkuş ve Demirci, 1985). Bununla birlikte, ülkemizde muhasebe kayıtları tutan tarım işletmeleri sayısının oldukça sınırlı olmasından dolayı, araştırmada elde edilen veriler bireysel görüşme yöntemi ile temin edilmiştir. Bireysel görüşmede kullanılan soru formunun içeriği, işletmelerin arazi, nüfus, işgücü ve sermaye varlıkları, İşletmelerin fidan üretimindeki girdi kullanım düzeyleri ve üretim masrafları, yıllık faaliyet sonuçları, İşletmelerdeki sermaye yapısı, İncelenen işletmelerdeki fidan üretimine ait üretim, depolama ve fidanların değerlendirilmesi, işletmecilerin üretim ve pazarlamada durumu ve sorunlarını belirlemeye yönelik sorulardan oluşmakta olup (Ek:1) bu form Tarım Ekonomisi işletme analizi çalışmaları sıklıkla kullanılan bir formdur.

3.2.2. İşletmelerin Analizinde Uygulanan Yöntemler

3.2.2.1. İşletmelerin Yıllık Faaliyet Sonuçları

İncelenen işletmelerin ve faaliyetlerinin analizinde işletmeler 3 gruba ayrılarak değerlendirilmiştir. İşletmelerin gruplandırılmasında işletmelerde üretilen fidan sayısı dikkate alınmıştır.

Tarımsal işletmelerden elde edilen bilgiler bilgisayara girilmeden önce kontrol edilmiş ve gerekli hesaplamalar yapılmıştır. Daha sonra bilgisayara girilen birincil veriler Excel 2010, ve SPSS 16.0 istatistik yazılımları kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen 92 işletmeden elde edilen sonuçlar işletmelerin kapasitelerine göre gruplara ayrılarak çizelgelere aktarılmıştır. Ele alınan işletmelerin analizinde ilk olarak işletmecilerin sosyo-ekonomik yapıları içinde nüfus, iş gücü, arazi ve sermaye varlıkları incelenmiştir. Ayrıca işletme sahiplerinin eğitim seviyesi ve deneyim süreleri değerlendirilmiştir.

İncelenen tarım işletmelerinin sahip olduğu sermayenin fonksiyonlarına göre sınıflandırma şekli esas alınmıştır (Açıl, 1980). İşletmelerde sermayenin fonksiyonlarına göre yapılan ayrımında işletme bilançolarının aktifini; çiftlik sermayesi ve işletme sermayesi gibi iki ana sermaye grubu oluşturmuştur.

Toprak, arazi ıslahı, bina ve bitki varlıkları çiftlik sermayesini oluştururken, alet-makine, hayvan varlığı, malzeme ve mühimmat ile para mevcudu ve alacaklarda işletme sermayesini oluşturmuştur. İşletmelerde sermaye unsurlarının değerleri yıl sonu itibarıyla ve işletme sahiplerinin beyanına dayalı olarak belirlenmiştir.

Toprak sermayesi araştırma bölgesinde geçerli olan alım satım değerleri dikkate alınarak belirlenmiştir. Kiralanan arazilerde de aynı yöntem kullanılmıştır. Bitki sermayesinin belirlenmesi esnasında da bölgedeki satış fiyatları ve üretici görüşleri dikkate alınmıştır. Para sermayesi, işletmecilerin nakit para varlıkları ve alacakları toplamından oluşmakta ve işletme sahiplerinin beyanına dayanmaktadır.

İncelenen işletmelerde aile işgücü potansiyelinin belirlenmesinde Erkek İşgücü Birimi (EİB) esas alınmış ve Çizelge 3.3.'de gösterilmiş olan katsayılardan

yararlanılarak hesaplanmıştır. Araştırmada aile iş gücü potansiyeli hesabında kullanılan, bölgede bir yılda çalışılabilir gün sayısı belirlenirken daha önce farklı bölgelerde, farklı zamanlarda tarımsal işletme düzeyinde yürütülen araştırma bulguları dikkate alınmıştır. Buna göre, genel anlamda ova köylerde 300 gün çalışılabileceği birçok araştırmacı tarafından ortaya konulmuştur (Açıl, 1980). Bu nedenle, araştırmanın yürütüldüğü bölgenin coğrafi özelliği ve dolayısıyla tarımsal üretim deseni açısından, bölgede tarımsal işlerde çalışılabilir gün sayısı 300 gün olarak kabul edilmiştir.

Çizelge 3.3. Erkek işgücü birimi hesaplamada kullanılan katsayılar

Yaş grupları	Erkek	Kadın
0-6	-	-
7-14	0.50	0.50
15-49	1.00	0.75
50 +	0.75	0.50

Kaynak: (Açıl, 1980)

İşletmelerin yıllık faaliyet sonuçlarına ilişkin analizler, iki aşamada gerçekleştirilmiştir. Birinci aşamada işletmeler bir bütün olarak ele alınarak faaliyet sonuçları ortaya konulmuştur. Burada işletmeler bir bütün olarak ele alınmış, işletme masrafları, değişen masraflar, sabit masraflar, gayri safi üretim değeri (GSÜD), gayri safi hasıla, brüt kar (BK), saf hasıla (SH), saf kar (SK), tarımsal gelir (TG), toplam aile geliri (TAG), öz sermaye rantı (ÖSR), iş kazancı (İK), müteşebbis karı (MK) ve tarım dışı gelir (TDG) gibi ekonomik faaliyet göstergeleri hesaplanmıştır. İkinci aşamada da meyve fidanı dalı analiz edilmiştir.

İşletmeler bir bütün olarak ele alınarak faaliyetler için işletme masrafları hesaplanmıştır. İşletme masrafları, işçilik masrafları, cari masraflar, sermaye unsurlarındaki azalmalar ve amortismanlar toplamı ile elde edilmiştir. Ayrıca işletmelerde masraflar değişen ve sabit masraflar olarak ta incelenmiştir. Üretim hacmine bağlı olarak orantılı bir şekilde artan veya eksilen ve bir üretim faaliyetine dağıtılabilen masraflara değişen masraflar denilmektedir. Ele alınan işletmelerde

değişen masraflar bitkisel ve hayvansal üretim değişen masrafları olarak incelenmiştir. Geçici işçilik, tohumluk, gübre, ilaç, akaryakıt, tamir bakım, alet ve makine kirası bitkisel üretim değişen masrafları iken, yem, veteriner, aşım, aşı, ilaç su, tuz, altlık, elektrik v.b hayvansal üretim değişen masraflarını oluşturmaktadır.

İşletmelerin sabit masraf unsurları ise genel idare giderleri, daimi ve aile iş gücü ücret giderleri, kira payı, bina tamir bakım masrafları, amortismanlar, borç faizleri ve diğer sabit masraflardan oluşmaktadır. İşletme masrafları içinde aile iş gücü ücret karşılıkları belirlenirken yabancı iş gücüne ödenen ücret düzeyi dikkate alınmıştır. Genel idare giderleri, işletmenin sevk ve idaresi ile işletmenin tüm üretim faaliyetlerini ilgilendiren ortak hizmetler için yapılan masraflardan oluşmaktadır. Tarımsal işletmecilik alanında yapılan çeşitli çalışmalar göz önüne alınarak masraflar toplamının %3'ü genel idare gideri olarak hesaplanmıştır.

Amortismanlar, işletmede kullanılan binalar, traktör, diğer alet ve makineler ve amortisman tabi hayvanların amortisman toplamından oluşmaktadır.

Kiralama yapılan arazide de kira ücreti üretici tarafından ödenen giderler dikkate alınarak belirlenmiştir.

Daimi iş gücü, bina tamir bakım, borç faizi gibi masrafların hesaplanmasında fiilen yapılan harcamalar esas alınmıştır.

Fidan üretiminin ekonomik sonuçlarının değerlendirilmesinde ise bu üretim faaliyetine ait masraflar değişen ve sabit masraflar olarak incelenmiştir. Fidan üretim faaliyetinde değişen masraflar olarak aşağıda belirtilen giderler alınmıştır

- Çöğür-tohum masrafı
- Harç masrafı
- Aşı bağı-ipi masrafı
- Plastik torba masrafı
- Herek masrafı
- Gübre masrafı
- İlaç masrafı
- Araç, tamir ve bakım masrafı
- Yakıt masrafı

- Makine kirası masrafı
- Su masrafı
- Pazarlama masrafı
- Geçici işçilik masrafı
- Diğer değişen masraflar

Meyve fidanı üretim dalına ait sabit masraflar

- Genel idare giderleri
- Daimi ve aile iş gücü karşılığı
- Amortismanlar
- Bina tamir bakım masrafları
- Borç faizi
- Diğer sabit masraflar

Gayrisafi hasıla (GSH), işletmeler için hesaplanan bir başarı ölçüsüdür. Gayrisafi hasıla, ekonomik bir bütün olarak düşünülen bir tarım işletmesinde bir çalışma yılı zarfında, ekonomik faaliyet sonucunda yeni üretilen mallar ile mamülecilik, mübadele ve yeniden değerlendirme yoluyla sermaye kısımlarında meydana gelen artışın miktar ve kıymetçe ifadesi (Açıl, 1980; Erkuş ve ark., 1995) olarak tanımlanmaktadır. Tarım işletmelerinde bir üretim periyodu içerisinde elde edilen gayrisafi hasıla değerine, işletmede mevcut işgücü ve çeki gücünün diğer işletmelerde tarımsal faaliyetlerde kullanılmaları karşılığı sağlanan gelirler ve zati ikametgah kira bedelinin ilavesi ile gayrisafi hasıla elde edilmektedir (Erkuş ve Demirci, 1985).

İşletmede tüketilen ürünlerle, işçilere yapılan ayni ödemeler, takas suretiyle verilen mallar ve tarımsal karakterde olmayan şubelere çiftlikten verilen ayniyatlar da gayrisafi hasıla içinde yer almaktadır (Cinemre, 1994). İncelenen işletmelerde gayrisafi hasıla değeri; gayrisafi üretim değerine işletme dışı tarımsal gelir ile ikametgah kira karşılığının eklenmesi ile bulunmuştur. İkametgah kira karşılığı, bina sermayesinin %3'ü olarak kabul edilmiştir (Aras ve Çakır, 1975). İşletme bütünü için hesaplanan GSH; bitkisel üretim, hayvansal üretim, demirbaşta meydana gelen

artışlar, çiftçinin ikamet ettiği evin ve işçilere yatmak için verilen yerin kira bedeli, işletme dışı tarımsal gelirleri kapsamaktadır (Açıl, 1980).

Gayrisafi üretim değeri (GSÜD) ise tüm işletmeye veya işletme faaliyetlerinden birine ait brüt gelir olarak tanımlanmaktadır (İnan, 1998). Başka bir kaynakta ise GSÜD, işletmelerin ürettikleri bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerleri ile yıl içerisinde meydana gelen prodüktif envanter kıymet artışlarından oluşmaktadır (Erkuş ve ark., 1995).

Gayri Safi Üretim Değeri (GSÜD); İşletmelerin tarımsal faaliyetleri sonucu sağladıkları bitkisel ve hayvansal ürün miktarlarının çiftçi eline geçen fiyatlarla çarpılması sonucu bulunan değere bitki ve hayvan sermayesindeki prodüktif artışların eklenmesiyle hesaplanmıştır (Erkuş ve ark.,1995).

Prodüktif demirbaş değer artışı yıl içi hayvan hareketlerine neden olan doğum, ölüm, çağ değiştirme, hayvan alımı, satımı, tüketimi ile ilgili bilgiler ile bitki sermayesindeki oluşan artışlar belirlenerek hesaplanmıştır. Sermayenin hesaplanmasında enflasyonun etkisini ortadan kaldırmak amacıyla yıl sonu fiyatları kullanılmıştır.

Gayrisafi hasıla (GSH), Gayri safi üretim değerine işletme dışı tarımsal gelir ve ikamet edilen binaların kira karşılığının eklenmesi ile bulunmuştur (Açıl ve Demirci, 1984). Konut değerinin %3'ü kira karşılığı olarak gayri safi hasılaya eklenmiştir (Aras ve Çakır,1975).

İşletme dışı tarımsal gelirin hesaplanmasında çiftçi beyanı esas alınmıştır. İşletmede üretilen ancak yine işletme işletme içerisinde kullanılan saman ve gübre gibi yan ürünler çift sayımdan kaçınmak için gayrisafi hasılda gösterilmemiştir. Bunlar değerlendirildikleri faaliyetlerin gelirleri içerisinde yer almaktadır (Erkuş ve Demirci, 1985).

Brüt Kar (BK): Gayri safi üretim değerinden değişen masrafların çıkarılması ile bulunmuştur.

Saf Hasıla (SH): Gayri safi hasıla değerinden işletme masraflarının düşülmesi ile elde edilmiştir.

Saf kar (net kar): Saf kar, işletmenin belirli bir dönemde elde ettiği karı ifade etmektedir. Bu kavram, rantabilite hesaplanırken kullanılmaktadır ve işletmenin

bütünü için hesaplanmaktadır. Saf kar (net kar)'ın hesaplanma yolu aşağıda açıklanmıştır.

Üretim Masrafları (ÜM) = İşletme Masrafları + Aktif sermayenin faiz karşılığı

SK (Net Kar) = GSH - ÜM, formülü yardımıyla veya

SK (Net Kar) = SH-Aktif sermayenin faiz karşılığı, şeklinde hesaplanabilmektedir.

Saf kar, saf hasıladan borç faizleri, kiracılık ve ortakçılık bedelleri ve öz sermayenin faiz karşılığının çıkartılmasıyla da bulunmaktadır (Cinemre, 1994). Aktif sermayeyi meydana getiren sermaye gruplarının her biri için ödenen faiz oranı, ülkenin ekonomik koşullarına ve maruz kaldığı riske göre %4-10 arasında değişmektedir (Açıl ve Demirci, 1984). Mevcut çalışmada bu oran %4 olarak alınmıştır.

Saf kar (SK), GSH değerinden üretim masrafları çıkarılarak hesaplanmıştır.

İşletmelerde öz sermaye aktif sermayeden borçlar, kira ile işletilen arazinin çıkarılması ile bulunmuştur (Erkan,1978).

Tarımsal Gelir (TG): Tarımsal gelir, müteşebbis ve ailesinin bir yılda saf sermaye değerinde bir azalma olmaksızın ihtiyaçlarını karşılamak için harcayabileceği GSH'nın bir bölümü olarak tanımlanmaktadır (Açıl, 1980). Tarım işletmelerinde müteşebbisin başarısını daha iyi görebilmek için tarımsal gelir hesaplanmaktadır. Tarımsal gelir (TG), öz sermaye faiz karşılığı ile işletmeci ve aile fertlerinin çalışma karşılıkları toplamı olarak ifade edilebilir. İki farklı yolla hesaplanabilir:

Birinci yol; TG, SH'dan borç faizi ile kira ve ortakçılık paylarının düşülmesi, kalan değere işletmeci ve aile fertleri için hesaplanan ücret karşılığının ilavesi suretiyle hesaplanmaktadır (Açıl ve Demirci, 1984). Burada saf hasıla esas alınmaktadır. Tarımsal gelir aşağıda belirtilen 2 yöntemle hesaplanabilmektedir.

1.Yöntem: $TG = SH - (\text{Borç faizi} + \text{Kiracılık ortakçılık payları}) + (\text{Aile bireyleri ve idari ücret karşılığı})$, biçiminde hesaplanabilir.

2.Yöntem: Toplam BK'dan aile işgücü ücret karşılığı hariç toplam sabit masrafların düşülmesi ve kalan değere işletme dışı tarımsal gelirin ilavesi suretiyle hesaplanabilir ve burada BK kar esas alınmaktadır. Formüle edilmiş hali ise;

$TG = TBK - SM + \text{Aile iş gücü ücret karşılığı} + \text{İşletme dışı tarımsal gelir}$, şeklindedir.

TG, işletmenin ihtiyaç toplamından az ise işletme öz sermayesinde bir azalma, fazla ise öz sermaye bir artış söz konusu olmaktadır.

TG köylü işletmelerinde, müteşebbisin başarısını tespit etmek için kullanılan en iyi bir ölçü olmakla beraber büyük tarım işletmeleri için daha az anlam taşımaktadır (Açıl, 1980).

Brüt kardan sabit masrafların düşülerek kalan değere aile iş gücü ücret karşılığı ve işletme dışı tarımsal gelirin eklenmesi ile bulunmuştur.

Tarım Dışı Gelir (TDG), işletmelerin arazilerinin bir kısmını kiraya vermeleri ile çiftçi aile fertlerinin bir kısmının tarım dışı muhtelif hizmetlerde çalışma sonucu elde ettikleri gelirden meydana gelmektedir(Erkuş ve ark.,1995).

Toplam Aile geliri (TAG): Tarımsal gelire, tarım dışı gelirin ilave edilmesi suretiyle hesaplanmaktadır.

Öz Sermaye Rantı (ÖRT): İşletmelerin tarımsal gelir değerlerinden aile iş gücü ücret karşılıkları çıkarılmak suretiyle öz sermaye rantı hesaplanmaktadır.

Tarımsal Faaliyet Geliri (TFG): Gayrisafi üretim değeri ile işletme dışı tarımsal gelir ve konut kira karşılığı toplamından oluşmaktadır.

İş Kazancı (İK): Tarımsal gelirden öz sermayenin faizi çıkarılmak suretiyle bulunur.

Müteşebbis Karı veya zararı (MK): Toplam gelirden işletmenin öz sermayesinin faiz miktarı ve aile iş gücü karşılığı çıkarılmak suretiyle bulunur.

İşletme faaliyetlerinin iyilik derecesini ortaya koymada ve işletmelerin birbirleriyle karşılaştırılmalarında kullanılan rantabilite oranları aşağıdaki formüller yardımıyla hesaplanmıştır. İşletmelerin rantabilite faktörleri, işletmelerin SH değerinin GSH'sına oranlanması ile hesaplanmıştır.

$$\text{Rantabilite Faktörü} = \frac{\text{Saf Hasıla}}{\text{Gayrisafi Hasıla}} \times 100 \quad (\text{Formül 3.1})$$

Öz sermaye rantabilitesi, subjektif rantabilite veya müteşebbis rantabilitesi de denilen mali rantabilite, karın öz sermayeye oranlanması ile hesaplanmıştır.

$$\text{Mali Rantabilite} = \frac{(\text{Saf Hasıla} - \text{Borç Faizleri})}{\text{Öz Sermaye}} \times 100 \quad (\text{Formül 3.2})$$

Ekonomik rantabilite ise, işletmelerin saf hasıla değerlerinin toplam sermayesine oranlanmasıyla hesaplanmıştır.

$$\text{Ekonomik Rantabilite} = \frac{\text{Saf Hasıla}}{\text{İşletmenin Toplam Sermayesi}} \times 100 \quad (\text{Formül 3.3})$$

3.2.2.2. Grup Analizi

Araştırmada Grup analizi yapılarak, meyve fidanı üreticilerinin başarı durumlarını ortaya koymak için bölgede faaliyet gösteren meyve fidanı işletmelerinin karşılaştırılmasında iki ayrı gruplandırma şekli esas alınmıştır. Birincisinde işletmelerin sahip oldukları fidan sayıları dikkate alınarak işletmeler gruplandırılmıştır. İkincisinde ise işletmelerin fidan üretim faaliyeti safi karı dikkate alınarak başarılı, orta derecede başarılı ve başarısız işletmeler olarak gruplandırılmıştır (Dağıstan,2002).

3.2.2.3. GZFT Analizi

Hatay ilinde meyve fidancılığı sektörünü geliştirme olanaklarının belirlenmesine yönelik plan ve stratejilerin ortaya koyulmasında GZFT (Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Fırsatlar, Tehditler) analizinden faydalanılmıştır.

Pazarlamada GZFT analizi, bir ülkenin, bölgenin veya kurumun iç ve dış durum analizini içeren ve analize konu olan faktörlerin geniş çaplı araştırılmasına olanak sağlayan bir analiz tekniğidir (Aktan,2007). Bu analiz tekniği ülkenin, bölgenin veya kurumun kendi yapısal durumu ile rakiplerin ve piyasanın durumunun ayrıntılı şekilde ortaya koyulduğu, rekabet gücünün ölçüldüğü ve çıkan sonuca göre stratejilerin belirlendiği bir yöntemdir (Emeksiz,1999).

Analizde kullanılan güçlü ve zayıf yönler “içsel”, fırsatlar ve tehditler ise “dışsal” faktörler olarak ifade edilmektedir (Bakker,2010). İçsel ve dışsal faktörlerin sistematik bir şekilde değerlendirilmesi; pazarlamada daha iyi bir etkinliğe ulaşmak amacıyla bölgenin sahip olduğu potansiyel ile dışsal faktörler arasındaki uyumu optimize etmek isteyen işletme sahipleri ve politikacılar için rehber niteliği taşımaktadır(Mili,2006)

GZFT analizinde ilk olarak, güçlü ve zayıf yönler ile fırsatlar ve tehditlerin her biri için ayrı bölüm olacak şekilde bir tablo hazırlanmaktadır. Daha sonra elde edilen verilere dayanarak sektörün güçlü ve zayıf yönleri ile karşılaşılan fırsatlar ve tehditler ilgili başlıkların altında listelenmektedir. Sonuç olarak, tabloda yer alan veriler bir bütünlük içinde ve neden sonuç ilişkisi de göz önünde bulundurularak değerlendirilmektedir (Seçer,2012).

Bu çalışmada, GZFT analizine kaynak oluşturan veriler, meyve fidanı üreticileri ve daha önceden yapılmış çalışmalardan faydalanılarak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen veriler geleceğe yönelik beklentiler de göz önüne alınarak güçlü yönler, zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler başlıkları altında toplanmış ve değerlendirmeler yapılmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

4.1. Türkiye’de Meyve ve Meyve Fidancılığının Gelişimi

4.1.1. Meyve üretimi

Türkiye meyve üretimi bakımından oldukça zengin bir potansiyele sahiptir. Türkiye’de üretilen meyve türleri ve ağaç sayıları ile ilgili veriler Çizelge 4.1’de gösterilmiştir.

Çizelge 4.1. Türkiye’de meyve üretimi

Meyve türleri	Toplam alan (da)	Toplam üretim (ton)	Ağaç başına verim (kg)	Meyveli ağaç sayısı (bin adet)	Meyvesiz ağaç sayısı (bin adet)	Toplam ağaç sayısı (bin adet)
Zeytin	5.948.874	1.286.000	15	83.924	27.406	111.330
Elma	1.730.955	3.128.450	63	47.077	16.305	63.382
A.Fıstığı	2.835.517	150.000	4	37.150	12.428	49.578
Kiraz	764.594	494.325	28	17.922	7.235	25.157
Nar	283.991	383.085	35	11.086	5.089	16.175
Şeftali	388.187	563.686	43	13.029	3.091	16.120
Portakal	547.587	1.781.258	126	13.522	1.378	14.900
Armut	232.233	442.646	43	10.220	2.371	12.591
Ceviz	552.019	203.212	34	5.977	4.541	10.518
Erik	197.262	305.393	36	8.429	1.816	10.245
Limon	274.252	726.283	112	6.478	1.522	8.000
Badem	235.547	80.261	17	4.679	3.242	7.921
Vişne	217.086	179.752	31	5.781	1.281	7.062
Ayva	56.570	136.577	43	3.212	588	3.800
Mandarin	386.920	942.814	98	1.153	1.778	2.931
Nektarin	50.119	73.857	49	1.517	591	2.108
Greyfurt	64.195	228.799	176	1.302	234	1.536
Hurma	22.642	33.232	38	883	172	1.055
Y.Dünya	11.374	12.902	45	283	62	345
Toplam	14.799.924			273.624	91.130	364.754

Kaynak:Anonim, 2013b

Buna göre, zeytin bahçesi alanı 1. sırada yer alırken, bunu Antep Fıstığı ve elma bahçeleri izlemektedir. Ancak, üretilen meyve miktarı bakımından ise elma 1. sırada portakal 2. ve zeytin 3. sırada yer almaktadır (Anonim, 2013b). Türkiye’de 273.624.000 adet meyveli ve 91.130 meyvesiz ağaç olmak üzere toplam 364.754.000 adet meyve ağacı 14.799.924 da alanda yetiştirilmektedir. Bu alan toplam tarım alanlarının %6,21’ ini oluşturmaktadır. Dünya ortalaması %2

iken bizde bu oran oldukça yüksektir. Bu durum sağlıklı tüketim alışkanlığı oluşması bakımından da önemlidir.

4.1.2. Meyve Fidanı Üretimi

Meyve türlerine ait fidan ve üretim materyallerinin ismine doğru, kaliteli ve sağlıklı biçimde üretilmesini sağlamak amacıyla Tarım ve Köyisleri Bakanlığı 1991 yılında ilk olarak bir uygulama başlatmıştır. Ancak, son olarak 3 Temmuz 2009 tarih ve 27277 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Meyve Fidanı ve Üretim Materyali Sertifikasyonu ile Pazarlanması Yönetmeliği”ne kadar menşei sertifikası bulunmayan meyve fidanları üretilmiştir (Anonim 2009a). Bu şartlar altında ülkemiz meyve fidancılığı gerçek boyutuna ulaşamamış olmasına rağmen, sertifikalandırılmış ya da sadece beyan edilen miktarlara göre hazırlanan istatistiki bilgiler, meyve fidanı üretimimizin giderek artmakta olduğunu göstermektedir. Nitekim, 2004 yılında 29.6 milyon civarında olan toplam meyve fidanı üretimi, 2005 yılında 40.4 milyon ve 2006 yılında 65.1 milyon adet olarak gerçekleşmiştir (Anonim,2009b)

En son, 3 Temmuz 2009 tarih ve 27277 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “Meyve Fidanı ve Üretim Materyali Sertifikasyonu ile Pazarlanması Yönetmeliği”nin yayımlanmasını takip eden 2010 yılında 27.3 milyon, 2011 yılında 36 milyon ve 2012 yılında ise 44.6 milyon adet sertifikalı fidan üretimi gerçekleştirilmiştir (Anonim, 2013a). Yönetmeliğin yayımlanmasından önceki 2004-2006 yılları arasında fidan üretiminde kamunun payı, %0,40 ile %10,60 aralığında iken, yönetmeliğin yayımlanmasından sonraki 2010-2012 yılları arasında bu oran %1,20 ile %2,40 arasında gerçekleşmiştir. Buna göre, üretimin esas olarak özel sektör tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir (Çizelge 4.2).

Çizelge 4.2. Türkiye fidan üretimi (1.000 adet)

Yıllar	Sektörlere göre üretilen fidan sayıları ve oranları					Sertifikalı fidan oranı (%)
	Kamu	(%)	Özel	(%)	Toplam	
2004	3.140	10,60	26.454	89,40	29.594	24,72
2005	4.281	10,60	36.116	89,40	40.396	40,74
2006	262	0,40	64.808	99,60	65.070	62,74
2010	655	2,40	26.678	97,60	27.333	100,00
2011	599	1,70	35.389	98,30	35.987	100,00
2012	526	1,20	44.048	98,80	44.574	100,00

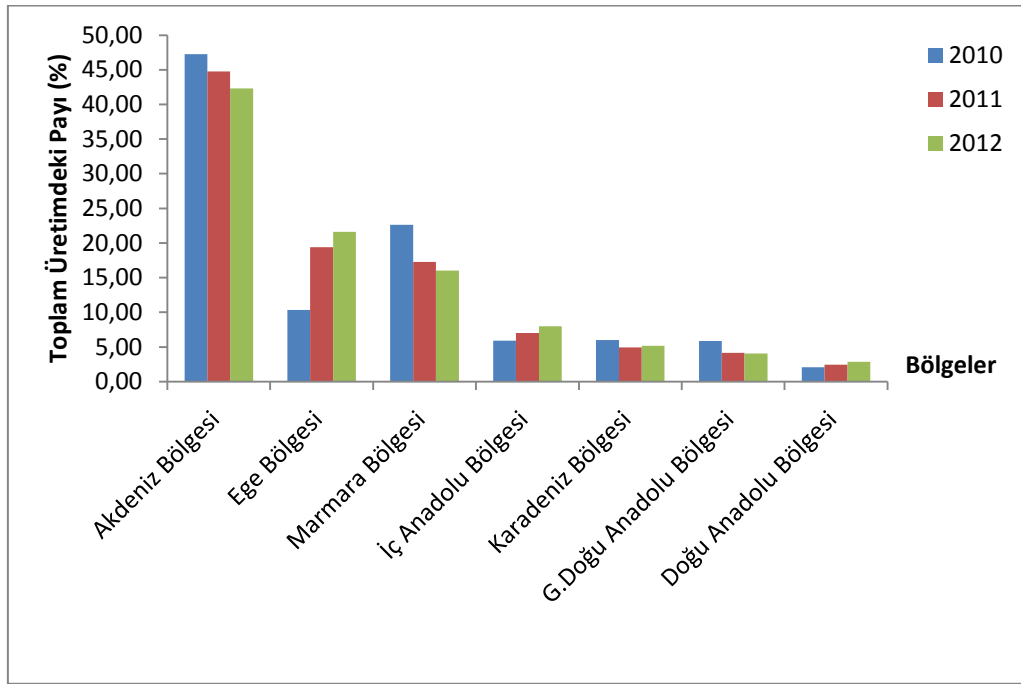
Kaynak: Anonim 2009b; Anonim, 2013a

Ülkemizde 2010-2011-2012 yıllarına ait bölgelerimizde üretilen meyve fidanı sayıları ve toplam üretimdeki payları Çizelge 4.3'te verilmiştir. Buna göre 2012 yılında üretilen sertifikalı fidanların %42,30'u Akdeniz, %21,62'si Ege, %16,04'ü Marmara, %7,97'si İç Anadolu, %5,06'sı Karadeniz, %4,07'si Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve %2,84'ü Doğu Anadolu Bölgesi'nde üretilmiştir (Anonim, 2013a). Fidancılık işletmelerinde üretim planlaması, genellikle o yıl meyve fidanı türlerine olan talep ve fiyatlar dikkate alınarak yapılmaktadır.

Çizelge 4.3. Bölgelerin sertifikalı meyve fidanı üretimi ve toplamdaki payları

Bölgeler	Meyve fidanı üretim sayıları (adet)		
	2010 yılı	2011 yılı	2012 yılı
Akdeniz Bölgesi	12.911.199	16.103.800	18.853.712
Ege Bölgesi	2.823.119	6.988.069	9.635.647
Marmara Bölgesi	6.185.040	6.221.289	7.145.486
İç Anadolu Bölgesi	1.612.107	2.520.788	3.551.015
Karadeniz Bölgesi	1.634.785	1.785.037	2.301.053
G.Doğu Anadolu Bölgesi	1.599.481	1.490.890	1.817.887
Doğu Anadolu Bölgesi	566.790	877.230	1.269.140
Toplam	27.332.521	35.987.103	44.573.940
Bölgelerin toplam üretimdeki payı (%)			
Akdeniz Bölgesi	47,24	44,75	42,30
Ege Bölgesi	10,33	19,42	21,62
Marmara Bölgesi	22,63	17,29	16,04
İç Anadolu Bölgesi	5,90	7,00	7,97
Karadeniz Bölgesi	5,98	4,96	5,16
G.Doğu Anadolu Bölgesi	5,85	4,14	4,07
Doğu Anadolu Bölgesi	2,07	2,44	2,84
Toplam	100,00	100,00	100,00

Kaynak: Anonim, 2013a

Şekil 4.1. Yıllara göre bölgelere ait meyve fidanı üretim oranları

Meyve fidanı üreten işletmelerin 2004-2008 yılları arasındaki Türkiye’de meyve türlerine göre fidan üretimi Çizelge 4.4’te verilmiştir. Türkiye’de meyve türlerine göre sertifikalı fidan üretimi Çizelge 4.5’te gösterilmiştir. Yine 2010-2012 yılları arasında Türkiye’de illere göre fidan üretim miktarları Çizelge 4.6’da görülmektedir.

Elma fidanı üretimi, 2004 yılında 1.3 milyon adet iken 2012 yılında 18.1 milyona ulaşmıştır. Zeytin fidanı üretimi 2004 yılında yaklaşık 3.1 milyon adet iken yaklaşık 8 kat artarak, 2007 yılında 24.4 milyona ulaşmıştır. Fakat, 2008 yılından itibaren hızlı bir düşüş gösteren zeytin fidan sayısı 2012 yılında 2.6 milyona gerilemiştir. Kiraz fidanı üretimi 2004 yılında 815.589 iken her yıl artarak, 2007 yılında 3 milyona ulaşmıştır. Fakat, 2008 yılında 1.5 milyona düşerek, 2012 yılına kadar fazla bir artış göstermeyip, yatay bir seyir izlemiştir. Ceviz ise 2004-2012 yılları arasında yıllık ortalama 1.5 milyon üretilmiştir. Üretilen ceviz fidanı sayısı 2004 yılında 680.625 adet iken, bu sayı, 2012 yılında 3.2 milyona ulaşmıştır. Badem fidanı özellikle 2008 yılından itibaren hızlı bir artış göstermiştir. Badem fidanı üretimi 2004 yılında 162 bin adet iken, yaklaşık 17 kat artarak 2012 yılında 2.8 milyona ulaşmıştır. Üretilen badem fidanı sayısındaki bu

aşırı artışa, geç çiçeklenen badem çeşitlerinin geliştirilmesi ve yetiştiricilerinde bu çeşitlere aşırı talebi etkili olmuştur.

Armut fidanı üretimi, 2004 yılından 2007 yılına kadar düzenli bir artış göstererek, 2004 yılından 2007 yılına kadar 1.2 milyon yükselmiştir. 2012 yılında 2.6 milyona ulaşmıştır. Daha önceleri ateş yanıklığı hastalığı nedeniyle üretimi azalan armutta, son yıllarda bu hastalığa karşı uygulanan mücadele ve özellikle Deveci Armudu çeşidinin iç ve dış pazarlarda önemli bir yer kazanması nedeniyle yetiştiriciliği yükselişe geçmiştir.

Kayısı fidanı üretimi, 2004-2012 yılları arasında inişli, çıkışlı bir seyir izlemiştir. Daha sonraki yıllarda hızlı bir artış göstererek 2012 yılında 2.4 milyona ulaşmıştır. Şeftali fidanı üretimi 2004-2012 yılları arasında sürekli bir artış göstererek, 2012 yılında yaklaşık 2.2 milyona ulaşmıştır. Mandarin fidanı üretimi ise yine 2004-2012 yılları arasında sürekli bir artış göstererek, 2012 yılında yaklaşık 1.6 milyona ulaşmıştır. Ayrıca, özellikle son yıllarda sağlık üzerine olumlu etkileri ön plana çıkartılan narda ise fidan üretimi 2004-2007 sürecinde çok büyük artış kaydederek, 2007 yılında 21.6 milyona ulaşmıştır. Ancak, 2008 yılından itibaren büyük düşüş göstererek, 2011 yılında 1.0 milyona gerilemiştir (Anonim, 2009b ve 2013a).

Bazı türlerde klonal anaçlar başta olmak üzere üretim materyaline ulaşmadaki sıkıntılara rağmen özellikle son yıllara ait istatistiki veriler, fidancılık sektörünün meyve tarımındaki gelişmelere paralel olarak dünya ticaretinde kabul gören yeni çeşitler ve anaçlar ile fidan üretimini artırma eğiliminde olduğunu göstermektedir. Fidan türleri arasında en fazla klonal anaç kullanma elma fidanı üretiminde gerçekleşmektedir. Armut fidanı üretiminde en fazla tercih edilen çeşit Deveci Armududur. Kiraz fidanı üretiminde en fazla anaç olarak kullanılan çöğürler ise kuş kirazı ve mahlep çöğür anaçlarıdır. Çeşit olarak dünyada Türk kirazı olarak tanınan ve aranan 0900 Ziraat (%39.6) ilk sırada yer almaktadır

Özellikle son yıllarda fidancılıkta önemli türler arasına giren narda fidan üretimi çelikle yapılmaktadır. Bu türde 2012 yılında üretilen fidanların büyük çoğunluğu Hicaznar çeşidine aittir. Yine çelikle çoğaltılan türlerden incirde fidan üretimi esas olarak Sarılop ve Bursa Siyahı çeşitleri ile gerçekleştirilmiştir. Herdem yeşil meyve türleri arasında yer alan zeytinde fidan üretimi 2012 yılında

en fazla Gemlik, Ayvalık ve Nizip Yağlısı çeşitleri ile yapılmıştır. Turunçgil türlerinden mandarinde fidan üretiminde anaç olarak turunç yoğun olarak kullanılmaktadır. Bu türde çeşit olarak Satsuma ve Klemantin çeşitleri esas alınmıştır. Portakal fidanı üretiminde anaç olarak turunç ve çeşit olarak Washington Naveline ve Valencia çeşitleri 2012 yılında ön plana çıkmıştır.

Çizelge 4.4.Türkiye’de meyve türlerine göre fidanı üretimi ve gelişimi (adet)

Fidan türleri	2004	2005	2006	2007	2008
	Fidan sayıları				
Elma	6.823.360	4.201.719	4.536.593	5.912.411	5.404.726
Zeytin	6.347.410	17.051.150	28.164.750	24.432.160	2.649.200
Badem	483.295	359.283	674.545	1.100.114	2.371.090
Kiraz	1.574.700	2.932.691	2.992.312	3.004.964	1.549.359
Nar	46.875	861.625	9.793.450	21.617.640	1.166.350
Ceviz	1.282.035	2.104.691	1.904.578	957.720	1.138.775
Armut	442.498	731.032	969.233	1.228.420	856.810
Kayısı	589.018	1.354.538	1.107.050	1.476.301	795.051
Erik	486.274	690.986	947.160	1.126.098	730.895
Şeftali	601.184	1.110.179	973.760	654.852	519.379
Nektarin	73.750	89.705	280.595	504.476	194.612
Mandarin	318.780	377.850	464.703	246.090	184.900
Vişne	506.393	529.099	394.275	248.955	140.441
Limon	228.450	148.625	211.644	88.400	104.450
İncir	20.850	40.550	148.920	62.350	98.000
Portakal	163.450	227.011	327.019	135.940	86.100
Antep Fıstığı	48.000	527.600	1.505.000	942.050	82.800
Ayva	135.096	163.886	156.640	157.620	62.460
Greyfut	53.950	63.900	172.150	113.800	39.500
Trabzon Hurması	182.473	374.640	386.675	73.605	24.400
Yeni Dünya	600	13.550	37.050	20.955	9.000
Diğer	9.185.334	6.442.057	8.921.490	6.280.120	3.029.475
Toplam	29.593.775	40.396.367	65.069.592	70.385.041	21.237.773

Kaynak: Anonim, 2009a; 2009b

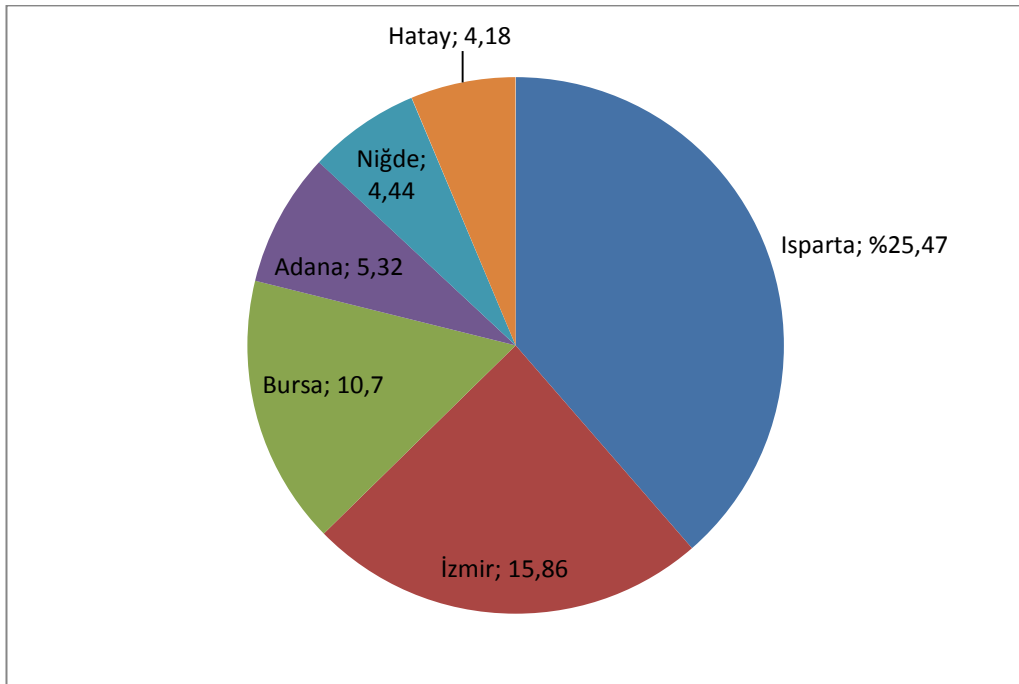
Türkiye’de 2012 yılında üretilen sertifikalı meyve fidanı oranları dikkate alındığında, en fazla elma fidanı üretilmiştir (%40,53). Bunu, %7,26 ile ceviz, %6,25’lik oranla badem, %5,91’lik oranla zeytin, %5,79 ile armut, %5,41 ile kiraz, %5,44 ile kayısı, %4,94 ile şeftali ve %3,52’lik oran ile mandarin fidanı üretimi izlemiştir (Çizelge 4.5), (Anonim, 2013a).

Çizelge 4.5. Türkiye’de meyve türlerine göre sertifikalı fidan üretimi ve gelişimi (adet)

Meyve türleri	2004	2005	2006	2007	2008	2010	2011	2012	2012 üretim oranları (%)
	Fidan sayıları								
Elma	1.318.075	2.129.335	4.536.593	5.912.411	5.404.726	12.212.797	16.972.135	18.064.348	40,53
Ceviz	680.625	1.080.040	1.519.640	957.720	1.138.775	1.139.373	1.927.383	3.236.007	7,26
Badem	162.005	216.345	349.775	1.100.114	2.371.090	2.125.215	2.456.154	2.783.671	6,25
Zeytin	3.132.566	9.785.818	26.339.080	24.432.160	2.649.200	2.116.383	2.363.296	2.633.960	5,91
Armut	244.060	339.475	701.400	1.228.420	856.810	1.490.090	2.065.378	2.581.283	5,79
Kayısı	105.120	410.705	563.381	1.476.301	795.051	743.277	2.053.910	2.424.542	5,44
Kiraz	815.589	1.047.994	2.146.420	3.004.964	1.549.359	1.416.155	1.700.561	2.411.771	5,42
Şeftali	263.260	575.910	588.594	654.852	519.379	1.053.221	1.625.800	2.204.080	4,94
Erik	282.441	346.400	494.640	1.126.098	730.895	750.309	1.051.289	1.879.233	4,22
Mandarin	21.010	4.600	133.775	246.090	184.900	855.630	919.455	1.570.917	3,52
Nektarin	73.750	89.705	280.595	504.476	194.612	395.270	492.509	731.788	1,64
Ayva	72.005	80.800	137.400	157.620	62.460	229.190	456.903	630.174	1,41
Portakal	3.800	40.990	134.404	135.940	86.100	185.614	256.783	422.653	0,95
Limon	1.250	17.700	48.120	88.400	104.450	208.556	175.000	144.055	0,32
Trabzon hur.	7.740	19.100	103.800	73.605	24.400	131.150	56.328	86.750	0,19
İncir	8.175	15.200	61.700	62.350	98.000	91.150	35.289	75.800	0,17
Greyfut	1.500	8.400	72.650	113.800	39.500	114.165	81.062	0	0,00
Vişne	77.380	141.910	187.480	248.955	140.441	163.790	60.345	0	0,00
Antep fıstığı	3.850	3.100	26.500	942.050	82.800	0	0	0	0,00
Nar	11.000	62.850	2.330.700	21.617.640	1.166.350	1.598.376	1.043.265	0	0,00
Yeni Dünya	0	0	0	0	0	210	145	0	0,00
Diğer	32.500	43.775	67.970	143.955	93.438	104.000	53.000	2.692.908	6,04
Toplam	7.317.701	16.460.152	40.824.617	64.227.921	18.292.736	27.332.521	35.987.103	44.573.940	100,00

Kaynak: Anonim, 2009b; Anonim, 2013a

Tüm iller incelendiğinde, 2012 yılında en fazla sertifikalı meyve fidanı üreten iller arasında Isparta (%25,47) birinci sırada yer alırken, bunu İzmir (%15,86), Bursa (%10,7) Adana (%5,32), Niğde (%4,44) ve Hatay illeri izlemektedir (%4,18) (Çizelge 4.6) İllerin meyve fidanı üretimindeki 2012 yılına ait payları ise Şekil 4.2’de verilmiştir.

Şekil 4.2. Türkiye’de en fazla meyve fidanı üreten iller

Çizelge 4.6. Türkiye’de illere göre meyve fidanı üretim miktarları (adet)

Meyve üreten iller	fidanı	2010	2011	2012	2012 (%)
		Fidan sayıları			
Isparta		7.078.190	9.915.544	11.354.339	25,47
İzmir		1.264.063	5.215.039	7.067.372	15,86
Bursa		3.705.412	4.292.695	4.765.420	10,70
Adana		1.382.225	1.921.274	2.372.180	5,32
Niğde		642.900	1.059.127	1.978.942	4,44
Hatay		2.032.040	1.740.410	1.862.932	4,18
Balıkesir		1.536.770	1.428.314	1.715.652	3,85
Şanlıurfa		1.198.141	1.294.650	1.654.634	3,71
Antalya		1.364.984	1.071.570	1.245.361	2,80
İçel		747.176	877.192	1.243.190	2,79
Malatya		435.220	859.230	1.241.376	2,78
Denizli		520.300	808.000	1.177.457	2,64
Tokat		871.025	918.361	1.151.106	2,58
Aydın		773.351	651.100	900.443	2,02
Konya		211.700	681.080	753.126	1,69
Karaman		615.830	558.430	584.385	1,31
Samsun		378.900	419.606	502.139	1,13
Çanakkale		723.478	318.050	404.268	0,91
Düzce		249.060	272.800	400.227	0,90
K.Maraş		189.520	266.440	349.871	0,78
Osmaniye		94.064	249.120	336.500	0,75
Afyon		28.125	197.930	306.954	0,69
Amasya		118.800	169.270	241.327	0,54
Yalova		123.100	107.870	181.865	0,41
Manisa		237.280	96.000	154.521	0,35
Ankara		141.677	142.151	143.562	0,32
Adıyaman		198.350	147.700	119.345	0,27
Kayseri		0	80.000	91.000	0,20
Burdur		23.000	62.250	89.339	0,20
Bilecik		49.950	46.690	48.127	0,11
Gaziantep		156.490	34.340	35.547	0,08
Uşak		0	20.000	28.900	0,07
Iğdır		0	18.000	27.764	0,06
Edirne		46.330	21.220	19.854	0,04
Tekirdağ		0	6.650	10.300	0,02
Diyarbakır		46.500	14.000	8.361	0,02
Çorum		17.000	5.000	6.254	0,01
Erzincan		131.570	0	0	0
Toplam		27.332.521	35.987.103	44.573.940	100,00

Kaynak: Anonim,2013a

Son yıllarda, bahçe tesisinde sertifikalı fidan kullanan işletmelere devlet tarafından verilen destek nedeniyle, genel olarak sertifikalı fidan üretiminde büyük bir artış gerçekleşmiştir. Türkiye’de 2013 yılı itibariyle Fidan Üreticileri Alt Birliğine üye işletmelerden, 22’si kamu ve 519’u özel olmak üzere toplam 541 işletmede sertifikalı meyve fidanı üretimi gerçekleştirilmiştir.

4.1.3. Meyve Fidanı Dış Ticaret Durumu

Ülkemizde 2005 - 2008 yılları arasında yaklaşık %97,00’si özel sektör tarafından üretilen fidanların ihracatından 2005 yılında 139.825 dolar gelir elde edilirken, 2008 yılında 9,4 kat artışla bu gelir yaklaşık 1.3 milyon dolara yükselmiştir. Aynı yılda ithalat değeri ise 5 milyon dolar iken, 2008 yılında 3,8 kat artarak, 19.4 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir (Anonim 2008). Yine, 2010 yılında 905.323 dolar olan ihracat geliri, 2012 yılında yaklaşık 3 kat artış göstererek, 2.7 milyon dolara yükselmiştir. Buna karşın, 2010 yılında 7.5 milyon dolar olan ithalat değeri, 2012 yılında %30,67’lik bir düşüş ile 5.2 milyon dolara gerilemiştir (Çizelge 4.7, 4.8, 4.9). Meyve fidanı ihracatı da arzu edilen düzeyde olmasa da 2005-2012 yılları arasında 19,3 kat artış göstermiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı 2010 yılında %12,00 iken, bu oran 2012 yılında %51,00’e yükselmiştir. Dış ticaret açısından meyve fidanı ithalat değerleri, sürekli olarak ihracat değerlerinden daha yüksek olarak gerçekleşmiştir (Anonim, 2013b). Bu durum, ülke fidancılığının hiç de iç açıcı bir durumda olmadığını açıkça göstergesidir. İstatistiklerde türün altında anaç ya da çeşit bilgisi bulunmamakla birlikte son yıllarda meyve fidanı ithalat değerlerinin yüksek seviyelerde olmasının özellikle elma, şeftali, erik, armut, ayva ve kiraz gibi meyve türlerinde tüplü anaç ithalatındaki artıştan kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim günümüzde klonal anaçların kullanıldığı meyve fidanlarına olan talebin artması nedeniyle fidan üreticileri çoğu doku kültürü ile çoğaltılabilen bu anaçları yurt içinden sağlayamadığı için ithalatına ağırlık vermiştir. Genel olarak, elma, şeftali, nektarin, erik, armut ve kiraz gibi meyve türlerine ait fidanlar ithal edilirken, tür ve miktar olarak yıllara göre büyük değişkenlik gösteren elma, şeftali, kayısı, kestane,

turunçgil, nar ve ceviz ihraç ettiğimiz fidanlar arasında yer almaktadır. Meyve fidanı ihracatını yaptığımız ülkeler arasında Irak, Türkmenistan, Azerbeycan, Gürcistan ve Rusya gibi ülkeler ilk sıralarda yer alırken, ithalat yaptığımız ülkeler arasında ise İtalya, Almanya, Hollanda, İspanya, Belçika gibi ülkeler ilk sıralarda yer almaktadır (Anonim, 2013b).

Çizelge 4.7 Türkiye meyve fidanı ihracatı (2005-2008)

Fidan türleri	2005		2006		2007		2008	
	Miktar (adet)	Değer (US\$)	Miktar (adet)	Değer (US\$)	Miktar (adet)	Değer (US\$)	Miktar (adet)	Değer (US\$)
Elma	341	1.345	0	0	10.600	34.200	142.800	462.000
Kiraz	4.800	17.800	252.935	755.900	6.635	21.765	15.880	59.250
Kayısı	10.519	31.380	0	0	0	0	8.000	23.725
Ceviz	1.000	3.500	0	0	4.600	13.950	5.335	20.100
Erik	148	450	0	0	0	0	5.880	17.600
Ayva	200	625	0	0	0	0	4.000	13.200
Nar	100	200	0	0	42.000	82.100	6.250	12.300
Turunçgil	10.400	33.500	0	0	260	9.050	3.225	11.000
Nektarin	0	0	0	0	1.600	4.650	1.500	4.500
Şeftali	2.949	8.850	0	0	1.200	3.590	880	2.590
Armut	75	225	0	0	1.100	3.500	400	1.500
Badem	400	900	0	0	0	0	0	00
Zeytin	0	0	0	0	0	0	0	0
Hurma	340	850	0	0	0	0	0	0
Diğer	13.500	40.200	42.698	113.800	988.392	2.175.465	359.320	690.765
Toplam	44.772	139.825	295.633	869.700	1.056.387	2.348.270	553.470	1.318.530

Kaynak: Anonim, 2008

Çizelge 4.8. Türkiye meyve fidanı ithalatı (2005-2008)

Fidan türleri	2005		2006		2007		2008	
	Miktar (adet)	Tutar ((US\$)	Miktar (adet)	Tutar (US\$)	Miktar (adet)	Tutar (US\$)	Miktar (adet)	Tutar (US\$)
Elma	471.692	1.885.768	187.500	748.730	7.693	31.235	1.655.055	6.597.650
Şeftali	131.105	524.990	28.650	113.875	39.789	155.200	1.183.217	4.260.000
Erik	149.555	480.000	38.650	115.127	179.956	538.725	773.638	2.243.870
Kiraz	178.171	711.080	112.918	448.060	1.674	6.595	519.200	1.920.425
Ayva	30.000	112.125	0	0	0	0	560.000	1.735.000
Armut	0	0	83.370	288.200	35.193	139.980	166.650	550.000
Badem	0	0	7.900	26.980	17.400	64.000	31.140	112.000
Nektarin	117.755	460.000	61.458	218.400	0	0	24.725	86.000
Kayısı	164.280	528.865	35.522	106.000	30.616	91.375	11.982	35.700
Ceviz	0	0	1.974	7.800	1.700	6.900	0	0
Zeytin	0	0	112.500	315.675	0	0	0	0
Nar	0	0	45.660	105.600	0	0	0	0
Diğer	130.700	346.355	191.792	499.300	95.000	284.800	755.200	1.889.000
Toplam	1.373.258	5.049.183	907.894	2.993.747	409.021	1.318.810	5.680.807	19.429.645

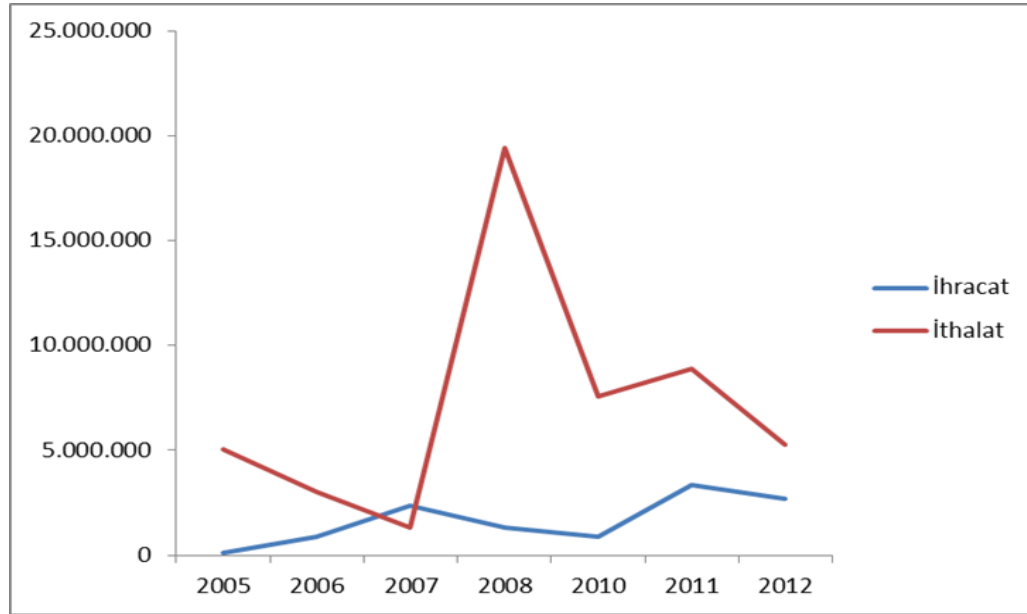
Kaynak: Anonim, 2008

Türkiye'nin 2010-2012 yılları arası meyve fidanı ve tohumları ihracat ve ithalat miktarlarına ait veriler, Çizelge 4.9'da gösterilmiştir (Şekil4.3). Buna göre, Türkiye'nin ihracatı 2010- 2012 yılları arasında 2,98 kat artarak, 2012 yılında 2.701.692 USD \$ olarak gerçekleşmiştir. İthalatı ise %30,49 oranında bir düşüş göstererek, 5.247.665 USD \$ olarak gerçekleşmiştir (Anonim, 2008).

Çizelge 4.9. Türkiye meyve fidanı ihracat ve ithalatı (2010-2012)

Yıl	Fidan türleri	İhracat (kg)	İhracat (US\$)	İthalat (kg)	İthalat (US\$)
2010	Meyveleri yenilen diğer ağaç ve çalılar; aşılı veya aşısız	898.607	713.527	776.672	6.251.922
	Asma; aşılı/köklendirilmiş	12.001	143.234	38.661	930.014
	Diğer Köklendirilmemiş çelik ve daldırmalar	8.523	21.282	6.077	301.646
	Köklendirilmemiş asma çelikleri ve daldırmalar	1.267	27.280	9.740	65.453
	Toplam	920.398	905.323	831.150	7.549.035
2011	Meyveleri yenilen diğer ağaç ve çalılar; aşılı veya aşısız	1.052.922	2.402.196	672.458	7.595.710
	Asma; aşılı/köklendirilmiş	16.950	379.996	23.766	741.955
	Diğer köklendirilmemiş çelik ve daldırmalar	33.680	559.414	8.096	522.378
	Meyve ağaçları tohumları			97	3.519
	Toplam	1.103.552	3.341.606	704.417	8.863.562
2012	Meyveleri yenilen diğer ağaç ve çalılar; aşılı veya aşısız	1.758.630	1.896.968	457.553	4.448.206
	Diğer köklendirilmemiş çelik ve daldırmalar	25.876	650.576	9.927	424.693
	Asma; aşılı/köklendirilmiş	8.060	150.923	14.303	369.811
	Meyve ağaçları tohumları	1.000	3.225	20	4.396
	Köklendirilmemiş asma çelikleri ve daldırmalar	0	0	1	559
	Toplam	1.793.566	2.701.692	481.804	5.247.665

Kaynak: Anonim, 2013b

Şekil 4.3. Türkiye’de yıllara göre fidan ihracat ve ithalat değerleri (US\$)

4.2. Hatay Bölgesi Hakkında Genel Bilgiler

4.2.1. Coğrafi Durum

Hatay ili, Akdeniz Bölgesi’nin doğu ucunda yer alan bir sınır ilimizdir. Doğu ve güneyde Suriye, kuzeydoğuda Gaziantep, kuzey ve kuzeybatıda Adana ve Osmaniye, batıda İskenderun Körfezi ile çevrilidir (Anonim, 2011).

İlin önemli akarsuları Asi Nehri, Afrin Çayı ve Karasudur. Yüzölçümünün %46’sını dağların oluşturduğu ilde, ovalar %34 oranında bir paya sahiptir. Amik Ovası, ilin en geniş ve verimli ovasıdır. Amanos Dağları’nın doğusunda Hassa-Kırıkhan-Amik Ovası, kuzeybatısında Erzin-Dört Yol-Payas Ovası, batısında İskenderun-Arsuz-Samandağ Ovası yer almaktadır (Anonim, 2011).

Genel olarak Akdeniz ikliminin egemen olduğu Hatay’da yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise ılık ve bol yağışlı geçmektedir. Ancak iç kesimlere doğru gidildikçe iklim biraz sertleşir. İlin kıyı kesimlerinde yeralan Dört Yol ve İskenderun İlçeleri’nde ılıman bir iklim egemen iken, iç kesimlerdeki Antakya (Merkez ilçe) ve Kırıkhan İlçesi’nde iklim, nispeten daha sert bir nitelik kazanmaktadır.

Hatay'ın doğal bitki örtüsünü makiler ve ormanlar oluşturmaktadır. Hatay ilinin toplam yüzölçümü 540.300 hektardır. Hatay ili'nin arazisinin yarısını (%50.10) tarım arazileri oluşturmaktadır (Anonim, 2011).

Tarım, Hatay ili'nde hakim sektörlerden biridir. GSYİH'ya yaptığı katkı bakımından sektör payı %19.6'dır. İldeki toplam istihdamdaki payı ise, %29'dur. Ekonomik anlamda hareketli nüfusun %60'ı tarım sektöründe faaliyet göstermektedir. Hatay ili'nin nüfus artış hızı, binde 24.8 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde, Hatay ilinin yıllık nüfus artış hızının genel olarak ülke ortalamasından yüksek olduğu görülmektedir. 2009 yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi'ne göre Hatay ili toplam nüfusunun %49.41'i şehirde, %50.59'u kırsal alanda yaşamaktadır. Görüldüğü üzere, ilin nüfusunun yarısından fazlası köylerde yaşamaktadır (Anonim, 2011).

Bunun sebebi, ilin ulaşım olanaklarının elverişli olması ve köylerin merkezlere yakın olması, nüfusun köylerde yaşamakla birlikte kentte kolaylıkla çalışabilmesine imkan sağlamasıdır.

4.2.2. Tarımsal Yapı

İlin toplam 540.300 hektar arazi varlığının 276.240 hektarını (%50.1) tarım alanları oluşturmaktadır. Tarım alanlarının 140.293 hektarı (%50,7) ekonomik olarak sulanabilir tarım arazisidir. Bu arazinin 26.865 hektarı (%19,1) sulanabilmektedir. Hatay ilinin toplam mera alanı 13.091 hektar olup, ilin arazi varlığının %2'sini kapsamaktadır. İldeki toplam tarımsal işletme sayısının %31,4'ünü arazi büyüklüğü 10 dekardan az araziler, %52,4'ünü ise 20 dekardan az arazi büyüklüğüne sahip işletmelerden oluşmaktadır. 50 dekar ve üzeri arazi büyüklüğüne sahip işletmelerin toplam içindeki payı %14.3, 100 dekar ve üzerindeki işletmelerin payı ise %6,4 düzeyinde kalmaktadır (Anonim,2011).

İlin tarım alanları, toprak yapısı, iklim ve diğer doğal koşullar bakımından çok çeşitli ve kaliteli ürün yetiştirilmesine elverişlidir. Ürün desenindeki çeşitlilik, hasatta erkencilik, ikinci ürün yetiştirilebilmesi, liman ve sınır kapılarına sahip olması ilin önemini artırmaktadır. Sahip olduğu verimli topraklar ve uygun iklim

şartları bitkisel üretime son derece elverişlidir. Neredeyse yılın dört mevsiminde üretim yapmak mümkündür. Özellikle meyve, sebze ve zeytinlik alanlar Türkiye ortalamasının çok üzerindedir (Anonim, 2011).

Hatay ili 2013 yılına ait verilerine bakıldığında toplam tarım alanının 2.550.108 da olduğu bunun %53,91 'inin tahıllar ve diğer bitkisel ürün alanları, %33,09 'unun meyve, içecek ve baharat bitki alanları , %12,90 'ının sebze bahçeleri %0,08 'lik alanınında nadasa bırakıldığı belirlenmiştir (Anonim,2013b). Bununla birlikte, son yıllarda tarım arazilerinin sanayi, yerleşim yeri ve turizm sektörüne kaydığı görülmektedir.

4.2.2.1. Meyve Üretimi

Hatay İlinde üretilen meyve türlerine ait dikili alanlar, üretilen meyve miktarları, ağaç başına verim, meyve veren ağaç sayısı, meyvesiz ağaç sayısı ile toplam ağaç sayıları Çizelge 4.10'te verilmiştir. Buna göre, dikili zeytin bahçesi alanı 1. sırada yer alırken, bunu mandarin ve portakal bahçeleri alanları izlemektedir. Ancak, üretilen meyve miktarı bakımından ise portakal 1. sırada yer alırken, bunu mandarin ve zeytin izlemektedir.

Çizelge 4.10. Hatay ili meyve üretimi

Meyve türleri	Toplam alan (da)	Toplam üretim (ton)	Ağaç başına verim (kg)	Meyve veren ağaç sayısı	Meyvesiz ağaç sayısı	Toplam ağaç sayısı (adet)
Zeytin	413.581	139.002	17	8.069.857	3.594.789	11.664.646
Mandarin	106.130	277.468	105	2.271.020	918.609	3.189.629
Portakal	75.275	302.473	134	1.958.780	67.395	2.026.175
Nar	10.902	18.429	27	677.725	259.695	937.420
Erik	17.259	24.602	31	804.819	34.718	839.537
Limon	18.063	38.241	116	329.450	46.790	376.240
T.Hurması	4.554	5.585	27	209.655	16.705	226.360
Elma	1.779	3.330	38,3	105.849	66.631	172.480
Greyfurt	4.751	25.126	180	139.615	750	140.365
Şeftali	1.419	1.802	33	53.806	32.699	86.505
Ceviz	2.116	2.059	40	51.631	29.570	81.201
Badem	1.070	1.002	21	48.425	24.310	72.735
Armut	169	1609	33	48.035	2.990	51.025
Nektarin	1.037	577	31	18.640	28.380	47.020
Kiraz	358	635	31	20.345	3.990	24.335
Y.Dünya	191	662	33	20.320	1.756	22.076
Ayva	51	253	27	9.255	120	9.375
Vişne	80	13	22	600	150	750

Kaynak: Anonim, 2011

Hatay İli Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Stratejik Plan kapsamında ilçeler bazında 2011-2012 yılları arasında tesis edilen bahçe ve dikilen fidan sayıları Çizelge 4.11’de, üretimi teşvik edilen meyve türleri Çizelge 4.12’te ve 2010-2012 yılları arasında tesis edilen meyve bahçeleri alanları ile 2015 yılına kadar hedeflenen alanlar ise Çizelge 4.13’de gösterilmiştir. Buna göre, en fazla bahçe tesisi Altınözü (113 adet) ilçesinde gerçekleştirilmiş olup, bunu Antakya (82 işletme), İskenderun (59 işletme) ve Hassa ilçeleri izlemektedir. Tesis edilen 460 bahçede ise toplam 247.276 adet meyve fidanı dikilmiştir (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. Hatay'da ilçelerde tesis edilen bahçe ve fidan sayıları (2011-2012)

İlçeler	Kurulan bahçe sayısı (adet)	Fidan sayısı (adet)
Yayladağı	34	44.240
Altınözü	113	37.350
Hassa	53	33.065
Antakya	82	27.073
Reyhanlı	23	25.303
İskenderun	59	22.909
Erzin	29	18.937
Kırıkhan	8	12.974
Dört Yol	9	12.677
Belen	26	7.084
Samandağ	24	5.664
Toplam	460	247.276

Kaynak: Anonim, 2011

Çizelge 4.12. Hatay ilinde üretimi teşvik edilen meyve türleri (2011-2015)

İlçeler	Meyve türleri
Altınözü	badem, Bursa siyah incir, erik, nar, zeytin
Antakya	armut, Bursa siyah incir, ceviz, erik, kiraz, nar, narenciye, Trabzon hurması, zeytin
Belen	armut, badem, Bursa Siyah İncir, ceviz, elma, kayısı, kiraz, şeftali, Trabzon hurması, zeytin, yenidoğru
Dört Yol	kayısı, narenciye, şeftali, zeytin
Erzin	badem, erik, kayısı, kivi, narenciye, şeftali, zeytin
Hassa	badem, bağ, Bursa Siyah İncir, ceviz, Japon eriği, kayısı, nar, zeytin
İskenderun	kayısı, kiraz, nar, narenciye, muz, Trabzon hurması
Kırıkhan	kayısı, nar, şeftali, zeytin
Reyhanlı	badem, Bursa siyah incir, elma, erik, kayısı, şeftali, zeytin
Samandağ	erik, narenciye, şeftali, Trabzon hurması, kayısı, zeytin
Yayladağı	armut, badem, ceviz, elma, erik, kivi, nar, Trabzon hurması, zeytin
Kumlu	zeytin

Kaynak: Anonim, 2011

Çizelge 4.12 incelendiğinde, Hatay İli Tarımsal ve Kırsal Kalkınma Stratejik Plan kapsamında 11 ilçede zeytin, 7 ilçede erik, 6 ilçede badem ve nar, 5 ilçede Bursa Siyah İncir, narenciye ve Trabzon Hurması, 4 ilçede ceviz, 3 ilçede armut ve kiraz, 1 ilçede ise yenidoğru meyve türlerinin üretimi teşvik edilmiştir.

Hatay İlinde 2010 yılında 62.266 dekar olan meyve bahçesi alanı, 2011 yılında 77.437 dekara ve 2012 yılında ise 86.503 dekara çıkarılmıştır. Bu alan, 2015 yılında ise 82.417 dekar olarak hedeflenmiştir.

Hatay'da 2015 yılında 82.417 dekar olarak hedeflenen toplam meyve bahçesi alanına 2012 yılında ulaşılarak, 86.503 dekara ulaşılmıştır. En fazla üzümde bağ tesis edilmiştir. Bunu kayısı ve nar alanları izlemiştir (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.13. Hatay'da tesis edilen meyve üretim alanları (da)

Meyve türleri	2010	2011	2012	2015 yılında hedeflenen üretim alanı
Muz	84	230	330	200
Şeftali	936	1.303	1.380	1.276
Kayısı	8.511	9.693	10.446	10.911
Nar	8.530	8.951	10.380	10.030
Üzüm	44.205	57.260	63.967	60.000
Toplam	62.266	77.437	86.503	82.417

Kaynak: Anonim, 2011

4.2.2.2. Meyve Fidanı Üretimi

Hatay İlının 2010-2012 yılları arasındaki sertifikalı meyve fidanı üretim miktarları Çizelge 4.14'de verilmiştir. Çizelge incelendiğinde, ilde 2010 yılında toplam 19 meyve türüne ait sertifikalı fidan üretilirken, bu sayı 2012 yılında 14'e düşmüştür. Bu tarihler arasında yeni dünya, vişne, greyfurt ve Trabzon Hurması meyve türlerine ait sertifikalı meyve fidanı üretimine son verilmiştir. Hatay İlinde 2012 yılı itibarıyla, en fazla turuncgil meyve fidanları üretilmekte olup (%46,20), bunu subtropik (zeytin) (%35,29) ve sert kabuklu (badem, ceviz) (%9,21) meyve fidanları izlemektedir.

Çizelge 4.14. Hatay ilinde yıllara göre meyve fidanı üretimi (adet) ve Türkiye Üretimi içindeki payı(%)

Meyve fidanı türleri	2010	(%)	2011	(%)	2012	(%)
Yumuşak çekirdekli meyve fidanı türleri						
Elma	39.650	0,33	25.221	0,15	30.000	0,17
Armut	10.600	0,71	5.500	0,27	8.000	0,31
Ayva	3.100	1,35	1.000	0,22	500	0,08
Y.Dünya	45	21,43	--		--	--
Sert çekirdekli meyve fidanı türleri						
Kayısı	28.300	3,81	31.457	1,53	50.000	2,06
Erik	20.751	3,60	10.300	0,98	25.000	1,33
Nektarin	35.100	8,88	28.765	5,84	45.500	6,22
Vişne	1.628	0,99	750	1,24	--	--
Sert kabuklu meyve türleri						
Badem	106.256	5,00	100.895	4,11	125.750	4,52
Ceviz	18.345	1,61	17.500	0,91	45.900	1,42
Turunçgil meyve fidanı türleri						
Mandarin	298.287	34,86	363.522	16,87	500.250	31,84
Limon	81.810	39,23	73.000	41,71	75.350	52,31
Portakal	101.250	54,59	176.000	68,54	285.000	67,43
Greyfurt	53.457	34,27	29.000	35,78	--	--
Tropik meyve fidanı türleri						
Nar	537.125	33,60	280.000	26,84	--	--
Kiraz	5.100	0,36	4.000	0,23	2.000	0,08
Şeftali	7.250	0,69	6.500	0,40	12.307	0,56
Subtropik meyve fidanı türleri						
Zeytin	672.611		577.000	24,41	657.375	24,96
Üzümsü meyve fidanı türleri						
T.Hurması	11.375	8,67	10.000	17,75	--	--
Toplam	2.032.040	-	1.740.410	-	1.862.932	-

Kaynak: Anonim, 2013a

4.3. Tarımsal İşletmelerin Bütünsel Analizi

4.3.1. Nüfus ve İşgücü Varlığı

Araştırma kapsamında incelenen işletmelerde nüfus, aile ve iş gücü kullanımına ilişkin çeşitli göstergelere yer verilmiştir. Bu bağlamda ilk olarak işletmelerde ortalama aile genişliği, nüfusun cinsiyet, yaş ve eğitim durumu ele alınmıştır. İş gücü kapsamında ise işletmelerde potansiyel aile iş gücü kullanımı erkek iş birimi (EİB) ve erkek iş günü cinsinden hesaplanmıştır.

4.3.1.1. Nüfus ve Eğitim Durumu

Ulusların ekonomik, siyasi ve sosyal yaşamında nüfusun nitelik ve nicelik bakımından durumu önemli bir rol oynamaktadır (Açıl, 1956). Nüfusun üretim faaliyetlerinin temel unsurlarından birisi olan işin (emeğin) kaynağını oluşturması konuyu daha önemli bir hale getirmektedir. Bu nedenlerle nüfusun, sosyal ve ekonomik özelliklerinin incelenmesi önem taşımaktadır (Gül, 2005). Çalışma kapsamında incelenen işletmelerde aile nüfusunun cinsiyete göre oransal olarak dağılımı Çizelge 4.15’de verilmiştir. İşletmeler ortalamasında aile nüfusunun %55,71’ini erkek ,% 44,29 ‘unu da kadın nüfus oluşturmaktadır.

Çizelge 4.15.İşletme gruplarına göre nüfusun cinsiyete göre dağılımı (%)

İşletme grupları	Erkek	Kadın	Toplam
1	54,14	45,86	100,00
2	56,78	43,22	100,00
3	56,20	43,80	100,00
Ortalama	55,71	44,29	100,00

İşletmelerde nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı Çizelge 4.16’de gösterilmiştir. Buna göre işletmeler ortalamasında aile nüfusunun %12,25’i 0-6 yaş grubunda, %19,12’si 7-14 yaş grubunda ,%48,04’ü 15-49 yaş grubunda yer alırken, 50 ve daha yukarı yaşlarda olanların oranı %20,59’dur. Elde ettiğimiz verilere bakıldığında işletmelerde aile nüfusunun genç bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Fidancılık faaliyeti için gerekli olan işgücünün iş yoğunluğunun olduğu dönemlerde aile iş gücü tarafından karşılanabileceği anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.16.İşletmelerdeki nüfusun yaş gruplarına göre dağılımı

İşletme grupları	Yaş grupları (%)				
	0-6	7-14	15-49	50+	Toplam
1	11,92	22,53	46,25	19,30	100,00
2	12,12	17,21	48,48	22,19	100,00
3	-	19,67	57,25	23,08	100,00
Ortalama	12,25	19,12	48,04	20,59	100,00

İşletmelerde aile eğitim durumu değerlendirildiğinde %9,77'sinin okuma yazma bilmediği; okuma yazma bilenler arasında ise ilköğretim mezunlarının çoğunlukta olduğu (%51,15) belirlenmiştir. Türkiye ortalamasına göre 15 ve üzeri yaş okuma yazma bilmeyenlerin oranı %5,08 olup (Anonim, 2013b) incelenen işletmelerde bu oranın daha yüksek olduğu gözlenmiştir. Aile nüfusunun %51,15'inin ilköğretim mezunu %30,46'sının lise mezunu ve %8,62'sinin üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Gruplar itibariyle işletmeler büyüdükçe ilköğretim mezunlarının oranında azalma görülürken üniversite mezunlarının oranında artış görülmüştür (Çizelge 4.17).

Çizelge 4.17. İşletmelerdeki aile nüfusunun eğitim durumu (%)

İşletme grupları	Okur-yazar değil	İlköğretim	Lise	Üniversite	Toplam
1	6,83	59,09	31,81	2,27	100,00
2	11,77	51,47	26,47	10,29	100,00
3	9,68	45,16	33,87	11,29	100,00
Toplam	9,77	51,15	30,46	8,62	100,00

4.3.1.2. İşletme Sahiplerinin Yaşı ve Ortalama Deneyim Süreleri

İşletme sahiplerinin ortalama yaşı 48,68 ve fidan yetiştiriciliğinde ortalama deneyim süreleri 15,70 yıl olarak belirlenmiştir (Çizelge 4.18). İşletme gruplarına bakıldığında gruplar arasında deneyim sürelerinin birbirine yakın olduğu görülmüştür. Araştırmada bölgesinde işletme sahiplerinin fidancılıkla ortalama 15 yıldır uğraştıkları belirlenmiştir.

Çizelge 4.18. İşletmecilerinin ortalama yaşı ve deneyim süreleri

İşletme grupları	Yaş (yıl)	Deneyim süresi (yıl)
1	46,35	12,54
2	48,83	18,75
3	50,53	14,77
Ortalama	48,68	15,70

4.3.1.3. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumu

Bölgede görüşme yapılan işletmecilerin eğitim durumları Çizelge 4.19’de verilmiştir. Buna göre işletmecilerin önemli bir bölümü ilkokul mezunu seviyesinde oldukları, bununla birlikte işletmecilerin %14,13’ünün okuma yazma bilmediği ve %5,43’ünün ise üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Üçüncü grup işletmelerde üniversite mezunlarının oranının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Çizelge 4.19. Fidan işletmecilerinin eğitim durumu (%)

İşletme grupları	Okur-yazar değil	İlkokul	Lise	Üniversite	Toplam
1	8,00	84,00	8,00	0	100,00
2	11,11	80,56	2,78	5,55	100,00
3	22,58	51,61	16,13	9,68	100,00
Toplam	14,13	71,74	8,70	5,43	100,00

İşletme sahiplerinin meslek yapılanmaları incelendiğinde işletmecilerin %96,73’ünün çiftçilikle uğraştıklarımakta olduğu fakat meyve fidancılığı konusunda daha uzman oldukları belirlenmiştir. %2,18’inin ziraat mühendisi, %1,09’unun avukat olduğu saptanmış olup tarım dışı meslek sahibi olanların sayısının azlığı göze çarpmaktadır. (Çizelge 4.20).

Çizelge 4.20 İşletmecilerin meslek yapılanmaları (%)

İşletme grupları	Çiftçi	Ziraat mühendisi	Avukat	Toplam
1	100,00	0,00	0,00	100,00
2	97,22	0,00	2,78	100,00
3	93,33	6,67	0,00	100,00
Toplam	96,73	2,18	1,09	100,00

İşletmecilerin %64,05'i fidancılık mesleğini baba mesleği olarak öğrendiklerini söylemişlerdir. Bu işin eğitimini aldım diyenlerin oranı ise %3,37 olup oldukça düşüktür (Çizelge 4.21).

Çizelge 4.21. İşletmecilerin fidancılık mesleğini öğrenme durumu (%)

İşletme grupları	Baba mesleği olarak	Başka işletmede çalışarak	Deneyimli eleman çalıştırarak	Eğitimini alarak	Toplam
1	57,69	42,31	0,00	0,00	100,00
2	72,97	18,92	8,11	0,00	100,00
3	57,69	30,77	0,00	11,54	100,00
Toplam	64,05	29,21	3,37	3,37	100,00

4.3.1.4. İşletmelerin İşgücü Varlığı ve Geçici İşçi Kullanım Durumları

Tarım işletmelerinde insan iş gücünün asıl kaynağını işletmeci ve aile bireyleri oluşturmaktadır. Ancak, bu yapılan tarımsal faaliyetin cinsine göre farklılık gösterebilmektedir. Bazı dönemlerde iş yoğunluğunun artması sebebiyle daha fazla sayıda işgücüne ve farklı nitelikteki elemanlara ihtiyaç duyulabilmektedir. İşletmelerdeki mevcut aile işgücü, sürekli hastalık, eğitim ve askerlik görevi gibi nedenlerle işletmede çalışmayanlar dikkate alınarak nüfusun cinsiyet ve yaş gruplarına göre EİB olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4.22). Buna göre işletmelerde potansiyel aile iş gücü miktarı ortalama 4,22 EİB'dir. İşletme gruplarında bu değer işletme gruplarına göre sırasıyla 4,12, 4,34, ve 4,17 olarak bulunmuştur. Potansiyel aile işgücünün %50,71'i kullanılırken, %49,29'u ise atıl durumdadır. Dolayısıyla iyi bir iş bölümü ve iş gücü planlaması yaparak atıl işgücünün değerlendirilmesi işletmelerin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Çizelge 4.22.İşletmelerde ortalama aile iş gücü potansiyeli ve iş gücü
Kullanım durumları (EİB)

İşletme grupları	İşgücü kullanımı	Atıl işgücü	Potansiyel aile işgücü
1	1,96	2,16	4,12
2	2,10	2,24	4,34
3	2,35	1,82	4,17
Ortalama	2,14	2,08	4,22
Oran (%)			
1	47,57	52,43	100,00
2	48,39	51,61	100,00
3	56,35	43,65	100,00
Ortalama	50,71	49,29	100,00

İşletmelerde aile işgücünün üretim faaliyetlerine göre EİG biriminden kullanım durumu ve oransal dağılımı Çizelge 4.23’de belirtilmiştir. Buna göre işletmeler ortalamasında kullanılan toplam 810,40 EİG’nin 717,02’si fidan üretim faaliyetinde (%88,48), 43,15 EİG (%5,32) diğer üretim faaliyetlerinde ve 42,30 (%5,22) EİG tarım dışı işlerde kullanılmaktadır.

Ayrıca, aile iş gücünün işletmelerde işletme dışı tarımsal ve tarım dışı bir işte çalışma durumu da söz konusudur. Araştırma alanındaki işletmelerde aile üyelerinin çalıştığı tarım dışı işler başlıca bekçilik, doktorluk, kaynakçılık, şoförlük ve inşaatçılıktır. Sonuç olarak iyi bir iş bölümü ve iş gücü planlaması yaparak atıl işgücünün değerlendirilmesi işletmelerin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Çizelge 4.23. İşletmelerin aile işgücü kullanım durumları (EİG)

İşletme grupları	Fidan	Diğer ürünler	İşletme dışı tarımsal iş	Tarım dışı iş	Toplam
1	720,38	0,00	0,00	28,08	748,46
2	700,28	16,67	0,00	49,25	766,20
3	734,20	112,33	24,33	46,30	917,16
Ortalama	717,02	43,15	7,93	42,30	810,40
Oran (%)					
1	96,24	0,00	0,00	3,76	100,00
2	91,40	2,18	0,00	6,42	100,00
3	80,05	12,25	2,65	5,05	100,00
Ortalama	88,48	5,32	0,98	5,22	100,00

Araştırma alanındaki işletmelerde kullanılan geçici işçi sayısı ortalama 57,59 kişidir. Bu sayı üçüncü grup işletmelerde 104,17 kişi; olup, işçilerin yılda ortalama 178,77 gün çalıştıkları tespit edilmiştir. Ortalama çalışma süreleri 122,92 gündür. Ortalama daimi işçi sayısı ise 7,27 kişidir. Küçük işletmelerde 1 tane daimi işçi yeterliyken, büyük işletmelerde ortalama 11,35 daimi işçi çalıştırılmaktadır (Çizelge 4.24).

İncelenen işletmelerden özellikle 3. grup işletmelerde %43,65 atıl iş gücü varlığı (Çizelge 4.22) ve 11,35 daimi işgücü kullanımı, planlamada önemli sorunlar olduğunu göstermektedir(Çizelge 4.24). Sonuç olarak iyi bir iş bölümü ve iş gücü planlaması yaparak atıl işgücünün değerlendirilmesi işletmelerin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Çizelge 4.24. İşletmelerde geçici ve daimi işgücü kullanım durumları

İşletme grupları	Geçici işçi sayısı (kişi)	Geçici işçi çalışma süresi (gün/yıl)	Daimi işçi Sayısı (kişi)	Daimi işçi çalışma süresi (ay)
1	24,77	85,92	1,00	12
2	42,47	103,11	4,00	12
3	104,17	178,77	11,35	12
Ortalama	57,59	122,92	7,27	12

4.3.2. İşletmelerin Arazi Tasarruf Durumu

Tarımsal üretimde arazi, diğer üretim faaliyetlerinden farklı olarak vazgeçilmez bir üretim faktörüdür. Arazi, tarımsal üretimin hem kuruluş yerini ve hem de üretimin yapıldığı alanı oluşturması bakımından önemlidir. Ayrıca arazinin kıt ve çoğaltılamaz olması, araziye olan talebin nüfus artışına paralel olarak yoğunlaşması, tarımsal üretimde arazi mülkiyetinin ve tasarruf şeklinin önemini artırmaktadır. Bu gibi nedenlerle bu bölümde araştırma bölgesinde tespit edilen arazi varlığı ve arazi tasarruf şekilleri ortaya konulmuştur. Araştırmada işletme genişliği, mülk araziye kiracılık şeklinde işlenen arazi miktarı eklenerek aynı şekilde kiraya

verilen arazi miktarı çıkarılarak hesaplanmıştır. İncelenen fidancılık işletmelerinde, arazilerin tamamının sulu arazi olduğu belirlenmiştir.

İşletmelerin arazi tasarruf durumları Çizelge 4.25’de verilmiştir. Çizelgeden görüleceği üzere, işletmelerin ortalama arazi genişliği 25,74 dekar olup; bunun %68,92’si mülk, %31,08’i ise kiraya tutulan arazilerden oluşmuştur. Bu oranın oldukça yüksek olduğu göze çarpmaktadır. İşletmeler büyüdükçe mülk arazi oranında düşüş kira arazisi oranında ise yükselme olduğu gözlenmektedir.

Çizelge 4.25. İşletmelerde arazi tasarruf durumu (da)

İşletme grupları	Mülk		Kira		Toplam	
	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)	Oran (%)
1	11,76	91,10	1,15	8,90	12,91	100,00
2	13,28	65,72	7,00	34,28	20,28	100,00
3	28,28	65,17	15,13	34,83	43,41	100,00
Ortalama	17,74	68,92	8,00	31,08	25,74	100,00

İşletmelere ait arazilerde fidancılık yapılan arazilerin yanında tarla ve bağ-bahçe arazileri de mevcut olup, fidancılık yapılan arazilerin büyüklüğü ortalama 12,00 dekar’dır. Fidancılık yapılan arazilerin %74,58’i mülk, %25,42’si de kira araziden oluşmaktadır. Bu oranın oldukça yüksek olduğu görülmektedir (Çizelge 4.26).

Çizelge 4.26. İşletmelerin fidan arazisi tasarruf durumu (da)

İşletme grupları	Mülk		Kira		Toplam	
	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)	Oran (%)
1	8,68	88,30	1,15	11,70	9,83	100,00
2	5,00	68,78	2,27	31,22	7,27	100,00
3	13,91	71,19	5,63	28,81	19,54	100,00
Ortalama	8,95	74,58	3,05	25,42	12,00	100,00

Tarla arazilerinin ortalama büyüklüğü 7,83 dekar olup, bunun %57,60'ı mülk arazilerden oluşurken, %42,40'ı kiralık arazilerden oluşmakta olup oldukça yüksek bir orandır. (Çizelge 4.27).

Çizelge 4.27. İşletmelerin tarla arazisi tasarruf durumu (da)

İşletme grupları	Mülk		Kira		Toplam	
	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)	Oran (%)
1	3,08	100,00	0,00	0,00	3,08	100,00
2	2,50	80,64	0,56	18,06	3,06	100,00
3	8,17	46,24	9,50	53,76	17,67	100,00
Ortalama	4,51	57,60	3,32	42,40	7,83	100,00

Bağ-Bahçe arazilerine bakıldığında ortalama arazi genişliğinin 5,91 da olduğu ve bunun da %72,42'sinin mülk, %27,58'inin kiralık olduğu belirlenmiştir (Çizelge 4.28).

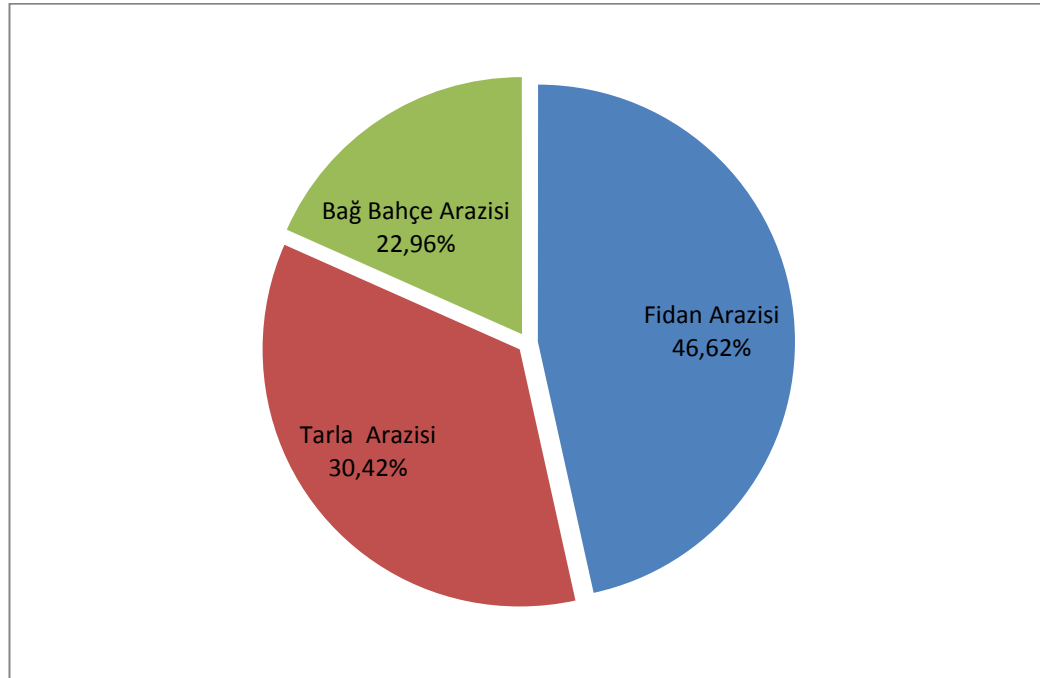
Çizelge 4.28. İşletmelerin bağ-bahçe arazisi tasarruf durumu (da)

İşletme grupları	Bağ-bahçe mülk arazi		Bağ-bahçe kira arazi		Bağ-bahçe arazi toplam	
	Alan (da)	(%)	Alan (da)	(%)	Alan (da)	(%)
1	-	-	-	-	-	-
2	5,78	58,09	4,17	41,91	9,95	100,00
3	6,20	100,00	0,00	0,00	6,20	100,00
Ortalama	4,28	72,42	1,63	27,58	5,91	100,00

İşletmelerin ortalama arazi genişlikleri 25,74 dekadır. Bunun %46,62'si fidan arazilerinden, %22,96'sı bağ-bahçe arazilerinden ve %30,42'side tarla arazilerinden oluşmaktadır (Çizelge 4.29). (Şekil 4. 4.)

Çizelge 4.29. İşletmelerin arazi kullanım durumu (da)

İşletme grupları	Fidan		Bağ-bahçe		Tarla		Toplam	
	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)	Oran (%)	Alan (da)	Oran (%)
1	9,83	76,15	0,00	0,00	3,08	23,86	12,91	100,00
2	7,27	35,85	9,95	49,06	3,06	15,09	20,28	100,00
3	19,54	45,01	6,20	14,28	17,67	40,71	43,41	100,00
Ortalama	12,00	46,62	5,91	22,96	7,83	30,42	25,74	100,00

Şekil 4. 4. Toplam arazi içerisinde değişik arazi türlerinin oranı (%)

4.3.3. İşletmelerin Sermaye Yapısı

Araştırmada sermaye fonksiyonlarına göre sınıflandırma esas alınarak aktif ve pasif sermaye şeklinde iki grupta incelenmiş ve bu sınıflandırma aşağıda verilmiştir (Açıl ve Demirci, 1984).

A. Aktif Sermaye**I- Arazi Sermayesi (Çiftlik Sermayesi)**

1. Toprak sermayesi
2. Arazi ıslahı sermayesi
3. Bina sermayesi
4. Bitki sermayesi
 - a) Meyve ağaçları sermayesi
 - b) Bağ sermayesi
 - c) Orman ağaçları sermayesi
 - d) Tarla sermayesi veya tarla demirbaşı sermayesi
5. Av ve balık sermayesi

II- İşletme Sermayesi

1. Sabit işletme sermayesi (demirbaş sermayesi)
 - a) Hayvan sermayesi veya canlı demirbaş
 - b) Alet ve makine sermayesi veya cansız demirbaş
2. Döner işletme sermayesi
 - a) Malzeme ve mühimmat sermayesi
 - b) Para mevcudu ve alacaklar

B. Pasif Sermaye**I- Yabancı Sermaye (borçlar)**

1. Arazi karşılığı ipotek borçları
2. Banka ve kooperatif borçları
3. Adi borçlar
4. Cari borçlar (ödenmemiş faturalar, faizler)
5. İndi borçlar (Ortakçı ve kiracının sermayesi)

II- Öz Sermaye

4.3.3.1. Aktif Sermaye

Tarımsal üretimde kullanılan bütün sermaye unsurları aktif sermaye olarak ifade edilmektedir. Aktif sermaye; çiftlik ve işletme sermayeleri toplamından oluşmaktadır. Çiftlik sermayesi; toprak, bina, bitki ve arazi ıslah sermayesinden oluşurken; hayvan, alet ve makine, malzeme ve mühimmat sermayesi ile para mevcudu ise işletme sermayesini oluşturmaktadır. İncelenen işletmelerde işletme başına ortalama aktif sermaye miktarı 754.061 TL ile 2.539.990 TL arasında işletme büyüklüğüne bağlı olarak değişmektedir. Tüm işletmeler ortalamasında ise aktif sermaye tutarı 1.421.031 TL olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4.30).

4.3.3.1.(1). Arazi Sermayesi (çiftlik sermayesi)

Çiftlik sermayesi, toprak, arazi ıslahı, bina ve bitki sermayesi toplamından oluşmaktadır. Fidan üretimi yapan işletmelerde ortalama çiftlik sermayesi 1.191.723 TL olarak hesaplanmıştır. Bu değer, toplam sermayenin %83,86'sını oluşturmaktadır. Bu oran, I. grup işletmelerde %89,69 ile en yüksek, III. grup işletmelerde ise %80,19 ile en düşük düzeydedir (Çizelge 4.30).

4.3.3.1.(1).a. Toprak Sermayesi

Toprak sermayesi, çıplak toprak değeri ile toprağa bağlı değerler ve bunlardan yararlanma haklarından oluşmaktadır. İşletmenin aktif sermayesi içerisinde gösterilen toprak sermayesine, işletmecinin kendine ait arazi değerinin yanında kira ve ortağa tuttuğu arazilerin değeri de dahil edilmektedir.

Ülkemizde yapılan çalışmalarda genellikle çiftlik sermayesi ve aktif sermaye içinde en yüksek payı toprak sermayesi almaktadır. Bu çalışmada, da ele alınan işletmelerde en yüksek payı toprak sermayesi almaktadır. İncelenen işletmelerde toprak sermayesi aktif sermaye toplamının %45,38 'ini oluşturmaktadır. İşletme grupları arasında toprak sermayesinin aktif sermaye içerisindeki payı %37,51 ile III. grup işletmelerde en düşük seviyede iken %65,66'lık payla I. grup işletmelerde en

yüksek düzeydedir. Toprak sermayesi, ortalama 644.840 TL olarak hesaplanmıştır. Bu değer, işletme genişlik gruplarında 495.120 ile 952.900 TL arasında değişim göstermektedir (Çizelge 4.30).

Rasyonel çalışan bir işletmede toplam sermayenin %25'ini toprak sermayesinin oluşturması istenirken (Erkuş ve ark., 1995), araştırma kapsamındaki işletmelerde bu oran oldukça yüksektir. Yükseklik fidan üretimi yapılan arazilerin şehir ya da ilçe merkezlerine yakın arsa değeri üzerinden değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır. Hatay ili, toprak fiyatları yüksek olan iller arasında yer almaktadır. Mevcut araştırma sonuçlarını destekleyen ve daha önce meyvecilik üzerine yapılan birçok araştırma bulunmaktadır. Nitekim Toros Dağları Geçit bölgelerinde Elma üretiminin Ekonomik Analizi konulu bir çalışmada da işletmelerin aktif sermayesinin %47,08 ini toprak, %1,32 sinin arazi ıslahı, %6,21 inin bina ve %20,63 ünün bitki sermayesi olmak üzere toplam %85,25 inin çiftlik sermayesi; %8,86 sinin alet-makine, %2,09 unun malzeme ve mühimmat ve %1,13'ünün para sermayesi olmak üzere toplam % 14,75'inin de işletme sermayesinden oluştuğu ifade edilmiştir (Gül, 2005).

Yine, Dağıstan (2002) tarafından yapılan Orta-Güney Anadolu Bölgesinde Koyunculuk Faaliyetinin Ekonomik Analizi ile ilgili çalışmada ise işletmelerde aktif sermayenin %58,43'ünü arazi sermayesi ve %41,57'sini işletme sermayesinin oluşturduğu; aktif sermaye içerisinde de toprak sermayesinin payı %31,85, bina sermayesinin %12,88 ve bitki sermayesinin %13,70 olarak hesaplanmıştır. Çalışmada, işletme sermayesini oluşturan unsurların oranları ise; alet-makine sermayesi %9,44 hayvan varlığı sermayesi %26,65 malzeme ve mühimmat sermayesi %1,01 ve para sermayesi ise %4,46 olarak belirlenmiştir.

İşletme gruplarına bakıldığında işletmeler büyüdükçe toplam sermaye içerisinde işletme sermayesi artarken toprak sermayesinin payının azaldığı görülmektedir. Ayrıca aynı şekilde bitki sermayesi de işletme gruplarına göre büyük işletmelerde daha büyük bir orana sahiptir.

Küçük işletmelerin yer aldığı 1. grupta öz sermaye oranı oldukça yüksek olup işletmelerin borçlanma gereksinimlerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durum küçük işletmelerin riske karşı daha duyarlı olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.30. İşletmelere ait sermaye unsurları (TL)

Sermaye unsurları	İşletme grupları			Ortalama
	1	2	3	
Toprak	495.120	496.250	952.900	644.840
Arazi ıslahı	9.956	5.972	14.547	9.894
Bitki	82.598	288.100	937.240	441.700
Bina	88.683	68.914	132.663	95.289
Toplam çiftlik	676.357	859.230	2.037.400	1.191.723
Para	6.492	26.447	125.540	53.120
Hayvan	38.077	0	142.780	57.318
Malzeme Mühimmat	16.266	51.223	163.000	77.923
Alet makine	16.869	33.068	71.270	40.947
Toplam işletme sermayesi	77.704	110.738	502.590	229.308
Aktif sermaye toplamı	754.061	969.968	2.539.990	1.421.031
Borçlar	10.590	27.608	118.980	52.595
KS	1.057	1.318	2.035	1.479
Özsermaye	742.414	941.042	2.418.975	1.366.957
Pasif Sermaye Toplamı	754.061	969.968	2.539.990	1.421.031
Oran (%)				
Toprak	65,66	51,16	37,51	45,38
Arazi ıslahı	1,32	0,61	0,57	0,69
Bitki	10,95	29,70	36,89	31,08
Bina	11,76	7,10	5,22	6,71
Toplam çiftlik	89,69	88,58	80,19	83,86
Para	0,86	2,72	4,94	3,74
Hayvan	5,05	0	5,63	4,03
Malzeme Mühimmat	2,16	5,28	6,43	5,48
Alet makine	2,24	3,40	2,81	2,89
Toplam İşletme Sermayesi	10,31	11,42	19,81	16,14
Aktif Sermaye Toplamı	100,00	100,00	100,00	100,00
Borçlar	1,48	2,84	4,68	3,73
KS	0,15	0,14	0,09	0,11
Özsermaye	97,37	95,90	95,30	96,16
Pasif Sermaye Toplamı	100,00	100,00	100,00	100,00

KS: Kiralanmış sermaye

4.3.3.1.(1).b Bina Sermayesi

Bina sermayesi, üretime dolaylı olarak katılan bir sermaye unsurudur. Toprağa bağlı olan her türlü yapının (insan ve hayvan barınakları, ahır, ambar ve depolar, çiftlik avlusu ve yollar) değeri bina sermayesini oluşturmaktadır. Araştırma bölgesindeki işletmelerde bina sermayesi ortalama 95.289 TL olarak hesaplanmıştır. Bina sermayesi toprak ve bitki sermayesinden sonra üçüncü sırada yer almaktadır.

Bina sermayesinin aktif sermaye içerisindeki oranı ortalama %6,71 olup, bu oran işletme gruplarında %5,22 ile %11,76 arasında değişmektedir (Çizelge 4.30).

Bina sermayesinin aktif sermaye içindeki oranı bütün işletmeler ortalamasında %6,71'dir (Çizelge 4.30). Bu oran, normal işletmelerde bulunması gerekli olarak kabul edilen %25 oranından (Açıl ve Demirci, 1984) daha düşüktür.

Anket uygulanan işletmelerin bina varlıkları Çizelge 4.31'de verilmiştir. Buna göre, işletme başına ortalama 125,92 m² ev, 7,88 m² büro, 111,41 m² sera, 55,92 m² depo ve 58,15 m² ahır-samanlık düşmektedir. Buna göre, bölgede fidan yetiştiriciliği yapan işletmelerde bina sermayesinin yetersiz olduğu, bunun da fidancılıkta geniş binalara ihtiyaç duymamalarından kaynaklandığı şeklinde ifade edilebilir.

Çizelge 4.31. İşletmelere ait bina varlığı

İşletme grupları	Büro	Ev	Sera	Depo	Ahır-samanlık
	Alan (m ²)				
1	2,31	110,96	67,50	5,77	33,65
2	5,28	118,61	74,58	9,72	-
3	15,83	147,67	193,67	154,83	149,17
Ortalama	7,88	125,92	111,41	55,92	58,15

4.3.3.1.(1).c. Bitki Sermayesi

Bitki sermayesi kendiliğinden verimli olan, toprağa bağlı bütün tarla ve bahçe bitkileri ile gelecek üretim dönemi için tarlaya yapılan masrafları içine alan tarla demirbaşından oluşmaktadır. Bütün işletmeler ortalamasında işletme başına düşen bitki sermayesi 441.700 TL olup aktif sermayenin %31,08 sini oluşturmaktadır. İşletme genişlik gruplarında bu oran %36,89 ile III. grup işletmelerde en yüksek %10,95 ile I. grup işletmelerde en düşük düzeydedir. Fidan üretim miktarı arttıkça bitki sermayesi de oransal ve mutlak olarak artmaktadır. (Çizelge 4.30). Gül, (2005)'e göre bu oran %13,34 ile %34,06 arasında değişmektedir.

4.3.3.1.(1).d. Arazi Islahı Sermayesi

Bu tip sermaye şekli üretimde verimlilik sağlayan uzun ömürlü toprak ıslahları ya da başka bir deyişle arazi üzerinde yapılan çeşitli iyileştirmelerdir. Toprak ıslahı, sulama ve drenaj tesisleri, taşkın ve sellere karşı araziye korumak için yapılan inşaat işleridir (İnan, 2006).

İşletmeler ortalamasında işletme başına düşen arazi ıslahı sermayesi 9.894 TL olarak hesaplanmış olup, bu değer aktif sermayenin %0,69'unu oluşturmaktadır. İşletme gruplarında bu oran %1,32 ile %0,57 arasında değişmektedir (Çizelge 4.30).

4.3.3.1.(2). İşletme Sermayesi

İşletmenin sabit (çiftlik) sermayesini faal hale getirebilmek için işletme sermayesine gereksinim vardır. Bu sermaye grubuna müstecir ya da kiracı sermayesi adı da verilmektedir. Bir işletmede sabit sermaye ile müstecir sermayesinin dengeli olması gerekmekte, aksi takdirde, işletmenin başarısı düşmektedir (İnan,2006). Hayvan sermayesi, Alet makine sermayesi, Malzeme mühimmat sermayesi ve para mevcudu işletme sermayesini oluşturmaktadır. İncelenen işletmelerde işletme sermayesi ortalama 229.308 TL'dir. Toplam aktif sermaye içerisinde işletmecisi sermayesinin oranı %16,14 olup, bu oran işletme grupları arasında %10,31 ile %19,81 arasında değişmektedir. (Çizelge 4.30)

4.3.3.1.(2).a Alet Makine Sermayesi

Alet ve makine sermayesi, işletmelerde üretimde kullanılan her çeşit tarım makineleri, alet ve ekipmanlarından oluşmaktadır. Bu sermaye grubunun işletmelerde bulunması işleri çabuklaştırır insan ve hayvan işgücünden tasarruf sağlar ve iş verimini yükseltir. İşletmelerin mekanizasyonu üretim faaliyetlerinin verimlerini yükselterek maliyetlerin düşmesine yol açar (İnan, 2006).

İncelenen işletmelerde Alet makine sermayesi ortalama 40.947 TL'dir. Alet makine sermayesi, aktif sermayenin %2,89'unu oluşturmaktadır. İşletme grupları

arasında bu oran %2,24 ile %2,81 arasında değişmekte olup, II. grup işletmelerde bu oran %3,40 olarak belirlenmiştir (Çizelge 4.30). İdeal bir işletmede bu oranın %10 olması (Erkuş ve ark., 1995) beklenirken fidancılık işletmelerinde makine kullanımının daha az olmasının sebebi olarak insan iş gücünü daha fazla gerektirdiği sonucuna ulaşılabilir. İşletmelerde makine kullanımı ile ilgili olarak ortalama işletme başına traktör kullanımı 0,88 olup bu oran işletmeler arasında 0,46 ile 1,10 arasında değişmektedir.

Fidancılık işletmelerinde üretim için gerekli olan alet ve makinelerden ortalama %0,61 römork, %0,88 çapa makinesi, %1,11 su motoru %0,77 pulverizatör ve %0,88 traktör kullanılmaktadır (Çizelge 4.32).

Çizelge 4.32. İşletmelerin alet ve makine varlığı (adet)

İşletme grupları	Sulama tesisatı	Römork	Çapa mak.	Holder	Su motoru	Pulveriz.	Traktör
1	1,00	0,19	0,19	-	1,00	0,27	0,46
2	0,97	0,64	1,06	0,06	0,97	0,75	1,00
3	0,97	0,93	1,27	0,40	1,37	1,23	1,10
Ortalama	0,98	0,61	0,88	0,15	1,11	0,77	0,88

4.3.3.1.(2).b. Hayvan Sermayesi

İncelenen işletmelerin sadece 9'unda (%9,78) büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yapılmaktadır. Toplam işletme sermayesi içerisinde hayvan sermayesi ortalama 57.318 TL' dir. Aktif sermaye içerisinde hayvan sermayesinin payı oransal olarak % 4,03 olup, bu oran I. grup işletmelerde %5,05. III. grup işletmelerde ise %5,63'tür (Çizelge 4.30).

Hayvan varlığı I. grup işletmelerde ortalama 7,88 baş sığır iken, III. grup işletmelerde bu ortalama 65,33 baş sığırdır. İkinci grup işletmelerde hayvancılık yapılmamaktadır (Çizelge 4.33).

Çizelge 4.33. İşletmelerin hayvan varlığı

İşletme grupları	Büyükbaş hayvan mevcudu (baş)
1	7,88
2	-
3	65,33
Ortalama	23,53

4.3.3.1.(2).c. Malzeme Sermayesi (ürün ve girdi stokları)

İşletmede kullanılan ve satılmak üzere depolanan ürün, girdi, araç ve gereçler malzeme sermayesini meydana getirir. İşletmelerde malzeme ve mühimmat sermayesi işletmelerin fıdan üretim kapasitelerine bağlı olarak artmaktadır. Malzeme ve mühimmat sermayesi işletmeler ortalaması 77.923 TL'dir. Toplam aktif sermaye içerisinde malzeme mühimmat sermayesi oransal olarak ortalama %5,48 paya sahiptir. İşletme grupları arasında bu oran %2,16 ile %6,43 arasında değişmektedir (Çizelge 4.30). İdeal bir işletmede %10 olması gereken bu oranın (Açıl ve Demirci, 1984), incelenen işletmelerde yaklaşık olarak yarısı kadardır. Bu oranın düşüklüğü, işletme rantabilitesini olumsuz etkileyebilmektedir.

4.3.3.1.(2).d. Para Sermayesi

Bir çiftlikte para sermayesi, kasadaki nakit ve bankadaki para, ve tüm alacaklardan oluşmaktadır. İncelenen işletmelerde para sermayesi işletmeler ortalamasına göre 6.492 ile 125.540 TL arasında değişim göstermekte olup, ortalama 53.120 TL olarak hesaplanmıştır. Bu sermaye unsurunun, toplam aktif sermaye içerisindeki payı %0,86 ile %4,94 arasında değişim göstermektedir (Çizelge 4.30). İdeal bir işletmede aktif sermayenin %5' ini para sermayesinin oluşturduğu belirtilmiştir (Açıl ve Demirci, 1984).

4.3.3.2. Pasif Sermaye

Pasif sermaye, borç ve borç faizleri, kira ve ortaklıkla işlenen arazi değerleri ile öz sermayeden oluşmaktadır. İncelenen işletmelerde pasif sermayenin ortalama

%3,73' ünü borçlar, %0,11'ini kira ve ortakçılık değerleri ve geriye kalan %96,16'sını öz sermaye değeri oluşturmaktadır. Borç ve Borç faizlerinin pasif sermaye içerisindeki payı %1,48 ile %4,68 arasında değişim göstermektedir (Çizelge 4.30).

Kiracılık ve ortakçılıkla işletilen arazilerin değeri aktif sermayede gösterilmiş olduğundan pasifte de gösterilmesi gerekmektedir. Kira ve ortakçılık değeri işletmelerin genel ortalaması 1.479 TL olup, pasif sermayenin sadece %0,11 'ini oluşturmaktadır. İşletme büyüklük gruplarında bu değer 1.057 TL ile 2.035 TL arasında değişmektedir (Çizelge 4.30). Bölgede kira ve ortakçılıkla yapılan işletmeciliğin fazla olmaması, öz sermayenin yüksek çıkma nedeni olarak düşünülebilir. Pasif sermaye içerisinde öz sermayenin payı çeşitli konularda yapılmış olan çalışmalarda; Dağıstan (2002) %95,18, Gül (2005) %89,78, Demirtaş (2005) %93,18, olarak belirlenmiştir.

4.3.4. İşletmelerin Tarımsal Kredi Kullanım Durumu

Fidancılıkla uğraşan işletmelerin kredi kullandıkları bankalar Çizelge 4.34'de belirtilmiştir. Araştırma kapsamında, 53 işletmenin kredi kullanmadığı göze çarpmaktadır. Kredi kullanan işletme sayısı 39'dur. Bu işletmelerin %66,67'si kamu bankalarından, %33,33' ü özel bankalardan kredi kullanmaktadır.

Çizelge 4.34 İşletmelerin kredi kullandıkları bankalar

Bankalar	İşletme sayısı	Oran (%)
Kamu Bankaları	26	66,67
Özel Bankalar	13	33,33
Toplam	39	100,00

Araştırma alanındaki işletmelerde işletme büyüklükleri arttıkça kredi kullanma miktarında da bir artış görülmektedir. Kullanılan kredi miktarı, işletme gruplarına göre 28.889 TL ile 188.470 TL arasında değişim göstermektedir. Kullanılan kredilere ait vadeler işletmeler arasında ortalama I. grup işletmelerde 35 ay, II. grup işletmelerde 38 ay III. grup işletmelerde ise ortalama 48 ay olarak göze

çarpmaktadır. İşletmelerin fidan üretim kapasiteleri arttıkça, kullandıkları kredinin vade sayısında da bir artış gözlenmiştir (Çizelge 4.35).

Çizelge 4.35 İşletmelerin kredi kullanım durumu

İşletme grupları	Kullanılan kredi miktarı (TL)	Vade (ay)	Yıllık faiz oranı (%)
1	28.889	35	12,00
2	63.429	38	11,00
3	188.470	48	11,60
Ortalama	108.800	42	11,30

4.3.5. İşletmelerin Yıllık Ekonomik Faaliyet Sonuçları

4.3.5.1. Gayri Safi Üretim Değeri (GSÜD) ve Gayri Safi Hasıla (GSH)

İşletmelerin GSÜD'leri Çizelge 4.36'de gösterilmiştir. Buna göre, işletmelerin GSÜD'leri, fidancılık geliri, tarla bitkileri geliri, bağ- bahçe bitkileri, geliri ve hayvansal üretim gelirlerinden oluşmaktadır. Buna göre işletmelerin GSÜD'leri 139.169 TL ile 1.272.700 TL arasında değişmekte olup, ortalama 590.083 TL olarak hesaplanmıştır. Her 1 dekar alan başına düşen GSÜD ise ortalama 80.140 TL olarak gerçekleşmiştir.

Çizelge 4.36 İşletmelerin faaliyet alanlarına göre gayri safi üretim değeri (GSÜD)

Faaliyet alanları	1	2	3	Ortalama
	Değer (TL)			
Fidancılık	101.470	235.180	994.000	444.820
Tarla bitkileri	1.145	19.060	84.762	35.421
Bağ-bahçe	6.981	92.666	40.844	51.552
Hayvancılık	29.573	-	153.094	58.290
GSÜD	139.169	346.906	1.272.700	590.083
	Oran (%)			
Fidancılık	72,91	67,79	78,10	75,38
Tarla bitkileri	0,82	5,49	6,66	6,00
Bağ-bahçe	5,02	26,72	3,21	8,74
Hayvancılık	21,25	-	12,03	9,88
GSÜD	100,00	100,00	100,00	100,00
	Birim alan başına GSÜD (TL/da)			
Fidancılık	39.932	79.610	81.241	68.929
Tarla bitkileri	14	6.940	17.479	8.419
Bağ-bahçe	130	273	556	325
Hayvancılık	4.529	0	3.609	2.467
GSÜD	44.605	86.823	102.885	80.140

Araştırma kapsamındaki işletmelerin toplam gayrisafi hasıla değerleri, fidan üretim değeri, bitkisel üretim değeri, hayvansal üretim değeri ve işletme dışından sağlanan tarımsal gelirlerden meydana gelmektedir. İncelenen işletmelerdeki hayvansal üretim değerini süt sığırcılığı ile sığır besiciliği faaliyet gelirlerinden oluşmaktadır (Çizelge 4.37).

İşletmelerin toplam gayrisaf hasıla değerleri, üretim faaliyetine göre değer (TL) ve oran (%) olarak verilmiştir. Buna göre, tüm işletmelerin ortalama yıllık GSH değeri 593.108 TL olup, bunun %75,00'ini fidan üretimi, %5,97'si tarla bitkileri üretimi, %8,69'u bağ-bahçe üretimi ve %9,83'ü hayvansal üretim, %0,48'i konut kira karşılığı gelirden ve %0,03'ü de işletme dışı tarımsal gelirden meydana gelmektedir (Çizelge 4.37).

İşletme başına ortalama GSH değeri işletme grupları arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Elli bin ve daha az sayıda fidan üretimi gerçekleştiren 1. grup işletmelerde ortalama GSH değeri 141.829 TL iken, 100.000'den daha fazla sayıda fidan üretimi gerçekleştiren 3. grup işletmelerde ise ortalama GSH değeri

1.277.200 TL'ye yükselmektedir. İşletme gruplarına ait fidan üretiminin, toplam GSH değeri içerisindeki payı da işletme büyüklüğüne paralel olarak %71,55'ten %77,82'ye kadar ulaşmaktadır (Çizelge 4.37).

Çizelge 4.37. İşletmelere ait gayri safi hasıla değerleri (GSH) (TL)

Faaliyet alanları	İşletme grupları			Ortalama
	1	2	3	
	Değer (TL)			
Fidancılık	101.470	235.180	994.000	444.820
Tarla Bitkileri	1.145	19.060	84.762	35.421
Bağ-bahçe	6.981	92.666	40.844	51.552
Hayvancılık	29.573	-	153.094	58.290
GSÜD	139.169	346.906	1.272.700	590.083
Konut kira karşılığı	2.660	2068	3.981	2.859
İşletme dışı tarımsal gelir	0	0	519	166
GSH	141.829	348.974	1.277.200	593.108
Oran (%)				
Fidancılık	71,55	67,39	77,82	75,00
Tarla Bitkileri	0,81	5,46	6,64	5,97
Bağ-bahçe	4,92	26,55	3,20	8,69
Hayvancılık	20,85	-	11,99	9,83
GSÜD	98,13	99,41	99,65	99,49
Konut kira karşılığı	1,87	0,59	0,31	0,48
İşletme dışı tarımsal gelir	0	0	0,04	0,03
GSH	100,00	100,00	100,00	100,00
Birim alan başına GSH (TL/da)				
Fidancılık	39.932	79.610	81.241	68.929
Tarla bitkileri	14	6.940	17.479	8.419
Bağ-bahçe	130	273	556	325
Hayvancılık	4.529	0	3.609	2.467
GSÜD	44.605	86.823	102.885	80.140
Konut kira kar	859	769	297	640
İşletme dışı tarımsal gelir	0	0	6	2
GSH	45.464	87.592	103.188	80.782

GSH'nın üretilen her 1.000 meyve fidanı, erkek işgücü birimi ve her bir dekar işletme arazisine düşen miktarı, genel anlamda üretilen meyve fidanı sayısının artmasına paralel olarak, artış göstermiştir. İşletme gruplarında üretilen her bin meyve fidanı, erkek işgücü birimi ve dekara düşen GSH değerleri sırasıyla; 4.035 TL ile 5.063 TL; 34.208 TL ile 373.060 TL ve 44.641 TL ile 102.884 TL arasında

değişim göstermiş olup, en yüksek GSH değerleri 3. grupta gerçekleşmiştir (Çizelge 4.38)

Çizelge 4.38 İşletmelerin GSH ve GSÜD değerleri (TL)

İşletmelere ait ekonomik parametreler	İşletme grupları			Ortalama
	1	2	3	
GSH	141.829	348.974	1.277.200	593.108
GSH/fidan sayısı	4,03	4,56	5,06	4,58
GSH/1.000 fidan kap.	4.035	4.558	5.063	4.575
GSH/EİB	34.208	94.039	373.060	168.125
GSH/dekar	44.605	86.823	102.885	80.140
GSÜD/1.000 fidan kap.	3.955	4.527	5.044	4.534
GSÜD/EİB	33.570	93.460	371.800	167.300
GSÜD/dekar	44.641	86.823	102.884	80.140

4.3.5.2. Brüt Kar (BK)

Brüt kar, işletmelerin toplam gayrisafı üretim değerlerinden (GSÜD), toplam değişen masraflarının çıkarılmasıyla elde edilmiştir. Bir işletmenin bütünü için brüt kar hesaplanabildiği gibi, işletmedeki üretim kolları veya ürünler için de ayrı ayrı brüt kar hesaplanabilmektedir. Brüt kar, işletmelerin başarı derecelerini gösteren önemli bir ekonomik kriterdir. Her bir üretim faaliyeti için ayrı ayrı hesaplanan brüt karlar Çizelge 4.39'de gösterilmiştir.

Buna göre, işletme başına 480.000 TL olan ortalama brüt kar, işletme gruplarında 89.570 TL ile 1.050.000 TL arasında değişim göstermektedir. İşletmenin brüt karı içerisinde fidan üretim faaliyetinin payı ise 1.grup işletmelerde %74,64, 2. grup işletmelerde %61,50, 3. grup işletmelerde ise %81,36 olarak belirlenmiş olup genel ortalama %76.41 olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 4.39. İşletmelerin fidan ve diğer üretimlerindeki brüt karları (BK)

İşletme grupları		İşletme toplam brüt karı	Fidancılık brüt karı	Diğer üretim faaliyetleri brüt karı
1	Değer (TL)	89.570	66.858	22.712
	Oran(%)	100,00	74,64	24,36
	B.K/1000 fidan	2.475	1.831	644
2	Değer (TL)	288.030	177.160	110.870
	Oran(%)	100,00	61,50	38,50
	B.K/1000 fidan	3.674	2.481	1.193
3	Değer (TL)	1.050.000	854.230	195.770
	Oran(%)	100,00	81,36	18,64
	B.K/1000 fidan	4.167	3.269	898
Ortalama	Değer (TL)	480.000	366.770	113.230
	Oran(%)	100,00	76,41	23,59
	B.K/1000 fidan	3.496	2.554	942

BK'ın üretilen her bin meyve fidanı, erkek işgücü birimi ve her bir dekar işletme arazisine düşen miktarı, genel anlamda üretilen meyve fidanı sayısının artmasına paralel olarak, artış gösterdiği ifade edilebilir. İşletme gruplarında üretilen her bin meyve fidanı, erkek işgücü birimi ve dekara düşen BK değerleri sırasıyla; 2.475 TL ile 4.167 TL; 21.610 TL ile 303.900 TL ve 29.200 TL ile 88.160 TL arasında değişim göstermiş olup, en yüksek BK değerleri 3. grupta gerçekleşmiştir (Çizelge 4.40).

Çizelge 4.40. İşletmelerde değişik ölçütlere göre brüt kar değerleri (TL)

İşletmelere ait ekonomik parametreler	İşletme grupları			Ortalama
	1	2	3	
Brüt kar	89.570	288.030	1.050.000	480.000
Brüt kar/Fidan sayısı	2,5	3,7	4,2	3,4
Brüt kar/1.000 fidan kap.	2.475	3.674	4.167	3.496
Brüt kar/EİB	21.610	77.320	303.900	135.500
Brüt kar/dekar	29.200	66.660	88.160	63.080

4.3.5.3. Masraflar

4.3.5.3.(1). Sabit ve Değişen Masraflar

Masraf, işletmenin ekonomik faaliyeti sonucu oluşan GSH'yı veya GSÜD'ni elde etmek için gerekli olan mal ve hizmetlerin parasal karşılığı olarak tanımlanabilir. Bir tarım işletmesinde, üretim faaliyetini gerçekleştirebilmek için kullanılan çeşitli girdiler ve faydalanılan hizmetler için yapılan harcamaların tümü üretim masraflarını oluşturmaktadır. Masraflar, sabit ve değişen olmak üzere 2'ye ayrılmaktadır. Kısa dönem için yapılan üretim faaliyetinde masraflar sabit ve değişen olarak ikiye ayrılırken uzun dönemde bütün masraflar değişen hale gelmektedir.

Sabit masraflar, işletmedeki sabit varlıklara bağlı olarak ortaya çıkan, üretim hacmine bağlı olmayan masraflardır. Daimi işçilik giderleri, bina tamir-bakım masrafları, amortismanlar, arazi kirası ve borç faizleri sabit masraf unsurlarıdır. Değişen masraflar ise, üretim miktarına bağlı olarak artan ya da azalan ve üretim yapılmadığında oluşmayan masraflardır. Değişen masraflar, işletmelerde brüt karın hesaplanması için kullanılan önemli bir masraf kaynağı olup, bitkisel ve hayvansal üretim değişen masrafları olarak incelenmiştir. Geçici işçilik, tohumluk, gübre, ilaç, akaryakıt, tamir bakım, alet ve makine kirası bitkisel üretim: yem, veteriner, ilaç, aşı, su, tuz, altlık, elektrik, nakliye, diğer değişen masraflar ise hayvansal üretimde değişen masrafları oluşturmaktadır. Fidancılıkla uğraşan işletmelere ait sabit ve değişen masraflar Çizelge 4.41'de verilmiş olup, tüm işletmeler için ortalama sabit masraf, 80.828 TL, değişen masraf 109.842 TL ve toplam masraf ise 190.670 TL olarak hesaplanmıştır. Ortalama olarak değişen masrafların sabit masraflardan daha fazla olduğu, bunun sebebi olarak da fidancılıkta sabit masrafı oluşturacak unsurların diğer tarımsal faaliyetlerden daha az olmasından kaynaklandığını belirtebiliriz. (Bina bakım onarım masrafı, amortismanlar, işçilik gideri v.s.)

Çizelge 4.41. İşletmelere ait sabit, değişen ve toplam masraflar (TL)

İşletme grupları		Sabit masraf	Değişen masraf	Toplam masraf
1	Değer (TL)	31.235	49.599	80.834
	Oran(%)	38,64	61,36	100,00
	Masraf/ fidan	0.97	1.48	2.45
2	Değer(TL)	44.089	58.872	102.961
	Oran(%)	42,82	57,18	100,00
	Masraf/ fidan	0.61	0.85	1.47
3	Değer(TL)	167.895	223.216	391.111
	Oran(%)	42,93	57,07	100,00
	Masraf/ fidan	0.69	0.88	1.58
Ortalama	Değer(TL)	80.828	109.842	190.670
	Oran(%)	42,39	57,61	100,00
	Masraf/ fidan	0.74	1.03	1.78

Birinci, ikinci ve üçüncü İşletme grupları için sabit masraf oranları sırasıyla; %38,64, %42,82 ve %42,93 iken, değişen masraf oranları ise sırasıyla; % 61,36, %57,18 ve %57,07 olarak gerçekleşmiştir. Değişen masrafların birinci grup küçük işletmelerde oransal olarak daha yüksek çıkması, bu gruptaki işletmelerde ortalama toplam masrafların, diğer gruptaki işletmelerden daha düşük düzeyde olması ve bu gruptaki işletmelerde meyve fidanı üretiminin yanısıra hayvan yetiştiriciliğinin yapılması nedeniyle, hayvancılıkta değişen masrafları oluşturan yem, işçilik, aşı, ilaç, tohumlama ve veteriner hizmeti masraflarının büyük miktarlarda olmasından kaynaklanmaktadır.

4.3.5.3.(2). İşletme Masrafları

İşletme masrafları brüt hasılanın elde edilmesi için yapılan harcamaların(aktif sermayenin faiz karşılığı hariç) tamamı olarak tanımlanabilir (Talim,1973).

Fidancılık faaliyeti yapan işletmelerde işletme masrafları işçilik masrafları, cari masraflar ve amortismanlar olmak üzere üç grupta incelenmiştir. Araştırma kapsamındaki işletmelerde ortalama işletme masrafları 171.498 TL olup, işletme gruplarına göre 74.778 TL ile 354.270 TL arasında değişmektedir. İşletme masrafları fidan başına ortalama 1.61 TL olup, işletme grupları arasında 2.27 TL ile 1.43 TL arasında değişmektedir (Çizelge 4.42).

Ele alınan işletmelerde işletme masraflarının en önemli kalemini cari masraflar oluşturmaktadır. İşletmelerin cari masraflarına, gayrisafi hasılayı elde etmek için işçilik masrafları hariç, üreticinin yapmış olduğu aynı ve nakdi bütün harcamalar dahil edilmiştir. Cari masraflar, birim alan (da) başına işletme gruplarında 41.405 TL ile 156.245 TL arasında değişim göstermiş, genel ortalama ise 77.200 TL olarak gerçekleşmiştir. Bu masraf kaleminin toplam işletme masrafları içerisindeki payı ise %45,01'dir.

Diğer önemli işletme masraf kalemi ise işçilik giderleri olup, işletme gruplarına göre ortalama 79.916 TL olarak gerçekleşmiştir. İşçilik masrafları, toplam işletme masrafları içerisinde %46.60 olarak hesaplanmıştır.

Üretim araçlarının kullanılması sonunda değerlerinde meydana gelen azalma, amortisman yolu ile giderilmektedir. İşletmelerde, bina, arazi ıslahı, cansız demirbaş, meyve ağaçları ile hayvanlarda amortisman hesabı yapılmıştır. Amortisman miktarı, işletmelere göre 5.044 ile 26.299 TL arasında değişim göstermiş olup, genel ortalama 14.382 TL olarak gerçekleşmiştir. Tüm işletmeler için amortisman miktarının, işletme masrafları içerisindeki oranı, %8,39 olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4.42). İşletme büyüklüğü arttıkça işgücü masraflarının payı artarken, cari masraflar azalmaktadır. Bu durum, büyük işletmelerin fidan üretim kapasitelerinin artması ile daha entansif ve verimli çalışması ile ilgilidir.

Çizelge 4.42. İşletmelerin işgücü, cari, amortisman ve toplam işletme masrafları (TL)

İşletme grupları		İşgücü masrafı	Cari masraflar	Amortisman	İşletme masrafı
1	Değer (TL)	28.130	41.604	5.044	74.778
	Oran (%)	37,62	55,64	6,74	100,00
	İşl. Masraf/ fidan kap(TL)	0,87	1,24	0,15	2,27
2	Değer (TL)	40.808	41.405	6.851	89.064
	Oran (%)	45,82	46,49	7,69	100,00
	İşl. Masraf/ fidan kap(TL)	0,58	0,60	0,96	1,28
3	Değer (TL)	171.726	156.245	26.299	354.270
	Oran (%)	48,47	44,11	7,42	100,00
	İşl. Masraf/ fidan kap(TL)	0,72	0,69	0,99	1,43
Ortalama	Değer (TL)	79.916	77.200	14.382	171.498
	Oran (%)	46,60	45,01	8,39	100,00
	İşl. Masraf/ fidan kap.(TL)	0,718	0,79	0,11	1,61

4.3.5.4. Saf Hasıla (SH)

Saf hasıla (SH), gayrisafi hasıladan işletme masraflarının çıkarılmasıyla elde edilmektedir. Saf hasıla, işletmelerin başarı durumunu karşılaştırmada kullanılan önemli ekonomik ölçütlerden birisidir. Araştırma kapsamında anket uygulanan işletmelerde toplam saf hasıla değeri çizelge 4.43’de verilmiştir. Buna göre, işletmelere ait saf hasıla değerleri, 67.051 TL ile 922.930 TL arasında değişmekte olup, tüm işletmelerin ortalaması 421.610 TL olarak gerçekleşmiştir. Saf hasıla bakımından toplam 62 işletme (%67,39) genel ortalamanın altında bulunmaktadır. İşletme grupları karşılaştırıldığında, gruplar arasında büyük farklılıklar olduğu görülmektedir. İşletme gruplarına ait saf hasıla değerleri, işletme büyüklüğü arttıkça yükselmektedir. Üçüncü gruptaki işletmelere ait ortalama saf hasıla değeri, birinci gruptaki işletmelerden yaklaşık 13,8 kat daha yüksektir.

Çizelge 4.43. İşletmelere ait saf hasıla değerleri (TL)

İşletme grupları	Toplam GSH	İşletme masrafları	Saf hasıla
1	141.829	74.778	67.051
2	348.974	89.064	259.910
3	1.277.200	354.270	922.930
Ortalama	593.108	171.498	421.610

SH’nın üretilen her bin meyve fidanı, erkek işgücü birimi ve her bir dekar işletme arazisine düşen miktarı, genel anlamda üretilen meyve fidanı sayısının artmasına paralel olarak, artış gösterdiği ifade edilebilir. İşletme gruplarında üretilen her bir meyve fidanı, erkek işgücü birimi ve dekara düşen SH değerleri sırasıyla; 1,77 TL ile 3,64 TL; 16.166 TL ile 263.050 TL ve 21.275 TL ile 81.072 TL arasında değişim göstermiş olup, en yüksek SH değerleri 3. grupta gerçekleşmiştir (Çizelge 4.44).

Çizelge 4.44. İşletmelerde değişik ölçütlere göre saf hasıla değerleri (TL)

İşletmelere ait ekonomik parametreler	İşletme grupları			Ortalama
	1	2	3	
Saf hasıla/ fidan kap.	1.77	3.28	3.65	2.97
Saf hasıla/EİB	16.166	69.856	263.050	117.680
Saf hasıla/dekar	21.275	58.387	81.072	55.296

4.3.5.5. İşletmelerin Saf Kar Değerleri (SK)

İşletme masraflarına aktif sermayenin faiz karşılığının eklenmesi ile bulunan üretim masraflarının gayri safi hasıladan çıkarılması ile elde edilen safi kar ortalama 365.200 TL olup işletmelerde 38.412 TL ile 821.320 TL arasında değişmektedir (Çizelge 4.45).

Çizelge 4.45. İşletmelere ait saf kar (TL)

İşletme grupları	Toplam GSH	Toplam Üretim masrafları	Safi kar
1	141.829	103.417	38.412
2	348.974	127.864	221.110
3	1.277.200	455.880	821.320
Ortalama	593.108	227.908	365.200

SK'ın üretilen her bir meyve fidanı, erkek işgücü birimi ve her bir dekar işletme arazisine düşen miktarı, genel anlamda üretilen meyve fidanı sayısının artmasına paralel olarak, artış gösterdiği ifade edilebilir. İşletme gruplarında üretilen her bin meyve fidanı, erkek işgücü birimi ve dekara düşen SK değerleri sırasıyla; 0,94 TL ile 3,23 TL; 9.337 TL ile 233.310 TL ve 16.765 TL ile 74.526 TL arasında değişim göstermiş olup, en yüksek SK değerleri 3. grupta gerçekleşmiştir (Çizelge 4.46). Araştırma kapsamındaki işletmeler bireysel olarak ele alındığında, 65 işletmenin(%70,65) SK değerleri, hesaplanan ortalama SK değerlerinin altında kalmıştır.

Çizelge 4.46. İşletmelerde değişik ölçütlere göre saf kar değerleri (TL)

İşletmelere ait ekonomik parametreler	İşletme grupları			Ortalama
	1	2	3	
Safkar/ fidan kap.	0,94	2,75	3,23	2,39
Saf kar /EİB	9.337	59.399	233.310	101.960
Saf kar/dekar	16.765	51.260	74.526	49.098

4.3.5.6. İşletmelere Ait Tarımsal Gelir Değerleri (TG)

Bu çalışmada işletmelerin tarımsal gelirleri (TG), BK'dan aile işgücü karşılığı hariç sabit masrafların düşülmesi ve kalan değere işletme dışı tarımsal gelirin eklenmesiyle hesaplanmıştır. Buna göre anket uygulanan işletmelere ait tarımsal üretim değerleri 70.179 TL ile 894.900 TL arasında değişim göstermiş olup, genel ortalaması 411.980 TL olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 4.47).

Çizelge 4.47. İncelenen işletmelerde aile geliri (TL)

İşletme grupları	Tarımsal gelir		Tarım dışı gelir		Toplam aile geliri	
	Miktar	Oran (%)	Miktar	Oran (%)	Miktar	Oran (%)
1	70.179	98,27	1.231	1,73	71.410	100,00
2	256.410	98,90	2.842	1,10	259.252	100,00
3	894.900	82,56	188.990	17,44	1.083.890	100,00
Ortalama	411.980	86,72	63.087	13,28	475.067	100,00

TG'in üretilen her bir meyve fidanı, erkek işgücü birimi ve her bir dekar işletme arazisine düşen miktarı, genel anlamda üretilen meyve fidanı sayısının artmasına paralel olarak, artış gösterdiği ifade edilebilir. İşletme gruplarında üretilen her bin meyve fidanı, erkek işgücü birimi ve dekara düşen TG değerleri sırasıyla; 1,88 TL ile 3,55 TL; 17.043 TL ile 254.470 TL ve 23.016 TL ile 79.716 TL arasında değişim göstermiş olup, en yüksek TG değerleri 3. grupta gerçekleşmiştir (Çizelge 4.48). Araştırma kapsamındaki işletmeler bireysel olarak ele alındığında, 66 işletmenin TG değerleri, hesaplanan ortalama TG değerlerinin altında kalmıştır.

Çizelge 4.48. İşletmelerde değişik ölçütlere göre tarımsal gelir değerleri (TL)

İşletmelere ait ekonomik parametreler	İşletme grupları			Ortalama
	1	2	3	
Tarımsal gelir/ fidan kap.	1,88	3,25	3,55	2.96
Tarımsal gelir/EİB	17.043	68.615	254.470	114.650
Tarımsal gelir/dekar	23.016	57.152	79.716	54.863

4.3.5.7. İşletmelerin Tarım Dışı Gelir ve Toplam Aile Gelirleri

İncelenen işletmelerde tarım dışı gelir en fazla üçüncü grup fidan üreten işletmelerde tespit edilmiş olup, ortalama 63.087 TL olarak hesaplanmıştır. (Çizelge 4.47).

İncelenen işletmelerde ortalama toplam aile gelirinin %86.72'si tarımsal gelirden oluşurken, %13,28'i ise tarım dışı gelirden oluşmaktadır. İşletmelere ait toplam aile geliri ise ortalama 475.067 TL olup, işletmelerde fidan üretim sayısı artışına paralel olarak, artış göstermektedir (Çizelge 4.47).

4.3.5.8. İşletmelere Ait Öz Sermaye Rantı

Saf hasıla işletmeye yatırılan bütün sermayenin (Aktif Sermaye) geliri olduğu halde öz sermaye rantı, işletmecinin kendi öz sermayesinin geliridir. İşletmelerin tarımsal gelir değerlerinden aile işgücü ücret karşılıkları çıkarılmak suretiyle öz sermaye rantı hesaplanmaktadır. Tarımsal faaliyet geliri (TFG) ise, GSÜD ile işletme dışı tarımsal gelir ve konut kira karşılığı toplamından oluşmaktadır. İşletmelerin tarımsal faaliyet gelirleri incelendiğinde, değişimin 141.805 TL ile 1.275.988 TL arasında olduğu görülmektedir. Ortalama tarımsal faaliyet geliri ise 592.784 TL olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4.49).

Çizelge 4.49. İşletmelerin öz sermaye rantı değerleri (TL)

İşletme grupları	Öz sermaye rantı	Tarımsal faaliyet geliri
1	58.335	141.805
2	244.000	349.155
3	882.000	1.275.988
Ortalama	400.000	592.784

İşletmelerin öz sermaye rantı değerleri, 58.335 TL ile 882.000 TL arasında değişim göstermekte olup, ortalama 400.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Öz sermaye rantı, işletmelerde meyve fidanı üretim sayısı artışına paralel olarak artış göstermiştir.

4.3.5.9. İşletmelere Ait İş Kazancı

Müteşebbis ve ailesinin emek ve işletmeciliği karşılığı elde edilen gelirdir. İş kazancı tarımsal gelirden öz sermayenin faizi çıkarılmak suretiyle bulunur. İşletmelerin iş kazancı ortalama 358.000 TL olup 42.005 ile 798.000 TL arasında değişim göstermektedir. İşletme kapasitesi artışına paralel olarak iş kazancıda artış göstermektedir (Çizelge 4.50).

Çizelge 4.50. İşletmelerin iş kazancı değerleri (TL)

İşletme grupları	İş kazancı
1	42.005
2	219.000
3	798.000
Ortalama	358.000

4.3.5.10. İşletmelere Ait Müteşebbis Karı

Müteşebbis karı veya zararı toplam gelirden, işletmenin öz sermayenin faiz miktarı ve aile işgücü karşılığı çıkarılmak suretiyle bulunur. Sonucun negatif olması müteşebbisin zarar ettiğinin göstergesidir. Tarım alanında bu kriter diğerleri kadar önemli değildir. Nitekim işletme gruplarına bakıldığında ortalama müteşebbis karı

345.000 TL olup işletme gruplarında bu değer 30.200 TL ile 345.000 TL arasında değişim göstermektedir (Çizelge 4.51).

Çizelge 4.51. İşletmelere ait müteşebbis karı (TL)

İşletme grupları	Müteşebbis karı
1	30.200
2	206.000
3	785.000
Ortalama	345.000

4.3.5.11. İşletmelere Ait Rantabilite Değerleri

Rantabilite, bir işletmenin belirli bir dönemde elde ettiği karın işletmeye yatırılan sermayeye oranıdır. Burada kar ile ifade edilmek istenen saf kardır. Rantabilite, işletmenin karını nispi olarak açıklayan bir kavram olup, mutlak kar kavramına göre daha kullanışlı olan bir kriterdir (Karagölge, 1987).

Kar, işletmenin yaptığı masraflara karşılık üretim değerinin daha fazla olduğunu gösteriyor ise de, işletme faaliyetlerinin başarı derecesini tam olarak göstermeyebilir. Bu görevi işletmenin rantabilitesi yapmaktadır (Erkuş ve ark., 1995).

Diğer bir tanımlamaya göre rantabilite, bir işletmenin muayyen bir zaman zarfında elde ettiği karın, o işletme emrinde çalışan sermayeye (yabancı sermaye dahil) oranıdır. İşletme faaliyetlerinin iyilik derecesini ortaya koymada ve işletmeleri birbirleriyle karşılaştırılmasında kullanılan rantabilite oranları Erkuş ve ark. (1995) tarafından belirtilen formüller yardımıyla hesaplanmıştır.

Rantabilite faktörü SH'nın GSH'ya oranlanması ile bulunmuştur. SH, işletmede kullanılan toplam sermayeden sağlanan geliri göstermektedir. Rantabilite faktörü ise, toplam gelirden sermayenin ne oranda pay sahibi olduğunu, yani sermayenin etkinliğini gösterir. Belirli bir işletme masrafı ile yüksek GSH elde edilmesi ile sermayenin etkinliği artırılabilir. Başka bir ifadeyle, elde edilen GSH'ya karşılık mümkün olduğu kadar işletme masraflarının düşük olması sermayenin etkinliğini artırmaktadır.

Araştırma bölgesindeki tarım işletmelerinde rantabilite faktörü işletmeler ortalamasında % 58.78'dir. Buradan hareketle işletmelerde bir yıllık faaliyet sonucu elde edilen her 100 TL'lik GSH'nın 58.78 TL'si SH'dır. Bu oran I. grup işletmelerde %33,96, II. grup işletmelerde %65,47 ve III. grup işletmelerde ise %72,26'dır. Bu oranlar dikkate alındığında, fidan üretim kapasitesi yüksek olan 3. grup işletmelerde rantabilite faktörü, diğer 2 gruptaki işletmelerden daha yüksek olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 4.52).

Mali rantabilite müteşebbis açısından çok önemlidir. Çünkü müteşebbisin işletmesinde dikkat edeceği nokta, sadece yüksek bir SH elde etmek değil aynı zamanda işletmede çalıştırdığı öz sermayesine karşılık gelen SH'dır. Ele alınan işletmelerde mali rantabilite ortalaması %28,51'dir. Diğer bir ifadeyle işletmelerin sahip olduğu her 100 TL'lik öz sermayesine karşılık, 28,51 TL kar elde etmektedir. Bu oran, %39,97 ile 3. grup işletmelerde en yüksektir (Çizelge 4.52).

Ekonomik rantabilite ise teşebbüs açısından önem taşımaktadır. İşletmelerin ortalama ekonomik rantabilite oranı, %29,33 olarak hesaplanmıştır. Birinci grup işletmelerde ekonomik rantabilite oranı, ortalamanın altında gerçekleşmiştir. Akpınar (1998), Kahramanmaraş'ta yaptığı çalışmada, dağ ve orman köyleri tarım işletmelerinin mali rantabilitesini %6,28, ekonomik rantabilitesini %6,60 olarak hesaplamıştır. Dağıstan (2002), tarafından koyunculuk faaliyeti ile ilgili yapılan bir araştırmada mali rantabilite 4,81, ekonomik rantabilite %7,27 olarak hesaplanmıştır. Gül (1998), tarafından Adana ilinde süt sığırcılığı ile ilgili diğer bir çalışmada, işletmelerin rantabilitesi oldukça yüksek bulunmuş olup, mali ve ekonomik rantabilite oranları sırasıyla; %18,89 ve %17,62 olarak gerçekleşmiştir. Mevcut araştırmada tespit edilen rantabilite faktörleri, mali rantabilite ve ekonomik rantabilite oranları, diğer literatürlerde bildirilen oranlardan belirgin oranlarda daha yüksek çıkmıştır. Araştırma sonuçları, meyve fidanı üreten işletmelerin, değişik literatürler de bildirilen sonuçlara göre daha avantajlı durumda olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.52. İşletmelere ait rantabilite faktörü, mali rantabilite ve ekonomik rantabilite oranları (%)

İşletme grupları	Rantabilite faktörü	Mali rantabilite	Ekonomik rantabilite
1	33,96	12,61	15,58
2	65,47	26,97	29,37
3	72,26	39,97	41,19
Ortalama	58,78	28,51	29,33

4.3.5.12. İşletmelere Ait Gelir Analizleri

Üretim faaliyetinin karlılığı ve masrafları ödeyebilme durumunu belirleyebilmek için gelir analizi yapılması gerekmektedir. Çizelge 4.53’de gelir analizleri işletme gruplarına göre karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir. Buna göre, değişen masrafların gayrisaf hasılaya oranı tüm işletmeler ortalaması %0,26, sabit masrafların gayrisaf hasılaya oranı %0,20 ve toplam masrafların gayrisaf hasılaya oranı ise %0,55’tir. Değişen masrafların ve sabit masrafların GSH’ya oranı küçük işletmelerde daha yüksek olarak gerçekleşmiş olup, işletme büyüklüğü arttıkça da azalmaktadır. Bu durum ise, küçük işletmelerin nakit akım sıkıntısının olmadığı anlamına gelmektedir (Çizelge 4.53).

Çizelge 4.53. İşletmelere ait gelir analizleri (%)

İşletme grupları	DM/GSH	SM/GSH	TM/GSH
1	0,41	0,31	0,88
2	0,24	0,16	0,47
3	0,16	0,15	0,36
Ortalama	0,26	0,20	0,55

DM:Değişen masraflar; **GSH:** Gayri saf hasıla; **SM:** Sabit masraflar; **TM:** Toplam masraflar

4.3.5.13. İşletmelere Ait Sermaye Devir Hızı

Sermaye devir hızı işletmeler açısından diğer bir başarı ölçütüdür. Bu oran, GSÜD'nin toplam yatırıma bölünmesiyle hesaplandığından GSÜD'nin yatırım sermayesini karşılama süresi olarak tanımlanmaktadır.

Meyve fidanı üreten işletmelerde sermaye devir hızı, ortalama % 44,60 olarak bulunmuştur (Çizelge 4.54). Buna göre işletmeye yatırılan sermayenin GSÜD'leriyle yaklaşık 2,2 yılda karşılanabileceği söylenebilir. Bu süre, 1. grup işletmelerde 2,84 yıl, 2. grup işletmelerde 2,33 yıl ve 3. grup işletmelerde ise 1,82 yıl olup, 1. ve 2. grup işletmelerde ortalamanın altındadır. Bu durum, özellikle 1. ve 2. grupta yer alan işletmelerin toprak, makine, alet-ekipman, bina, arazi ıslah ve malzeme-mühimmat gibi üretim faktörlerine nispi olarak daha fazla yatırım yaptığını göstermektedir. Bu durumda, işletmelerin fidan üretim kapasitelerini arttırma veya yatırım sermayelerini azaltma gibi önlemler ile sermaye devir hızlarını arttırabilmeleri mümkündür.

Çizelge 4.54. İşletmelere ait sermaye devir hızı (%)

İşletme grupları	Sermaye devir hızı
1	35,21
2	42,74
3	54,96
Ortalama	44,60

4.3.6. İşletmelere Ait Meyve Fidanı Üretim Analizleri

4.3.6.1. Fidan Üretim Alanlarının Durumu

İşletmelerin fidan üretim alanlarının miktarı (da), mülkiyet durumları ve toplam arazi içerisindeki payları Çizelge 4.55'de gösterilmiştir. İşletmelerin toplam fidan arazi alanları 9,83 dekar ile 19,54 dekar arasında olup, ortalama 12,00 dekar gerçekleşmiştir.

Çizelge 4.55. İşletme gruplarında fidan üretim alanlarının dağılımı ve tasarruf durumu (da)

İşletme grupları	Mülk		Kira		Toplam	Toplam arazi içindeki payı (%)
	Alan (da)	Oran (%)	Alan	Oran (%)	Alan (da)	
1	8,68	88,30	1,15	11,70	9,83	76,15
2	5,00	68,78	2,27	31,22	7,27	35,85
3	13,91	71,19	5,63	28,81	19,54	45,01
Ortalama	8,95	74,58	3,05	25,42	12,00	46,62

4.3.6.2. İşletmelerin Meyve Fidanı Üretim Kapasiteleri

İşletmelerin fidan üretim sayıları 34.744 adet ile 254.513 adet arasında gerçekleşmiş olup, ortalama üretilen fidan sayısı 119.999 adet'tir. En yüksek fidan satış oranı %80,63 ile 3. grup işletmelerde gerçekleşmiş olup, 1.grup işletmelerde ise fidan satış oranı %72,04 olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4.56).

Çizelge 4.56. İşletmelerde üretilen, satılan ve stok edilen fidan sayıları ve oranları (adet/yıl)

İşletme grupları	Satılan fidan sayısı	(%)	Stok fidan sayısı	(%)	Üretilen fidan sayısı (adet)	(%)
1	25.030	72,04	9.714	27,96	34.744	100,00
2	52.339	73,99	18.400	26,01	70.739	100,00
3	205.213	80,63	49.300	19,37	254.513	100,00
Ortalama	94.471	78,42	26.000	21,58	119.999	100,00

İşletmelerde üretilen meyve fidanı türleri, üretim miktarları ve oranları Çizelge 4.57'de belirtilmiştir. Araştırma kapsamındaki işletmelerde en yüksek oranda fidan üretimi subtropik meyve türlerinde gerçekleştirilmiş olup, bu grupta zeytin (%28,33) fidanı en yüksek oranda üretilmiştir. İkinci sırada turuncğil meyve türleri üretilmiş olup, bu grupta, en fazla mandarin (%15,42) üretilmiştir. Tropik meyve türlerine ait fidanlar 3. sırada üretilmiş olup, bu grupta en fazla nar fidanı (%)

10,67) üretilmiştir. Ceviz fidanı ise en çok 1. gruptaki işletmelerde üretilmiştir. Bu durum, ceviz fidanı üreten işletme sayısının çok az olması ve aynı zamanda bu işletmelerin kapasite bakımından 1. gruptaki işletmeler arasında olmalarından kaynaklanmıştır

Çizelge 4.57. İncelenen işletmelerde üretilen meyve fidan sayıları ve meyve türleri

Fidan türleri	İşletme grupları							
	1		2		3		Ortalama	
	Miktar (adet)	Oran (%)	Miktar (adet)	Oran (%)	Miktar (adet)	Oran (%)	Miktar (adet)	Oran (%)
Subtropik meyve türleri								
Zeytin	11.200	32,18	13.700	19,36	77.100	30,27	34.000	28,33
Toplam	11.200	32,18	13.700	19,36	77.100	30,27	34.000	28,33
Turuncgil meyve türleri								
Mandarin	3.323	9,55	11.775	16,64	40.433	15,87	18.510	15,42
Portakal	3.498	10,03	11.400	16,11	32.800	12,88	15.899	13,24
Limon	2.717	7,80	11.000	15,55	21.600	8,48	11.772	9,81
Greyfurt	1.974	5,81	5.766	8,17	14.222	5,59	7.321	6,10
Toplam	11.512	8,30	39.941	14,12	109.055	10,71	53.502	11,14
Tropik meyve türleri								
Nar	2.856	8,19	4.250	6,01	31.300	12,29	12.802	10,67
Şeftali	327	0,94	729	1,03	1.592	0,62	883	0,74
Kiraz	0	0	111	0,15	500	0,18	204	0,17
Toplam	3.183	3,04	5.090	2,40	33.392	4,36	13.885	3,86
Sert kabuklu meyve türleri								
Badem	2.185	6,38	4.272	6,03	21.483	8,57	9.313	7,76
Ceviz	2.519	7,24	856	1,22	817	0,32	1.397	1,16
A.Fstığı	500	1,45	1.944	2,76	900	0,35	1.115	0,93
Toplam	5.204	5,02	7.072	3,34	23.200	3,08	11.825	3,28
Sert çekirdekli meyve türleri								
Kayısı	858	2,46	1.342	1,90	4.808	1,88	2.336	1,95
Nektarin	558	1,60	528	0,75	1.250	0,48	779	0,65
Erik	871	2,49	611	0,86	708	0,27	730	0,61
Vişne	0	0	28	0,04	100	0,04	43	0,04
Toplam	2.287	1,64	2.505	0,89	6.866	0,67	3.886	0,81
Üzümsü meyve türleri								
Hurma	885	2,53	1.417	2,00	383	0,14	895	0,75
Toplam	885	2,53	1.417	2,00	383	0,14	895	0,75
Yumuşak Çekirdekli Meyve Türleri								
Elma	165	0,46	611	0,86	3.933	1,54	1.570	1,31
Armut	173	0,50	146	0,20	283	0,11	201	0,17
Ayva	135	0,39	211	0,30	93	0,04	146	0,12
Y.Dünya	0	0	42	0,06	208	0,08	83	0,07
Toplam	473	0,34	1.010	0,36	4.517	0,44	2.000	0,42
GenToplam	34.744	100,00	70.739	100,00	254.513	100,00	119.999	100,00

4.3.6.3.İşletmelerin Uyguladıkları Fidan Yetiştirme Teknikleri ve Üretim Dönemi

İşletmelerin meyve fidanı yetiştirme teknikleri Çizelge 4.58’de ve üretim ayları ise Çizelge 4.59’da gösterilmiştir. Tüpte fidan üretim tekniği en fazla 2. grup işletmelerde kullanılmakta olup, işletmelerin tümünün ortalaması %38,06 olarak gerçekleşmiştir. İşletmelerde fidan üretim kapasitesi arttıkça, toprakta üretim oranında bir azalma görülmüştür. Hem tüpte ve hem de toprakta fidan üretim tekniğini en yüksek oranda 3. grup işletmeler kullanmış olup, tüm işletmelerin ortalaması %24,51 olarak hesaplanmıştır

Çizelge 4.58 İncelenen işletmelerde fidan yetiştirme teknikleri (%)

İşletme grupları	Tüpte	Toprakta	Tüpte ve toprakta	Toplam
1	38,82	38,73	22,45	100,00
2	43,99	38,73	17,28	100,00
3	30,60	28,56	40,84	100,00
Ortalama	38,06	37,43	24,51	100,00

İşletme gruplarının hepsinde meyve türlerine göre üretim ayları benzer çıkmıştır. Buna göre, subtropik meyve türlerinin üretiminde çelikleme işlemi eylül-ekim aylarında, şaşırtma işlemi mart ayında ve aşılama işlemi ise mayıs- haziran aylarında gerçekleştirilmektedir. Turunçgil meyve türlerinin üretiminde tohum ekme ocak-şubat aylarında, şaşırtma işlemi mayıs-haziran aylarında ve aşılama işlemi ise eylül-ekim aylarında yapılmaktadır. Sert kabuklu meyvelerde üretim aşamasında tohum ekme işlemi, antep fıstığı (kasım ayında) dışındaki meyve fidanlarında ekim ayında, mayıs ayı içerisinde şaşırtma işlemi ve eylül-ekim aylarında ise aşılama işlemi gerçekleştirilmektedir. Antep fıstığı fidanı üretiminde sadece plastik tüplere tohum ekilmekte ve daha sonra tüm fidanlar doğrudan Gaziantep Bölgesine satılmaktadır. Sert çekirdekli meyve türlerinde sadece vişne fidanı üretiminde tohum ekme ekim ayında yapılmakta, diğer meyve fidanlarında ise ocak ayında tohum ekimi gerçekleştirilmektedir. Şaşırtma işlemi şubat-haziran döneminde, aşılama işlemi ise ekim ayında yapılmaktadır. Üzümsü meyvelerden olan hurma fidanın tohum ekimi ocak ayında ve aşılama işlemi ise ağustos ayında gerçekleştirilmektedir.

Tropik meyve türlerinden nar'da tohum ekimi yapılmayıp, çelikleme, şaşırtma ve aşılama işlemi uygulanmaktadır. Tohum ekimi kiraz'da kasım ayında, şeftali'de ise ocak ayında, şaşırtma işlemi mayıs-haziran aylarında ve aşılama ise haziran-ekim aylarında yapılmaktadır. Yumuşak çekirdekli meyve türlerinde tohum ekimi ekim-kasım aylarında, şaşırtma mayıs haziran ve aşılama ise mayıs-ekim aylarında gerçekleştirilmektedir (Çizelge 4.59).

Çizelge 4.59. İşletmelerde fidan üretim dönemleri

Meyve türleri	Tohum ekme	Çelikleme	Şaşırtma	Aşılama
Subtropik meyve türleri				
Zeytin	-	Eylül-Ekim	Mart	Mayıs-Haziran
Turuncgil meyve türleri				
Mandarin	Ocak-Şubat	-	Mayıs-Haziran	Eylül-Ekim
Portakal	Ocak-Şubat	-	Mayıs-Haziran	Eylül-Ekim
Limon	Ocak-Şubat	-	Mayıs-Haziran	Eylül-Ekim
Greyfurt	Ocak-Şubat	-	Mayıs-Haziran	Eylül-Ekim
Sert kabuklu meyve türleri				
Badem	Ekim		Mayıs	Eylül
Ceviz	Ekim	-	Mayıs	Ekim
A. Fıstığı	Kasım	-		
Sert çekirdekli meyve türleri				
Kayısı	Ocak	-	Mart-Haziran	Ekim
Erik	Ocak	-	Şubat-Mart	Ekim
Nektarin	Ocak	-	Haziran	Ekim
Vişne	Ekim	-	Mayıs	Ekim
Üzümsü meyve türleri				
Hurma	Şubat	-	-	Ağustos
Tropik meyve türleri				
Nar	-	Şubat-mart	Mayıs	Haziran
Şeftali	Ocak	-	Haziran	Ekim
Kiraz	Kasım	-	Mayıs	Haziran
Yumuşak çekirdekli meyve türleri				
Elma	Kasım	-	Mayıs	Haziran
Armut	Ekim	-	Haziran	Mayıs
Ayva	Kasım	-	Haziran	Ekim
Y.Dünya	Kasım	-	Mayıs	Ekim

4.3.6.4. İşletmelerin Uyguladıkları Fidan Çoğaltma Yöntemleri

İşletmelerin meyve fidanı çoğaltmada uyguladıkları yöntemler tohumdan çoğaltma, çelikle, aşı ile ve çöğürle çoğaltma yöntemleridir. İşletmelerde üretimi yapılan 20 çeşit meyve fidanı türünün 18'inde tohumdan çoğaltma (%90), 17'sinde aşı ile çoğaltma, 11'inde (%55) çöğür ile çoğaltma, 2'sinde çelikle çoğaltma (%10), yöntemi kullanılmaktadır.

4.3.6.4.(1). Tohumla Çoğaltma

Ağaç veya fidelerin tohumdan yetiştirilmesi fidancılık yapılan üretimin en önemli kısmını teşkil etmektedir. Bazı fidanlıklar üretimlerini, vegetativ yöntemlere çok az başvurarak, hemen tamamen generatif yolla yaparlar. Bu yöntem, orman ağaçlamaları, yol kenarı ağaçlamaları, erozyon kontrolü ve benzeri amaçlarla yapılacak ağaçlamalar için kullanılacak ağaç veya çalıları yetiştirmede uygulanır. Meyve ağacı veya süs çalı ve ağaçları yetiştiren fidanlıklar, çöğürleri, bunların üzerine seçilmiş klon veya çeşitleri aşılama amacıyla anaç olarak kullanılırlar. Tohumların ekim zamanı, çoğaltılacak bitkinin türüne olduğu kadar, bahçıvan tarafından uygulanacak özel işlemlere de bağlıdır. Bahçıvanların çoğu, ya bütün tohumlarını ilkbaharda ya da bir kısmını ilkbaharda, bir kısmını ise sonbaharda ekerler. İlkbaharda ekilen tohumlar zorunlu dinlenme göstermeyenler, sert kabukları bir ön işleminden geçirilmiş veya kış ayları içinde soğukta katlanmış olan tohumlardır. Önce sıcak sonra soğuk katlama ihtiyacında olan ve derimden sonra kısa süre yaşayan tohumlar ise yaz ya da sonbahar aylarında ekilirler. Tohumlar, tavalara ya serpmeye olarak ya da dar aralıklarla açılmış hatlara ekilirler (Soylu, 2006).

4.3.6.4.(2). Aşı ile çoğaltma

Aşılama, iki bitki parçasını bir bitkiymiş gibi kaynaşacak ve büyümelerine devam edecek şekilde birleştirme sanatıdır. Yeni bitkinin üst kısmını veya tacını meydana getirecek aşı kısmına kalem, alt kısmını veya kökünü meydana getirecek

aşı kısmına anaç adı verilir. Fakat, anaca takılacak kısım, tek bir gözü ihtiva eden küçük bir kabuk parçası olduğu zaman, bu işleme göz aşısı denilir. Göz aşısı, çeliklerle, daldırmalarla, bölme veya başka bir vegetatif yöntemle çoğaltılamayan klonların ortadan kalkmasına engel olmak için, bazı anaçların özelliklerinden yararlanma isteği, bazı ara anaçların olumlu etkilerinden yararlanma isteği, büyük ağaçların çeşitlerini değiştirme, belirli özellikleri için seçilen çöğürlerin büyümelerini çabuklaştırma, ağaçların zarar gören kısımlarının onarılması ve virus hastalıklarının incelenmesi amacıyla uygulanmaktadır (Kaşka ve Yılmaz, 1974).

Araştırma kapsamındaki işletmelerde üretilen toplam 20 fidanın 17'sinde aşılama yöntemi uygulanmıştır. Zeytin, nar ve antep fıstığında aşılama yöntemi uygulanmamıştır. Zeytin ve nar üretiminde çelikle üretim yöntemi kullanılırken, antep fıstığında ise sadece tohumlama üretim yöntemi uygulanmaktadır.

4.3.6.4.(2).a. Aşı Kalemı Temin Yerleri ve Karşılaşılan Sorunlar

İşletmelerin fidan üretiminde aşı kalemı temin yerleri Çizelge 4.60'de gösterilmiştir. İşletmelerin %1,86'sı aşı kalemlerini kendi anaçlarından, %37,65'i ildeki başka anaçlardan, %57,70'i başka illerdeki anaçlardan, %2,27'si kamudan ve %0,52'si ise üniversitelerden temin etmişlerdir. Kamu ve üniversitelerdeki anaçlardan aşı kalemlerini temin eden işletmeler, 3. gruptaki işletmeler olup, bu gruptaki işletmeler fidan üretiminde, diğer 2 gruptaki işletmelerden daha yüksek düzeyde üretim tekniklerin kullanmaktadırlar.

Çizelge 4.60. İşletmelerin aşı kalemı temin yerleri (%)

İşletme grupları	Kendi anaçları	İldeki başka anaçlar	Başka illerdeki anaçlar	Kamu	Üniv.	Toplam
1	1,17	43,31	55,52	0,00	0,00	100,00
2	2,98	39,31	57,71	0,00	0,00	100,00
3	1,45	30,32	59,87	6,80	1,56	100,00
Ortalama	1,86	37,65	57,70	2,27	0,52	100,00

İşletme sahiplerinin aşı kalemi temininde herhangi bir zorluk yaşayıp, yaşamadıklarına ilişkin Çizelge 4.61 ve yaşanan sorunlar ile ilgili Çizelge 4.62’dir. İşletmelerin %29,21’i aşı kalemi temininde zorluk çektiğini, %68,46’sı zorluk çekmediğini ve %2,33’ü ise bir fikrinin olmadığını ifade etmiştir.

Çizelge 4.61. İşletmelerin aşı kalemi temininde yaşanan sorunlar (%)

İşletme grupları	Evet	Hayır	Fikrim Yok	Toplam
1	30,77	62,23	4,21	100,00
2	18,92	81,08	2,78	100,00
3	37,93	62,07	0,00	100,00
Ortalama	29,21	68,46	2,33	100,00

Araştırma kapsamındaki işletmelerin %54,38’i aşı kalemi temininde geriye ismine doğruluk, %35,30’u hastalıklı aşı kalemi ve %10,32’i ise istediği meyve türüne ve çeşidine ait aşı kalemlerini bulamadığını ifade etmiştir.

Çizelge 4.62. İşletmelerin aşı kalemi bulmada karşılaştıkları sorunlar (%)

İşletme grupları	Karşılaşılan sorunlar			Toplam
	İsmine doğruluk	Hastalıklı çeşit	İstenilen çeşidi bulamama	
1	41,56	50,86	0,00	100,00
2	72,33	27,27	10,28	100,00
3	49,24	27,78	20,68	100,00
Toplam	54,38	35,30	10,32	100,00

4.3.6.4(3). Çöğür ile Çoğaltma

Çöğürler, yıllık ve iki yıllık olmak üzere birçok türlere ait kültür çeşitlerinin çoğaltılmasında kullanılırlar. Vegetatif çoğaltma yollarının varlığına rağmen otsu ve odunlu bitki tür ve çeşitleri tohumla çoğaltılabilirler. Çöğürler üzerlerine seçilmiş meyve veya süs ağaçlarının aşılacağı anaçların temini için fidanlıklarda fazla miktarda çoğaltılırlar. Bitki ıslahında çöğürlerin yetiştirilmesi, yeni çeşitlerin elde edilmesi bakımından en önemli yoldur. Bu durum, eşeyli üremeden meydana gelen farklılıklar yüzünden ortaya çıkan varyasyonlar yüzündendir (Kaşka ve Yılmaz,

1974). Çöğür ile çoğaltılan meyve fidanları elma, kayısı, erik, şeftali, kiraz, nektarin, hurma, portakal, mandarin, limon, greyfurt gibi meyve fidanlarıdır.

4.3.6.4.(4). Çelikle Çoğaltma

Çelikle üretim, bir gövde, bir kök parçası veya bir yaprak ana bitkiden kesilir. Sonra bu bitki kısmı elverişli çevre koşullarına konur ve kök ve sürgün yapımına zorlanır. Bu suretle meydana gelen bağımsız yeni bitki birçok hallerde, ana bitkinin aynı özelliklerini taşır. Çelikle çoğaltma, her zaman yeşil, geniş ve iğne yapraklı bitki tiplerinde olduğu kadar, yapraklarını döken meyve ve çalı türlerinin en önemli çoğaltma metodudur. Çelikler, geniş ölçüde ticari seralarda birçok süs bitkilerinin ve adi koşullarda birçok meyve türünün çoğaltılmasında kullanılır. Çeliklerle kolayca çoğaltılabilen türler için çelikle çoğaltma metodunun birçok üstünlükleri vardır. Çok az sayıdaki ana bitkiden belirli bir alan içerisinde çok sayıda yeni bitki elde edilebilir. Bu metod ucuz, çabuk ve basit olup, kalem veya göz aşılarında zorunlu olan özel teknikleri gerektirmez. Anaçla uyumsuzluk veya aşı noktasında kaynaşma sorunu yaşanmaz. Aşılı bitkilerin çöğür anaçlarının farklı olması yüzünden ortaya çıkabilen varyasyon, çelikle yetiştirmede söz konusu olmadığından bu yöntemle büyük bir örneklik elde edilir. Ana bitkinin özellikleri çoklukla genetik bir değişim olmaksızın devam ettirilebilir (Kaşka ve Yılmaz, 1974).

4.3.6.5. İşletmelerde Hastalık ve Zararlılar ile Mücadele Durumu

Araştırma bölgesinde ele alınan işletmelerin bölgelerinde meyve fidanlarında en önemli gördükleri hastalık ve zararlıların hangileri olduğu konusunda verdikleri bilgiler Çizelge 4.63'de gösterilmiştir.

Buna göre bölgede üretilen meyve fidanlarında, dal yanıklığı (%45,67), halkalı leke (%14,96), kök çürüklüğü (%11,81), agrobacterium (%9,44), nematot (%7,09) gibi hastalıklar ile kırmızı örümcek (%46,71), yaprak biti (%41,61) ve yaprak galeri güvesi (%11,68) gibi zararlılar en fazla görülen hastalık ve zararlılardır. Dal yanıklığı hastalığı, genellikle Turunçgil; halkalı leke, zeytin; pas ve külleme, sert

çekirdekli meyve fidanlarında ve kara leke ile ateş yanıklığı hastalıklarının ise elma ve armut gibi yumuşak çekirdekli meyve fidanı üreten işletmelerde görüldüğü ifade edilmiştir.

Çizelge 4.63. İşletmelerin karşılaştıkları önemli hastalık ve zararlılar

Meyve fidanlarında görülen hastalık ve zararlılar	İşletme sayısı (adet)	Oran (%)
Hastalıklar		
Dal Yanıklığı	58	45,67
Halkalı leke	19	14,96
Kök çürüklüğü	15	11,81
Agrobacterium	12	9,44
Nematot	9	7,09
Pas	5	3,94
Külleme	2	1,58
Kara leke	4	3,15
Ateş yanıklığı	3	2,36
Toplam	127	100,00
Zararlılar		
Kırmızı örümcek	64	46,71
Yaprakbiti	57	41,61
Yaprak galeri güvesi	16	11,68
Toplam	137	100,00

4.3.6.6. İşletmelerde Fidan Üretim Döneminde Yapılan İşlemler

İşletmelerde bir üretim döneminde yapılan işlemler Çizelge 4.64’de belirtilmiştir. Plastik tüplere toprak dolumu, işletmelerin tamamında gerçekleştirilmiştir. Doğrudan plastik tüplere tohum eken işletme sayısı 36 olup, tamamı 3. grup işletmelerden oluşmaktadır. İşletmelerden alınan toprak örneklerinin analizi Adana Biyolojik Mücadele İstasyonunda gerçekleştirilmektedir.

İşletmelerin tamamında toprak işleme, toprak dolumu, sulama, çapalama, koltuk alma, söküm ve hendekleme, gübreleme ve ilaçlama uygulanmaktadır. Aşılama işlemi, 91 işletmede uygulanmakta olup, sadece antep fıstığı üreten işletmelerde aşılama işlemi uygulanmamaktadır. Tavalara ekim yapıldıktan sonra, plastik tüplere fidanları şaşırtan işletme sayısı 86 olup, erik, kayısı, Trabzon hurması ve meyve türlerinde plastik tüplere şaşırtma uygulanmamaktadır. 88 işletmede

tavalara tohum ekimi gerçekleştirirken, 36 işletmede ise tohumlar doğrudan plastik tüplere ekilmektedir. Zeytin ve nar fidanı üreten 88 işletmede çelikle çoğaltma yöntemi uygulanmaktadır. İşletmelerin 91'inde aşılama yapılmaktadır. Tepe kesimi işlemi genellikle turuncgil meyve fidanı üreten işletmelerde uygulanmakta olup, toplam 72 işletmede tepe kesimi işlemini gerçekleştirilmiştir. İşletmelerin bakım işleri, ilkbahar, yaz ve sonbahar mevsimlerinde yoğunlaşmaktadır.

Çizelge 4.64. İşletmelerde fidan üretiminde yapılan bakım işleri ve ayları

Bakım işleri	İşletme sayısı	Oran (%)	Bakım işleri ayları
Toprak işleme	92	100,00	Eylül-Ekim
Torbalama	92	100,00	Nisan-Mayıs
Sulama	92	100,00	Mart-Kasım
Gübreleme	92	100,00	Mart-Ekim
İlaçlama	92	100,00	Mart-Ekim
Çapalama	92	100,00	Şubat-Kasım
Koltuk alma	92	100,00	Nisan-Ekim
Söküm ve hendekleme	92	100,00	Şubat-Haziran
Aşılama	91	98,91	Eylül-Ekim
Plastik tüpe alma	89	96,74	Şubat-Mayıs
Tavalara tohum ekme	88	95,65	Aralık-Ocak
Çelikleme	88	95,65	Şubat-Mart
Şaşırtma	86	93,48	Şubat-Haziran
Tepe kesimi	72	78,26	Haziran-Ekim
Tüpe Tohum ekme	36	39,13	Ocak-Şubat

İşletmelerde gerçekleştirilen bakım işlerinin miktar ve süreleri Çizelge 4.65'da verilmiştir. Toprak işleme, sulama, çapalama, koltuk alma, söküm ve hendekleme, torbalama, şaşırtma, tepe kesimi, aşılama, gübreleme ve ilaçlama gün sayısı bakımından 3. grup işletmeler en yüksek ortalamaya sahip olup, ortalama olarak 45,69 gün olarak hesaplanmıştır. Bu durum, 3. grup işletmelerde fidan üretim sayısının, diğer 2 grup işletmeden daha fazla olması nedeniyle, bakım işleri için gerekli olan gün sayısının daha yüksek gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır.

Çizelge 4.65. İşletmelerde fidan üretiminde gerçekleştirilen bakım işlemleri sayısı

İşletmelerde uygulanan fidan bakım işlemleri	İşletme grupları			Ortalama
	1	2	3	
Toprak işleme sayısı (adet)	2,23	2,03	2,27	2,16
Toprak işleme gün sayısı (gün)	2,35	1,50	3,20	2,29
Sulama sayısı (adet)	42,54	43,08	44,07	43,25
Sulama gün sayısı (gün)	1,12	1,36	2,50	1,66
Çapalama sayısı (adet)	3,62	3,31	3,73	3,53
Çapalama gün sayısı (gün)	2,00	2,11	3,80	2,63
Koltuk alma sayısı (adet)	2,58	2,08	2,20	2,26
Koltuk alma gün sayısı (gün)	1,50	1,81	3,10	2,14
Söküm ve hendekleme sayısı (adet)	1,00	1,00	1,00	1,00
Söküm-hendekleme gün sayısı (gün)	1,88	2,28	4,33	2,84
Torbalama sayısı (adet)	1,00	1,03	1,00	1,01
Torbalama gün sayısı (gün)	2,58	4,42	6,47	4,57
Şaşırtma sayısı (adet)	0,96	1,00	1,00	0,99
Şaşırtma gün sayısı (gün)	2,00	2,28	4,80	3,02
Tepe kesimi sayısı (adet)	0,58	0,92	0,83	0,79
Tepe kesimi gün sayısı (gün)	0,65	1,28	2,00	1,34
Aşılama sayısı (adet)	1,00	1,00	1,00	1,00
Aşılama gün sayısı (gün)	5,54	9,94	8,59	8,24
Gübreleme sayısı (adet)	3,35	3,69	3,73	3,61
Gübreleme gün sayısı (gün)	1,00	1,06	1,50	1,18
İlaçlama sayısı (adet)	5,73	5,78	4,67	5,40
İlaçlama gün sayısı (gün)	3,61	1,18	5,40	3,39
Bakım işleri için toplam gün sayısı	24,23	29,22	45,69	33,05

İşletmeler en fazla iş gücünü 1326,52 saat ile sulama işlerine harcarken, en az işgücünü 75,30 saat ile tepe kesimi için harcamışlardır. Tüm işletmelerin ortalama toplam işgücü kullanma süresi ise 4645,5 saat olarak hesaplanmıştır. Dekar başına kullanılan işgücü ise en fazla sulama işleminde, en az kullanılan işgücü ise 10,31 saat ile koltuk alma işleminde gerçekleşmiştir (Çizelge 4.66).

Çizelge 4.66. İşletmelerin fidan yetiştiriciliğinde iş gücü kullanımı

İşletme grupları	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	Toplam
İşletmeler ortalaması (saat)												
1	65,54	529,23	154,15	79,08	58,15	128,31	81,85	28,31	302,46	45,23	74,15	1546,46
2	40,67	918,67	298,89	131,56	130,00	326,22	136,89	30,00	750,89	48,67	78,67	2891,13
3	139,80	2506,93	1236,27	594,13	520,00	1291,47	796,80	170,40	1823,20	162,93	194,67	9436,60
Ortalama	80,02	1326,52	563,65	267,57	236,87	585,04	336,52	75,30	973,83	84,96	115,22	4645,50
Oran (%)												
1	4,24	34,22	9,97	5,11	3,76	8,29	5,29	1,83	19,57	2,92	4,80	100,00
2	1,41	31,78	10,33	4,55	4,97	11,28	4,73	1,04	25,97	1,68	2,72	100,00
3	1,48	26,57	13,10	6,30	5,51	13,69	8,44	1,81	19,32	1,73	2,06	100,00
Ortalama	1,72	28,55	12,13	5,76	5,10	12,59	7,24	1,62	20,96	1,83	4,36	100,00
Saat/dekar												
1	18,88	202,77	54,27	12,08	23,37	55,22	30,27	11,37	127,77	16,44	27,50	579,94
2	15,07	311,61	95,75	11,74	41,37	105,42	40,00	11,19	293,49	21,35	33,56	980,55
3	25,68	363,63	154,63	7,06	64,22	138,58	93,84	21,82	209,87	16,76	19,79	1115,88
Ortalama	19,61	297,82	103,23	10,31	43,73	101,20	54,81	14,71	219,39	18,47	27,36	910,64

I:Toprak işleme, II:Sulama, III:Çapalama, IV:Koltuk alma, V:Söküm ve Hendekleme, VI:Torbalama, VII:Şaşırtma, VIII:Tepe kesimi,

IX:Aşılama, X:Gübreleme, XI:İlaçlama

4.3.6.7. İşletmelerde Sökülen Fidanların Muhafazası ve Kayıp Oranları

İşletmelerin üretilen fidanların söküldükten sonra kullandıkları muhafaza yöntemleri Çizelge 4.67’de gösterilmiştir. Fidanları tohumların ekildikleri parsellerden söküldükten sonra plastik tüplerde muhafaza eden işletme oranı %98,91 olup, sadece toprakta muhafaza edenlerin oranı ise %50,00 olarak gerçekleşmiştir. Sadece, 3. grup işletmeler arasında yer alan bir işletme elma fidanlarının soğuk ihtiyacını karşılamak üzere soğuk hava depolarında muhafaza etmiştir. Dokuz işletme ise, toprak parselden söktükleri fidanları hendek içerisindeki kumlarda muhafaza etmişlerdir.

Çizelge 4.67. Sökülen fidanların muhafazası

Sökülen fidanların muhafazası	İşletme sayısı	
	Adet	(%)
Tüpte	91	98,91
Toprakta	46	50,00
Kumda	9	9,78
Soğuk hava deposu	1	1,09

İşletmelerdeki söküm sonrası fidan kayıp oranları benzer olarak gerçekleşmiş olup, ortalama %14,75 olarak hesaplanmıştır. Üçüncü grup işletmelerin söküm sonrası fidan kayıp oranı, diğer iki grup işletmelerin kayıp oranlarından daha yüksek olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 4.68).

Çizelge 4.68. Sökülen fidanlarda kayıp oranları (%)

İşletme grupları	Kayıp oranı
1	14,84
2	14,44
3	15,03
Ortalama	14,75

4.3.6.8. İşletmecilerin Fidan Tür ve Çeşitlerinde Değişikliğe Gitme Durumu

Anket uygulanan işletmelerde, işletme sahiplerine mevcut ürettikleri meyve fidan tür ve çeşitlerinde herhangi bir değişikliğe gidip, gitmeyecekleri sorulduğunda, işletme sahiplerinin ortalama %23,91'i bu soruya değişikliğe gideceklerini, % 76,09'u ise herhangi bir değişikliğe gitmeyeceğini ifade etmiştir. Değişikliğe gideceğini ifade eden işletmeler, bunun nedeninin piyasa talebindeki değişiklik olduğunu belirtmektedirler. En fazla fidan tür ve çeşitlerinde değişikliğe gideceğini ifade eden işletmeciler, 3. gruptakiler olup, oranı %56,67'dir (Çizelge 4.69).

Çizelge 4.69. İşletmecilerin fidan tür ve çeşidinde değişikliğe gitme durumu

İşletme grupları	İşletme grupları					
	Evet		Hayır		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1	2	7,69	24	92,31	26	100,00
2	3	8,33	33	91,67	36	100,00
3	17	56,67	13	43,33	30	100,00
Toplam	22	23,91	70	76,09	92	100,00

4.3.6.9. İşletmelerin Sera Varlığı

İşletmelerin %77,17'sinde alçak tünel, %17,40'ında yüksek tünel ve %5,43'ünde ise plastik seralar bulunmaktadır (Çizelge 4.70). Plastik seraya sahip toplam 5 işletme'nin 4'ü 3. gruptaki işletmelerdir.

Çizelge 4.70. İşletmelerin sera varlığı

İşletme grupları	İşletmelerde kullanılan sera çeşidi ve sayısı							
	Plastik sera		Yüksek tünel		Alçak tünel		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1	0	0,00	2	7,69	24	92,31	26	100,00
2	1	2,78	3	8,33	32	88,89	36	100,00
3	4	13,33	11	36,67	15	50,00	30	100,00
Toplam	5	5,43	16	17,40	71	77,17	92	100,00

4.3.6.10. İşletmelerde Kimyasal Gübre Kullanım Durumu

Verimliliği en çok etkileyen girdilerden birisi de gübredir. Organik madde, azot ve fosfor yönünden yoksun olan topraklarımızda gübre oldukça önemli rol oynamaktadır. Verimlilik artışında doğal gübreler, kimyasal gübrelerden daha etkin olmasına karşın, gübre olarak kullanılması oldukça azdır.

Gübre, toprakların bitki besin maddeleri gereksinimini karşılamaktadır. Birim alandan elde edilen ürün miktarının artırılmasında gübreleme diğer bütün etmenlere eş olarak %50 oranında etkili olduğu bildirilmektedir (Tekeli ve Ergün, 1983).

Klasik meyve fidanlarını gübrelemede iki temel devre bulunmaktadır. Bu devreler, ilkbaharda gözler patlamadan önceki dönem ile çiçeklenme sonu-Temmuz ayı arasındaki dönemdir (Yapıcı, 2002).

İşletmelerin işletme başına kullandıkları ortalama gübre miktarları ile 1.000 adet fidana kullanılan kimyasal gübre miktarları Çizelge 4.71’de, işletmelerin kimyasal gübrelemlere yaptıkları harcamalar ise Çizelge 4.72’de gösterilmiştir. Buna göre, en fazla gübre kullanımı 3. grup işletmelerde gerçekleşmiş olup, işletme başına ortalama 5.188 kg olarak hesaplanmıştır. Tüm işletme gruplarına ait ortalama gübre kullanım miktarı ise 4.041 kg olarak gerçekleşmiştir. Bin adet fidana ortalama kullanılan gübre miktarı ise en yüksek 1. grup işletmelerde tespit edilmiş olup, bu işletmelerde 1.000 adet fidan için ortalama 99 kg gübre kullanılmıştır.

Çizelge 4.71. İşletmelerde kullanılan kimyasal gübre miktarları (kg)

İşletme grupları	Gübre kullanımı	Gübre miktarı/1000 fidan kapasitesi
1	3.283	99
2	3.635	53
3	5.188	25
Ortalama	4.041	57

İşletme başına ortalama gübre harcamasının en yüksek olduğu grup 3. gruptaki işletmelerdir. Bu gruptaki işletmelerin ortalama gübre harcamaları bedeli 7.128 TL olarak hesaplanmıştır. Yine, 1.000 adet fidan için yapılan fidan harcaması ise en yüksek 1. grup işletmelerde gerçekleşmiş olup, ortalama 141 TL olarak hesaplanmıştır. Buna göre, 3. grup işletmelerin meyve fidanı üretim sayıları, diğer 2 grup işletmelerden daha yüksek olduğundan, üretilen fidan sayısı arttıkça, 1.000 adet fidan için harcanan gübre miktarı ve harcaması da bunun tersi yönünde azalmaktadır.

Çizelge 4.72 İşletmelerde kullanılan gübre harcamaları (TL)

İşletme grupları	Toplam gübre bedeli	Gübre bedeli/1000 fidan kapasitesi
1	4.623	141
2	4.633	68
3	7.128	34
Ortalama	5.444	78

4.3.6.11. İşletmelerde Tarımsal İlaç Kullanım Durumu

Anket uygulanan işletmelerde, fidan üretiminde kullanılan toplam tarımsal ilaç bedeli ile 1.000 fidana düşen ilaç bedeli Çizelge 4.73’de gösterilmiştir. Buna göre işletmelerde tarım ilaçlarına toplam ödenen bedel ortalama 4.496 TL olup, 3.851 TL ile 5.223 TL arasında değişim göstermektedir. Tarımsal ilaçlara en yüksek harcamayı 3. grup işletmeler gerçekleştirmiştir. Yine, 1.000 fidana düşen tarımsal ilaç harcaması ise ortalama 67 TL olup, en yüksek harcama 1. grup işletmelerde gerçekleşmiştir. Araştırma sonuçları, işletmelerin fidan üretim sayıları arttıkça, 1.000 fidana düşen tarımsal ilaç harcamasının azaldığını göstermektedir

Çizelge 4.73. İlaç kullanım durumu (TL)

İşletme grupları	Toplam ilaç bedeli	İlaç bedeli/1000 fidan kapasitesi
1	3.851	118
2	4.356	65
3	5.223	26
Ortalama	4.496	67

İşletmelere, tarımsal ilaçlamada doz ayarlamasının nasıl yapıldığına yönelik olarak sorulan soruya verilen cevaplarda, birinci grup işletmelerin %86,66'sı, 2. grup işletmelerin %76,19'u ve 3. grup işletmelerin %37,50'si ise ilaç bayilerinin önerilerine göre doz ayarlaması yaptıklarını ifade etmişlerdir. 3. grup işletmelerde, prospektüse göre doz ayarlaması yapanların oranı %28,57, komşularının önerilerine göre doz ayarlaması yapanların oranı, %19,64 ve kendi deneyimlerine göre doz ayarlaması yapanların oranı, %14,29 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, 3. grup işletme sahiplerinin eğitim düzeylerinin, diğer 2 gruptaki işletme sahiplerinin eğitimlerinden daha yüksek olmasından ve 3. grup işletmelerin daha yüksek düzeyde teknik bilgi ve beceriye sahip olmalarından kaynaklanmaktadır (Çizelge 4.74).

Çizelge 4.74. İşletmelerde tarımsal ilaçlamada doz ayarlaması

Doz ayarlama şekli	İşletme grupları			
	1	2	3	Toplam
Prospektüse göre	2	7	16	25
Kişisel deneyim	2	2	8	12
Komşular	0	1	11	12
İlaç bayilerinin önerisi	26	32	21	79
Toplam	30	42	56	128
Oran (%)				
Prospektüse göre	6,67	16,67	28,57	19,52
Kişisel deneyim	6,67	4,76	14,29	9,38
Komşular	0,00	2,38	19,64	9,38
İlaç bayilerinin önerisi	86,66	76,19	37,50	61,72
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00

Not: İşletmeler birden fazla seçenek belirtmişlerdir

4.3.6.12. İşletmelerde Meyve Fidanı Pazarlama Durumu

Üreticilerin karşılaştıkları en önemli sorunlardan birisi de üretimlerinin zamanında ve uygun fiyattan pazarlanmasıdır. Pazarlama faaliyeti üretim kararı verildikten sonra özellikle işletme kapasitesinin oluşturulması aşamasında çözülmesi gereken bir konudur. Dolayısıyla işletmecinin fidanlarının satışı konusunda herhangi bir endişe duymayacaktır. Güvensiz koşullarda rekabetin çok acımasız olduğu gerçeği sonucu işletmelerin piyasada tutunabilmesi için mutlaka pazarlama stratejilerinin doğru belirlenmesi gerekmektedir. Fidancılıkta diğer sektörlerle göre pazarlama konusu en azından zaman bakımından sınırlayıcı bir faktör sayılmaz. Ancak pazarlamada gecikmeler üreticiyi sermaye sıkıntısına sokabileceklerdir. Pazarlamanın temel amacı tüketicinin tatmini ve uzun dönemde tüketici güveninin sağlanmasıdır. Bugünün pazarlama anlayışı ve kavramı, tek başına bir satış anlayışından uzaklaşarak tüketicilerin çıkarlarına sorumlu bir biçimde hizmet etmeyi amaçlamaktadır (Yurdakul, 1998).

İşletmelerin ürettikleri fidanları daha çok doğrudan meyve yetiştiricilerine ve/veya tüccarlara sattıkları görülmektedir. Kamu kuruluşlarına ve bayilere satış yapan işletme sayısı çok az olup, bu işletmeler 3. grup işletmeler arasında yer almaktadır. Kamu kuruluşlarına satılan meyve fidanı türleri zeytin ve bademdir. Bayilere satışı yapılan meyve fidanı türleri ise; zeytin, nar, protakal, mandarin, limondur. (Çizelge 4.75)

Çizelge 4.75. İşletmelerin fidan türlerine göre satış yerleri ve sayıları

Fidan türleri	Meyve yetiştiricileri	Tüccar	Kamu	Bayi
Badem	31	21	3	-
Zeytin	76	62	4	2
Nar	55	9	-	1
Elma	9	3	-	-
Kayısı	80	56	-	-
Erik	49	34	-	-
Şeftali	61	49	-	-
Kiraz	8	4	-	-
Nektarin	17	16	-	-
Hurma	28	24	-	-
Portakal	69	62	-	1
Mandarin	69	62	-	1
Limon	67	60	-	1
Greyfurt	66	62	-	-
Armut	6	1	-	-
Ayva	8	2	-	-
Yenidünya	2	-	-	-
Vişne	2	-	-	-
Ceviz	16	11	-	-
Antepfıstığı	6	6	-	-

Not: Bazı İşletme sahipleri birden fazla seçenek bildirdiği için toplam 92’yi aşmaktadır

4.3.6.12.(1). İşletme Gruplarına Göre Fidan Dağıtım Kanalları

Üretilmiş olan ürünler, son tüketiciye ulaşmaya kadar çeşitli yollar izlemekte, çeşitli şekillerde işlenmektedir. Ürünlerin üretimlerinden itibaren içinden aktıkları ve çeşitli olaylar ile karşılaştıkları bu yollara ve yerlere toplu olarak “dağıtım kanalları” adı verilmektedir (Yurdakul, 1998).

Dağıtım kanalının uzun ya da kısa oluşu; ürünün niteliğine, üretici ve tüketici bölgelerinin uzaklığına, işleme tekniğinin düzeyine, pazarlama organizasyonunun gelişmişliğine bağlıdır. Buna ek olarak ülkenin bütün olarak genel tarımsal pazarlama ağı; tüketicilerin miktarına, coğrafik dağılımlarına ve onların satın alma koşullarına da son derece bağlıdır (Yurdakul, 1998).

İşletmelerin ürettikleri meyve fidanlarını piyasaya dağıtım kanalları Çizelge 4.76’de belirtilmiştir. Buna göre 92 işletmenin tamamı işletmede satış yapmakla

birlikte, alıcının işletmesine teslimat yapan 32 işletme bulunmaktadır. Bunların %7,14'ü 1. grup; %14,29'u 2. grup; %35,82'si, 3. grup işletmelerdir. Kamu kurumlarına bizzat götürüp teslim eden işletme sayısı 7, bayiye teslimat yapan işletme sayısı 6 olup tamamı 3. grup işletmelerdir.

Çizelge 4.76. Fidan dağıtım kanalları

İşletme gurupları	İşletmede teslim		Alıcının işletmesine teslim		Kamu		Bayi		Toplam	
	İşl. Say.	(%)	İşl. Say.	(%)	İşl. Say.	(%)	İşl. Say.	(%)	İşl. Say	(%)
1	26	92,86	2	7,14	-	-	-	-	28	100,00
2	36	85,71	6	14,29	-	-	-	-	42	100,00
3	30	44,77	24	35,82	7	10,45	6	8,96	67	100,00

4.3.6.12.(2). İşletmelerde Pazarlama Aşamasında Yapılan İşlemler

İşletme sahiplerine, fidanların satışı sırasında yaptıkları işlerin neler olduğu sorulduğunda, verilen cevaplar Çizelge 4.77'de gösterilmiştir. Buna göre işletmelerin tamamı kurumuş dalların ve yaprakların kesilmesi işlemini yaptıklarını belirtmişlerdir. 19 işletme ise fidanları kalitelerine göre sınıflandırmakta, etiketlemekte ve sertifikasyon işlemlerini yapmaktadır.

Çizelge 4.77. İşletmelerin fidan satışı sırasında yapmış oldukları işlemler

İşlemler	İşletme sayısı (adet)	Oran (%)
Kurumuş dalların, yaprakların kesilmesi	92	100,00
Fidanların kalitelerine göre sınıflandırılması	19	20,65
Fidanların etiketlenmesi	19	20,65
Sertifikasyon	19	20,65

4.3.6.13. İşletmelerin Fidan Kalitesini ve Satış Fiyatını Belirleme Durumu

İşletmelerde birden fazla fiyat belirleme yöntemi bulunmaktadır. Alıcının teklifini kabul ederim diyen işletme sayısı 24 olup 1. ve 3. grup işletmelerin 4'ü ve 2.

grup işletmelerin ise 16 tanesi bu cevabı vermiştir. İşletmelerin 85 tanesi pazarlık ederek fiyat belirlerim demiş ve en fazla 2. grup işletme (%40,00) bu cevabı vermiştir. Piyasada oluşan fiyata göre fiyat belirlerim diyen işletme sayısı ise 57 olup 1. grup işletmelerden bu cevabı verenlerin oranı %19,30, 2. grup işletmelerin oranı %45,61 ve 3. grup işletmelerin oranı ise %35,09 olarak bulunmuştur (Çizelge 4.78).

Çizelge 4.78. Fidan satış fiyatlarının belirlenmesi

İşletme grupları	Alıcının teklifini kabul ederek		Pazarlık ederek		Piyasada oluşan fiyata göre		Toplam	
	İşl. Sys.	(%)	İşl. Sys.	(%)	İşl. Sys.	(%)	İşl. Sys.	(%)
1	4	16,67	26	30,59	11	19,30	41	100,00
2	16	66,66	34	40,00	26	45,61	76	100,00
3	4	16,67	25	29,41	20	35,09	49	100,00
Toplam	24	100,00	85	100,00	57	100,00	166	100,00

İşletmelerin fiyatla ilgili bilgi edinme kaynakları takip edilen Pazar ve/veya çevredeki aktörlerdir (arkadaş, tanıdık, tüccar gibi). Buna göre işletmelerin 22 tanesi pazardan, tamamı ise arkadaş, tanıdık ve tüccarlardan yararlanarak fiyatları öğrenmektedir (Çizelge 4.79).

Çizelge 4.79. İşletmelerin pazar fiyatlarını öğrenme kaynakları

İşletme grupları	Arkadaş, tanıdık, tüccardan		Düzenli takip edilen pazardan	
	İşletme sayısı	(%)	İşletme sayısı	(%)
1	26	28,26	6	27,27
2	36	39,13	2	9,09
3	30	32,61	14	63,64
Toplam	92	100,00	22	100,00

İşletmecilere fidan kalitesini kim belirliyor sorusu yöneltildiğinde alıcının, satıcının ve/veya ikisinde belirleyebildiği cevabı verilmiştir. 1. grup işletmelerde her ikisi diyenlerin oranı %28,37, 2. grup işletmelerde %41,90, üçüncü grup işletmelerde ise %29,73 olarak belirlenmiştir (Çizelge 4.80).

Çizelge 4.80. İşletmelerde fidan kalitesinin belirlenmesi

İşletme grupları	Alıcı		Satıcı		Herikisi		Toplam	
	İşl. Say.	(%)	İşl. Say.	(%)	İşl. Say.	(%)	İşl. Say.	(%)
1	2	28,57	3	27,27	21	28,37	26	100,00
2	3	42,86	1	9,09	31	41,90	35	100,00
3	2	28,57	6	54,54	22	29,73	30	100,00
Toplam	7	100,00	11	100,00	74	100,00	92	100,00

4.3.6.14. İşletmelerde Fidan Satış Şekilleri ve Satış Bedellerinin Tahsili

İşletmelerin fidan satış şekilleri Çizelge 4.81’de gösterilmiştir. Buna göre, işletmeler satışta çoğunlukla hem toptan hem de perakende satış şeklini kullanmaktadırlar. 1.grup işletmelerin %96,15’i, 2. grup işletmeler tamamı 3. grup işletmelerin %83,3’ü her iki satış şeklini de kullanarak pazarlamaktadırlar.

Çizelge 4.81 İşletmelerin fidan satış şekli (adet)

İşletme grupları	Toptan		Perakende		Herikisi		Toplam	
	İşl. Say	(%)	İşl. Say	(%)	İşl. Say	(%)	İşl. Say	(%)
1	0	0,00	1	3,85	25	96,15	26	100,00
2	0	0,00	0	0,00	36	100,00	36	100,00
3	4	13,32	1	3,85	25	83,3	30	100,00

Alıcıların kendilerinin fidan üreten işletmelere giderek siparişlerini doğrudan işletmelere bildirmeleri en fazla başvurulanan sipariş şeklidir. Bunu telefon ile sipariş alma şekli izlemekte olup satış elemanı ve internet ile sipariş alma şekli sadece 3. grup işletmelerde kullanılmakta olan bir sipariş alma şeklidir (Çizelge 4.82).

Çizelge 4.82. İşletmelerin müşteri siparişlerini alma durumu

İşletme grupları	Alıcının İşletmeye gelmesi		Telefon		Satış elemanı		İnternet		Toplam	
	İşl. Say	(%)	İşl. Say	(%)	İşl. Say	(%)	İşl. Say	(%)	İşl. Say	(%)
1	26	68,42	12	31,58	0	0,00	0	0,00	38	100,00
2	36	51,43	34	48,57	0	0,00	0	0,00	70	100,00
3	29	48,33	26	43,33	3	5,00	2	3,34	60	100,00

İşletmelerin büyük çoğunluğu satış bedellerini peşin olarak tahsil etmektedirler. Her iki satış bedelinide kullananların oranı 3. grup işletmelerde %33,33, 1. grup işletmelerde %23,08'dir. 2. grup işletmelerde tahsilat işlemi peşin olarak yapılmaktadır (Çizelge 4.83).

Çizelge 4.83. İşletmelerin satış bedellerini alma biçimi

İşletme grupları	Peşin		Vadeli		Herikisi		Toplam	
	İşl. Say.	(%)	İşl. Say.	(%)	İşl. Say.	(%)	İşl. Say.	(%)
1	20	76,92	0	0,00	6	23,08	26	100,00
2	36	100,00	0	0,00	0	0,00	36	100,00
3	20	66,67	0	0,00	10	33,33	30	100,00

4.3.6.15. İşletme Sahiplerinin Birliklere Üyelik Durumu

Anket uygulanan işletmelerin %20,65'i Fidan Üreticileri Alt Birliğine üye olduklarını belirtirken, üye olmadığını ifade eden işletmeciler oranı ise %79,35 olarak gerçekleşmiştir. Birinci grup işletmeler arasında birliğe üye olan bulunmazken, 2. grup işletmelerden 5 işletme Fidan Üreticileri Alt Birliğine üye olduğunu ifade etmiştir. En fazla Fidan Üreticileri Birliğine üye olan işletmeler, 3. grup işletmeler arasında yer almakta olup, 14 işletme bu birliğe üye olduğunu ifade etmiştir (Çizelge 4.84).

Çizelge 4.84. İşletmecilerin birliklere üyelik durumu

Üreticilerin üyelik durumu	İşletme grupları							
	1		2		3		Toplam	
	İşletme sayısı	(%)	İşletme sayısı	(%)	İşletme sayısı	(%)	İşletme sayısı	(%)
Evet	0	0	5	13,89	14	46,67	19	20,65
Hayır	26	100,00	31	86,11	16	53,33	73	79,35
Toplam	26	100,00	36	100,00	30	100,00	92	100,00

İşletme sahiplerine neden birliğe üye olmadıkları yönünde sorular sorulmuştur. Ortaya çıkan sonuçlar, Çizelge 4.85’de gösterilmiştir. Çizelgedeki sonuçlara göre, işletmelerin %48,27’si birliklerin sorunlara çözüm bulamadığını, % 47,59’u birliklerin yeterli girdi ve mali destek veremediğini, %2,76’sı birliğe yapılan mali kesintilerin yüksek olduğunu ve %1,38’i de birliğe üyelik işlemlerinin çok zor olduğunu ifade etmişlerdir.

Çizelge 4.85. işletmecilerin birliğe üye olmamasının nedenleri

Üreticilerin birlik hakkındaki görüşleri	İşletme grupları						Toplam	
	1		2		3			
	Sy.	(%)	Sy.	(%)	Sy.	(%)	Sy.	(%)
Üyelik işleri çok zor	-	0,00	1	1,54	2	3,17	2	1,38
Birliğe mali kesintiler yüksek	-	0,00	2	3,07	2	3,17	4	2,76
Yeterli girdi ve mali destek vermiyor	10	55,56	35	53,85	24	38,10	69	47,59
Sorunlara çözüm bulmuyor	8	44,44	27	41,54	35	55,56	70	48,27
Toplam	18	100,00	65	100,00	63	100,00	145	100,00

Not:Bazı İşletme sahipleri birden fazla seçenek bildirdiği için toplam 92’yi aşmaktadır

4.3.6.16. İşletmecilerin Fidancılıktan Memnuniyet Durumu

Araştırma kapsamındaki işletmelere, fidancılık faaliyetinde bulunmalarından memnun olup, olmadıkları yönünde yöneltilen bir soruya, işletme sahiplerinin %60,87’i fidancılıktan memnun olduğunu ifade ederken, %39,13’ü ise memnun

olmadığını belirtmiştir. Fidancılık faaliyetinden en fazla memnun olduğunu belirten işletme grubu, 2. grup işletmeler olup, bu oran %77,78 olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4.86).

Çizelge 4.86. İşletme sahiplerinin fidancılıktan memnuniyet durumu

Fidancılık hakkındaki görüşler	İşletme grupları						Toplam	
	1		2		3			
	İşl. Say.	%	İşl. Say.	%	İşl. Say.	%	İşl. Say.	%
Evet	12	46,15	28	77,78	16	53,33	56	60,87
Hayır	14	53,85	8	22,22	14	46,67	36	39,13
Toplam	26	100,00	36	100,00	30	100,00	92	100,00

4.3.6.17. Fidan Üretiminde Gelirlerin Analizi ve Maliyetler

Araştırmanın bu bölümünde, incelenen işletmelerde meyve fidanı üretiminden elde edilen gelirlerin analizi yapılmış, bu üretim faaliyetine ilişkin üretim masrafları değerlendirilmiştir. Müşterek masraflar olarak isimlendirilen sabit masraf unsurlarının fidan üretim faaliyetine dağıtımında üretim faaliyetinin GSÜD'den aldığı pay dikkate alınarak hesaplamalar yapılmıştır.

4.3.6.17.(1). Gelir Analizleri

İşletmelerin nispi karlılığının ve masrafları ödeme kabiliyetlerinin ortaya konulması için gelirlerin analiz edilmesi gerekmektedir. Bu analizde işletmenin değişen, sabit ve toplam masrafları gayrisafi hasılaya oranlanmaktadır. Bunlardan en yaygın olarak kullanılanı toplam masraf/gayrisafi hasıla oranıdır. Bu oran, 1'den küçük olduğu ölçüde işletmenin pozitif bir gelir gider tablosuna sahip olduğu anlaşılmaktadır (Barry ve ark., 1979).

Çizelge 4.87'de gelir analizleri işletme gruplarına göre karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir. Buna göre, değişen masrafların gayri safi hasılaya oranı tüm işletmeler ortalaması %26, sabit masrafların gayri safi hasılaya oranı %17 ve toplam masrafların oranı %42 olarak hesaplanmıştır. Yine değişen masrafların gayrisafi üretim değerine oranı ortalama %27, sabit masrafların, gayrisafi üretim değerine

oranı %18 ve toplam masrafların, gayrisafı üretim değerine oranı ise %44 olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 4.87). İşletme büyüklüğü arttıkça masrafların GSH'ya oranı azalmaktadır. Bu durum fidan işletmelerinde işletme kapasitesinin artırılmasının işletme karlılığına olumlu katkı sağlayacağı şeklinde yorumlanabilir.

Çizelge 4.87. İşletmenin fidan üretiminde gelir analizleri (%)

İşletme grupları	DM/GSH	SM/GSH	TM/GSH
1	0,37	0,29	0,66
2	0,25	0,15	0,40
3	0,15	0,09	0,24
Ortalama	0,26	0,17	0,42
İşletme grupları	DM/GSÜD	SM/GSÜD	TM/GSÜD
1	0,39	0,31	0,70
2	0,26	0,16	0,41
3	0,16	0,10	0,25
Ortalama	0,27	0,18	0,44

4.3.6.17.(2). İşletme Masrafları

Bu bölümde, ele alınan işletmelerde fidan üreticiliğinde değişen, sabit ve üretim masrafları, unsurlarına göre değer ve oran olarak incelenmiştir. Ayrıca işletmelerin 1.000 adet fidan üretim maliyetleri, satış fiyatları ve kar marjları değerlendirilmiştir.

4.3.6.17.(2).a. Değişen Masraflar

Fidan üretiminde değişen masraf unsurları; çöğür, tohum, harç, aşı bağı ve ipi, plastik torba, herek, gübre, ilaç, araç tamir ve bakım, akaryakıt, makine kirası, su, pazarlama ve geçici işçilik masraflarından oluşmaktadır.

Ele alınan işletmelerde fidan üretim faaliyetinde değişken masraf unsurları değer (TL) ve oran (%) olarak Çizelge 4.88'da verilmiştir. Buna göre, fidan üreten işletmelerde ortalama 78.048 TL değişen masraf yapılmıştır. Bu değer işletme büyüklüğüne bağlı olarak 34.614 TL ile 139.720 TL arasında değişmektedir. Bin meyve fidanı başına düşen değişen masraf ise 805 TL olarak gerçekleşmiştir. İşletme

gruplarında 1.000 fidan başına düşen değişen masraf düzenli bir dağılım göstermemiş olup, 578 TL ile 1.017 TL arasında gerçekleşmiştir.

Çizelge 4.88. İşletmelerde fidan üretim faaliyeti değişen masrafları (TL)

Masraf unsurları	İşletme grupları			Ortalama
	1	2	3	
Çöğür-tohum	1.044	724	1.981	1.224
Harç	4.069	4.259	13.512	7.223
Aşı bağı-ipi	1.560	1.516	2.176	1.744
Plastik torba	5.792	8.467	14.875	9.801
Herek	1.354	1.677	2.421	1.829
Gübre	4.623	4.633	7.128	5.444
İlaç	3.851	4.356	5.223	4.496
Araç.tamir ve bakım	669	1.765	2.043	1.546
Yakıt	1.665	4.588	6.553	4.403
Makine kirası	660	354	502	489
Su	58	50	398	165
Pazarlama masrafı	865	5.916	24.327	10.492
Geçici işçilik	8.404	19.716	58.581	29.192
Toplam değişen masraf	34.614	58.021	139.720	78.048
Değişen masraf/kapasite*1000	1.017	841	578	805
Oran (%)				
Çöğür-tohum	3,02	1,25	1,42	1,57
Harç	11,76	7,34	9,67	9,25
Aşı bağı-ipi	4,51	2,61	1,56	2,23
Plastik torba	16,73	14,59	10,65	12,56
Herek	3,91	2,89	1,73	2,34
Gübre	13,36	7,99	5,10	6,98
İlaç	11,13	7,51	3,74	5,76
Araç.tamir ve bakım	1,93	3,04	1,46	1,98
Yakıt	4,81	7,91	4,69	5,64
Makine kirası	1,90	0,61	0,36	0,63
Su	0,16	0,08	0,28	0,21
Pazarlama masrafı	2,50	10,20	17,41	13,45
Geçici işçilik	24,28	33,98	41,93	37,40
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00

Fidan üretim faaliyetinde değişen masraflar içerisinde en büyük payı %37,40 ile geçici işçilik giderleri almaktadır. İşletmelerde fidan üretim kapasitesi arttıkça, geçici işçilik masrafları da buna paralel olarak artmaktadır. Değişen masraflar içerisinde pazarlama masraflarının payı ise %13,45 olarak gerçekleşmiştir. Bu masraf

kalemünde paketleme materyali, depolama masrafı, nakliye, birliğe verilen aidat, vergi ve komisyon ücretleri yer almaktadır. Ele alınan işletmelerde pazarlama masrafı 865 TL ile 24.327 TL arasında değişmektedir.

Fidan üreticiliğinde diğer önemli değişen masraf unsurları ise plastik torba masrafıdır. Plastik torba masrafı ortalama 9.801 TL olarak hesaplanmıştır.

4.3.6.17.(2).b. Sabit Masraflar

Bölgede anket uygulanan işletmelerde, genel idare giderleri, aile işgücü ücret karşılığı, daimi yabancı işgücü ücreti, amortismanlar, bina tamir-bakım masrafı ve borç faizleri toplamı sabit masrafları oluşturmaktadır. İşletmelerde, ortalama sabit masraflar ve masraf unsurlarının toplam sabit masraflardan almış oldukları paylar Çizelge 4.89’de gösterilmiştir.

İşletmelerde gerçekleşen sabit masraflar toplamı ortalama 44.344 TL olarak belirlenmiştir. Bu değer, 1.000 fidan başına ise 507 TL olarak hesaplanmıştır. İşletmelerde toplam sabit masraflar, işletmelerin fidan üretim kapasitelerine paralel olarak artış göstermektedir. Buna karşın 1.000 fidan başına düşen masraflar işletme genişliği büyüdükçe azalmaktadır.

Çizelge 4.89’den de görülebileceği üzere meyve fidanı üreten işletmelerde önemli sabit masraf kalemlerini; daimi ve aile işgücü ücret karşılıkları, amortismanlar, borç faizleri, genel idare giderleri ve bina tamir-bakım masraf unsurları oluşturmaktadır. Sabit masrafların %40,39’unu daimi işçilik ve aile işgücü karşılığı ödenen işgücü masrafları oluşturmaktadır. Bunu, %19,75 ile amortisman giderleri ve %31,88 ile de borç faiz giderleri izlemektedir. Daimi ve aile işgücü ücret karşılıkları işletmeler ortalaması 17.909 TL olup, 13.633 TL ile 25.190 TL arasında değişiklik göstermektedir. İşletmelerin üretim kapasiteleri artıkça, daimi ve aile işgücü ücret karşılıkları’da buna paralel olarak artış göstermektedir.

Amortisman çok yıllık sermaye unsurlarındaki aşınma payı olarak tanımlanabilir. Bu çalışmada amortisman masraflarını, fidan yetiştiriciliğine düşen bina, alet-ekipman, arazi ıslahı amortismanları toplamı oluşturmaktadır. Amortisman

masrafları işletmeler ortalamasında 8.756 TL olup, işletmelerin büyüklüklerine bağlı olarak 5.044 TL ile 14.260 TL arasında değişim göstermektedir (Çizelge 4.89).

Sabit masrafları oluşturan bir diğer unsur ise borç faizleri olup, işletmeler ortalaması 14.139 TL olarak hesaplanmıştır. Borç faizleri işletmelerin üretim kapasitelerinin artışına paralel olarak artış göstermiş olup, 3.921 TL ile 27.066 TL arasında değişmektedir.

İşletmelerin 1000 fidan'a düşen ortalama sabit masrafları 507 TL olarak hesaplanmış olup, 315 TL ile 749 TL arasında değişiklik göstermektedir. En yüksek 1.000 fidana düşen sabit masraf miktarı 1. grup olan küçük işletmelerde gerçekleşmiştir.

Çizelge 4.89. İşletmelerde fidan üretim faaliyeti sabit masrafları (TL)

Masraf unsurları	İşletme grupları			Ortalama
	1	2	3	
Genel idare giderleri	1.038	1.741	4.192	2.341
Daimi ve aile iş gücü karşılığı	13.633	14.929	25.190	17.909
Amortismanlar	5.044	6.852	14.260	8.756
Bina tamir bakım	715	799	2.098	1.199
Borç faizi	3.921	10.746	27.066	14.139
Toplam sabit masraflar	24.351	35.066	72.806	44.344
Sabit masraf/kapasite*1000	749	493	315	507
Oran (%)				
Genel idare giderleri	4,26	4,96	5,76	5,28
Daimi ve aile iş gücü karşılığı	55,99	42,57	34,60	40,39
Amortismanlar	20,71	19,54	19,59	19,75
Bina tamir bakım	2,94	2,28	2,88	2,70
Borç faizi	16,10	30,65	37,17	31,88
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00

4.3.6.17.(3). Üretim Masrafları

Ele alınan işletmelerde meyve fidanı üretim faaliyeti üretim masrafları işletmeler ortalaması, değer ve oran (%) olarak ve 1.000 fidana düşen değerler olarak hesaplanmış ve elde edilen veriler Çizelge 4.90'da gösterilmiştir.

Çizelge 4.90. İşletmelerde fidan üretim faaliyeti üretim masrafları (TL)

Üretim masraf unsurları	İşletme grupları			Toplam
	1	2	3	
Çöğür-tohum	1.044	724	1.981	1.224
Harç	4.069	4.259	13.512	7.223
Aşı bağı-ipi	1.560	1.516	2.176	1.744
Plastik torba	5.792	8.467	14.875	9.801
Herek	1.354	1.677	2.421	1.829
Gübre	4.623	4.633	7.128	5.444
İlaç	3.851	4.356	5.223	4.496
Araç tamir ve bakım	669	1.765	2.043	1.546
Yakıt	1.665	4.588	6.553	4.403
Makine kirası	660	354	502	489
Su	58	50	398	165
Pazarlama masrafı	865	5.916	24.327	10.492
Geçici işçilik	8.404	19.716	58.581	29.192
Genel idare giderleri	1.038	1.741	4.192	2.341
Daimi ve aile iş gücü karşılığı	13.633	14.929	25.190	17.909
Amortismanlar	5.044	6.852	14.260	8.756
Bina tamir bakım	715	799	2.098	1.199
Borç faizi	3.921	10.746	27.066	14.139
Öz sermaye faiz karşılığı	28.173	37.641	96.772	54.247
Toplam üretim masrafları	87.138	130.729	309.298	176.639
Oran (%)				
Çöğür-tohum	1,20	0,55	0,64	0,69
Harç	4,67	3,26	4,37	4,09
Aşı bağı-İpi	1,79	1,16	0,70	0,99
Plastik torba	6,65	6,48	4,81	5,55
Herek	1,55	1,28	0,78	1,04
Gübre	5,30	3,54	2,30	3,08
İlaç	4,42	3,33	1,69	2,55
Araç tamir-bakım	0,77	1,35	0,66	0,87
Yakıt	1,91	3,51	2,12	2,49
Makine kira	0,76	0,27	0,16	0,28
Su	0,07	0,04	0,13	0,09
Pazarlama masrafı	0,99	4,53	7,87	5,94
Geçici işçilik	9,64	15,08	18,94	16,53
Genel idare giderleri	1,19	1,33	1,36	1,33
Daimi ve aile iş gücü karşılığı	15,65	11,42	8,14	10,14
Amortismanlar	5,78	5,24	4,61	4,96
Bina tamir bakım	0,83	0,61	0,68	0,68
Borç faizi	4,50	8,23	8,75	8,00
Öz sermaye faiz karşılığı	32,33	28,79	31,29	30,70
Toplam	100,00	100,00	100,00	100,00

İşletmeler ortalaması 176.639 TL olan üretim masrafları işletme büyüklüklerine bağlı olarak 87.138 TL ile 309.298 TL arasında gerçekleşmiştir.

Üretim masrafları içerisinde en büyük paya öz sermaye faiz karşılığı (%30,70) sahip olup, bunu %16,53 ile geçici işçilik, %10,14 ile daimi ve aile işgücü ücret karşılığı, %8,0 ile borç faizi ve %5,94 ile pazarlama masrafları izlemektedir. Öz sermaye faiz karşılığı işletme üretim kapasite mikrarı arttıkça, artış göstermekte olup, %28,79 ile %32,33 arasında değişim göstermektedir.

Geçici işçilik masraflarının üretim masrafları içerisindeki payı ise %9,64 ile %18,94 arasında değişmekte birlikte ortalama %16,53 olarak gerçekleşmiştir.

Üretim masrafları içerisinde üçüncü önemli masraf kalemini daimi ve aile işgücü ücret karşılığı masrafları oluşturmaktadır. Daimi ve aile işgücü ücret karşılığı masrafları %8,14 ile %15,65 arasında değişmekte olup, işletmeler ortalamasının % 10,14'dür. Pazarlama masraflarının, üretim masrafları içerisindeki payı ise ortalama % 5,94 olup, işletmeler arasında %0,99 ile %7,87 arasında değişmektedir. Pazarlama masrafları üretim kapasitesi yüksek olan işletmelerde daha yüksek oranda gerçekleşmiştir (Çizelge 4.90).

Çizelge 4.91.Fidan üretiminde 1.000 adet fidana düşen üretim masrafları (TL)

Üretim masrafı unsurları	İşletme grupları			Toplam
	1	2	3	
Çöğür-tohum	32,10	11,09	7,77	15,95
Harç	125,09	64,47	58,08	79,52
Aşı bağı-ipi	46,30	23,07	10,35	25,49
Plastik torba	165,85	123,40	46,58	116,87
Herek	4,42	24,74	10,99	24,69
Gübre	141,00	68,39	33,82	77,64
İlaç	177,70	64,60	25,65	66,91
Araç tamir-bakım	16,00	25,38	10,79	17,98
Yakıt	40,06	66,55	31,16	47,52
Makine kira	20,16	5,27	2,92	8,71
Su	1,34	0,50	1,41	1,03
Pazarlama masrafı	25,59	75,87	71,35	60,19
Geçici işçilik	245,03	287,04	247,26	262,20
Genel idare giderleri	30,51	25,22	17,35	24,15
Daimi ve aile iş gücü karşılığı	431,43	215,55	116,04	244,11
Amortismanlar	147,54	97,56	66,32	101,50
Bina tamir bakım	21,48	12,11	8,78	13,67
Borç faizi	118,17	142,14	106,44	123,73
Öz sermaye faiz karşılığı	816,53	515,08	386,97	559,50
Toplam üretim masrafları	2.606,30	848,03	1.260,03	1.871,36

Bin fidana düşen ortalama üretim masrafı ise 1.871,36 TL olarak hesaplanmış olup, 848,03 TL ile 2.606,30 TL arasında gerçekleşmiştir. Bin fidana düşen üretim masrafı en yüksek 1. grup işletmelerde gerçekleşmiş olup, 2.606,30 TL olarak hesaplanmıştır. Bunu, 1.260,03 TL ile 3.grup işletmeler izlemekte olup, 2. grup işletmelerde bu masraf 848,03 TL olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4.91)

4.3.6.17.(4). Birim Maliyetler

Araştırma kapsamındaki toplam 92 işletmeden elde edilen verilere göre hesaplanan meyve fidanı satış fiyatları, maliyetleri ile kar marjları Çizelge 4.92’de verilmiştir. İşletmelerde 1 adet fidanın üretim maliyeti ve satış fiyatını belirlemede aşağıdaki formüller kullanılmıştır.

1 Adet fidanın Üretim Maliyeti = Fidan Üretim Masrafları Toplamı / Üretilen Fidan (adet)

1 Adet Fidan Fiyatı = Fidan Gayrisafi Üretim Değeri Toplamı / Üretilen Fidan Miktarı (adet)

Buna göre, 1 adet fidanın maliyeti ortalama 1,87 TL olarak hesaplanmıştır. Buna karşılık ortalama fidan satış fiyatı 3,36 TL’dir. Hesaplanan ortalama işletme başına düşen kar marjı 1 adet fidan başına 1,49 TL’dir. En düşük fidan üretim maliyeti 3. grupta yer alan işletmelerde gerçekleşmiştir. Yine, fidanları en yüksek fiyatla satan ve en yüksek kar marjını elde eden işletmeler, 3. grup tarım işletmeleridir. Özellikle, 1. grup işletmelerin kar marjları çok düşük olarak gerçekleşmiştir.

Çizelge 4.92. İşletmelere ait fidan satış fiyatları, maliyetleri ve kar marjları

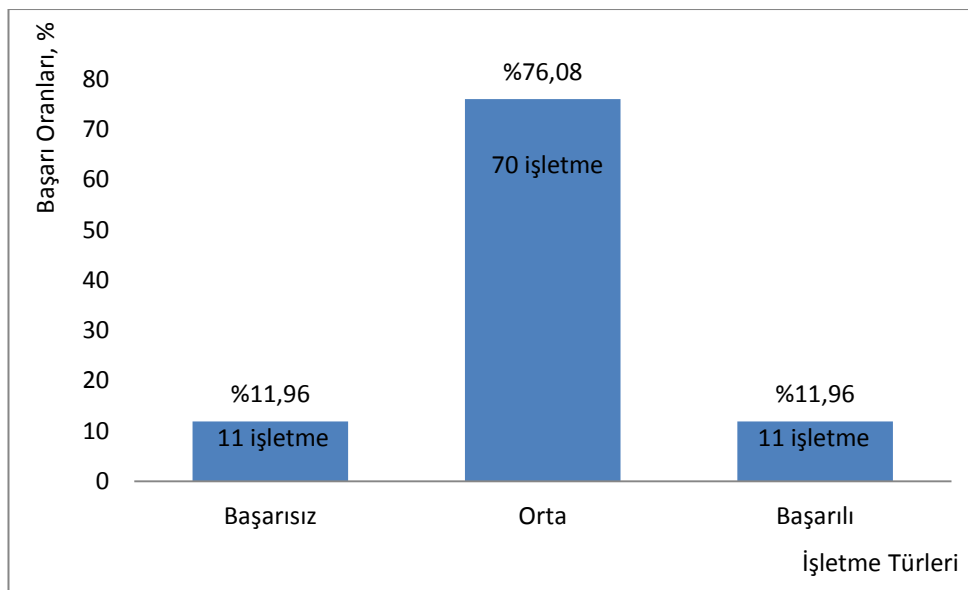
İşletme grupları	Fidan satış fiyatı (TL)	Fidan maliyeti (TL/adet)	Kar marjı (TL)	Kar oranı (%)
1	2,84	2,58	0,26	10,08
2	3,32	1,85	1,47	79,46
3	3,84	1,28	2,56	200,00
Ortalama	3,36	1,87	1,49	79,67

4.3.6.18. Fidancılık İşletmelerinde Grup Analizi

Fidancılık faaliyetinde başarılı ve başarısız işletmeleri daha iyi inceleyip ortaya koyabilmek amacıyla işletmeler alt gruplara ayrılmıştır. Burada fidancılık faaliyeti safı karı dikkate alınmıştır. İşletmeler karlılık durumlarına göre en az karlı işletmelerden en karlı işletmelere doğru sıralanmış ve incelenen işletmeler 3 alt gruba ayrılmıştır. Zarar eden tüm işletmeler (saf karı negatif olan tüm işletmeler başarısız olarak gruplandırılmıştır. Bu grupta 11 (%11,96) işletme bulunmaktadır. “Başarılı” alt grubunda da aynı sayıda işletme bulunması arzu edildiğinden saf karı en yüksek olan 11 işletme (11,96) “başarılı” işletmeler alt grubunu oluşturmaktadır. İki alt grup arasında bulunan 70 (%76,08) işletme ise orta işletmeler olarak nitelendirilmiştir (Dağıstan,2002), (Şekil 4.5 ve Çizelge 4.93).

Çizelge 4.93. Fidancılık işletmelerinin başarılarına göre gruplandırılması

İşletme grupları	İşletme sayısı (adet)	Oran (%)
Başarısız işletmeler	11	11,96
Orta başarılı işletmeler	70	76,08
Başarılı işletmeler	11	11,96
Toplam	92	100,00

Şekil 4.5. İşletmelerin başarı durumlarına göre sınıflandırılması

4.3.6.18.(1). Gayri Safi Üretim Değeri (GSÜD)

Bu bölümde fidan üretim faaliyetinde GSÜD ve GSÜD başına düşen başlıca başarı ölçütleri ile bu hasılayı elde etmede kullanılan başlıca üretim faktörleri açısından karşılaştırılmalar yapılmış, sonuçlar Çizelge 4.94’de verilmiştir.

Ele alınan işletmeler ortalamasında fidan satışından elde edilen GSÜD değerleri, fidan üretim sayısının artışına paralel olarak artış göstermektedir. Bu değer işletmeler ortalamasında yaklaşık 444.820 TL’dir. Başarısız işletmelerle, başarılı işletmelerin GSÜD’leri arasındaki fark yaklaşık 11 kattır. İşletmede üretilen fidan sayısının fazlalığı, işletme başarısını artırmaktadır.

Ele alınan işletmelerde, 100 TL işletme sermayesine düşen GSÜD’leri incelendiğinde, işletme grupları arasında önemli farklılıkların olduğu dikkati çekmektedir. İşletmelerde 100 TL işletme sermayesine düşen GSÜD ortalama 298 TL olarak hesaplanmış olup, bu miktar 246 TL ile 459 TL arasında değişim göstermektedir. Yine 100 TL işletme masrafına düşen GSÜD ortalama olarak 310 TL hesaplanmış olup, bu miktar başarısız işletmelerde 97 TL, başarılı işletmelerde ise 599 TL olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 4.94).

İşletmelerde 1.000 fidana düşen GSÜD değerleri incelendiğinde, işletmelerin başarılı olup, olmamalarına bağlı olarak 2.527 TL ile 4.315 TL arasında değişmektedir. İşletmeler arası ortalama, 3.359 TL olarak hesaplanmıştır.

GSÜD’nin aktif sermayeye oranı incelendiğinde, bu oranın %9,18 ile % 49,09 arasında değişim gösterdiği görülmektedir. Ortalama oran ise %37,96 olarak hesaplanmıştır.

Nüfus başına düşen GSÜD, işletme başarı durumuna paralel olarak artış göstermektedir. Bu değer işletmeler ortalamasında yaklaşık 102.550 TL’dir. Nüfus başına düşen GSÜD’i açısından başarısız işletmeler ile başarılı işletmeler arasındaki fark yaklaşık 9.2 kattır.

Erkek işgücü birimine (EİB) düşen GSÜD’leri incelendiğinde, bu miktarın 48.545 TL ile 539.203 TL arasında değişim gösterdiği görülecektir. EİB’ne düşen ortalama GSÜD ise 125.248 TL olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 4.94. İşletmelerin bazı ekonomik ölçütlere göre hesaplanan gayri safi üretim değerleri (GSÜD)

İşletmelerin ekonomik ölçütleri	Başarı durumlarına göre işletme grupları			
	Başarısız	Orta	Başarılı	Ortalama
GSÜD (TL)	159.800	285.180	1.745.700	444.820
100 TL işletme sermayesine düşen GSÜD (TL)	246	280	459	298
100 TL işletme masrafına düşen GSÜD (TL)	97	298	599	310
GSÜD/1000 fidan kapasite (TL)	2.527	3.340	4.315	3.359
GSÜD'nin aktif sermayeye oranı (%)	9,18	40,74	49,09	37,96
Nüfus başına düşen GSÜD (TL)	45.679	61.681	419.490	102.550
Erkek işgücüne düşen GSÜD (TL)	48.545	72.250	539.203	125.248

4.3.6.18.(2). Brüt Kar (BK)

İncelenen işletmelerde işletmelerin fidancılık faaliyetinden elde ettikleri ortalama brüt karlar ve çeşitli ölçütler bakımından brüt kar değerleri başarı gruplarına göre Çizelge 4.95'de verilmiştir. Buna göre tüm işletmeler ortalaması 366.770 TL'dir. Ortalama brüt kar değerleri gruplar arasında büyük fark göstermektedir. Başarısız işletmeler grubunda 89.005 olan brüt kar değeri, orta derecede başarılı işletmelerde 224.600, başarılı işletmelerde 1.549.300 TL'dir.

Ele alınan işletmelerde, 100 TL işletme sermayesine düşen BK'ları incelendiğinde, işletme grupları arasında önemli farklılıkların olduğu dikkati çekmektedir. İşletmelerde 100 TL işletme sermayesine düşen BK ortalama 228 TL olarak hesaplanmış olup, bu miktar 132 TL ile 408 TL arasında değişim göstermektedir. Yine 100 TL işletme masrafına düşen BK, ortalama olarak 249 TL olarak hesaplanmış olup, bu miktar başarısız işletme grubunda 53 TL, başarılı işletme grubunda ise 532 TL olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 4.95).

İşletmelerde 1.000 fidana düşen BK değerleri incelendiğinde, işletmelerin başarı durumlarına bağlı olarak 1.394 TL ile 3.817 TL arasında değişmekte olup, işletmeler ortalaması 2.554 TL olarak hesaplanmıştır.

BK'ın aktif sermayeye oranı incelendiğinde, bu oranın %4,68 ile %43,41 arasında değişim gösterdiği görülmektedir. Ortalama oran ise %29,37 olarak hesaplanmıştır.

Nüfus başına düşen BK, işletme genişlik grubuna paralel olarak artış göstermektedir. Bu değer, işletmeler ortalamasında yaklaşık 84.193 TL'dir. Nüfus başına düşen BK açısından başarısız işletme grubu ile başarılı işletme grubu arasındaki fark yaklaşık 15 kattır.

Erkek işgücü birimine (EİB) düşen BK'ları incelendiğinde, bu miktarın 26.569 TL ile 479.250 TL arasında değişim gösterdiği görülecektir. EİB'ne düşen ortalama BK ise 103.340 TL olarak hesaplanmıştır.

Çizelge 4.95. İşletmelerin bazı ekonomik ölçütlere göre hesaplanan brüt karları (BK)

İşletmelerin ekonomik ölçütleri	Başarı durumlarına göre işletme grupları			
	Başarısız	Orta	Başarılı	Ortalama
Brüt kar (TL)	89.005	224.600	1.549.300	366.770
100 TL işletme sermayesine düşen brüt kar (TL)	132	215	408	228
100 TL işletme masrafına düşen brüt kar (TL)	53	236	532	249
Brüt kar/1000 fidan kapasite (TL)	1.394	2.538	3.817	2.554
Brüt karın'ın aktif sermayeye oranı (%)	4,68	31,05	43,41	29,37
Nüfus başına düşen brüt kar (TL)	24.828	48.183	372.713	84.193
Erkek işgücüne düşen brüt kar (TL)	26.569	56.338	479.250	103.340

4.3.6.18.(3). Saf Hasıla (SH)

İncelenen işletmelerin fidancılık faaliyetinden elde ettikleri saf hasıla (SH ve bazı ölçütlere göre saf hasıla değerleri başarı gruplarına göre verilmiştir. Buna göre, işletme başına 334.220 TL olan ortalama saf hasıla, işletme büyüklük gruplarında 42.029 TL ile 1.496.900 TL arasında değişim göstermektedir.

Ele alınan işletmelerde, 100 TL işletme sermayesine düşen SH'ları incelendiğinde, işletme grupları arasında önemli farklılıkların olduğu dikkati

çekmektedir. İşletmelerde 100 TL işletme sermayesine düşen SH ortalama 190 TL olarak hesaplanmış olup, bu miktar 30 TL ile 394 TL arasında değişim göstermektedir. Yine 100 TL işletme masrafına düşen SH ortalama olarak 222 TL olarak hesaplanmış olup, bu miktar başarısız işletme grubunda 22 TL, başarılı işletme grubunda ise 524 TL olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 4.96).

İşletmelerde 1.000 fidana düşen SH değerleri incelendiğinde, işletmelerin büyüklüklerine bağlı olarak 565 TL ile 3.677 TL arasında değişmekte olup, işletmeler ortalaması 2.153 TL olarak hesaplanmıştır.

SH'nın aktif sermayeye oranı incelendiğinde, bu oranın %0,50 ile %41,85 arasında değişim gösterdiği görülmektedir. Ortalama oran ise, %25,25 olarak hesaplanmıştır.

Nüfus başına düşen SH, işletme genişlik grubuna paralel olarak artış göstermektedir. Bu değer, işletmeler ortalamasında yaklaşık 76.519 TL'dir. Nüfus başına düşen SH değerleri, başarısız işletme grubu ile başarılı işletme grubu arasındaki fark yaklaşık 34,7 kattır.

Erkek işgücü birimine (EİB) düşen SH'ları incelendiğinde, bu miktarın 12.111 TL ile 463.820 TL arasında değişim gösterdiği görülecektir. EİB'ne düşen ortalama SH ise 94.540 TL olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4.96).

Çizelge 4.96. İşletmelerin bazı ekonomik ölçütlere göre hesaplanan saf hasılları (SH)

İşletmelerin ekonomik ölçütleri	Başarı durumlarına göre işletme grupları			
	Başarısız	Orta	Başarılı	Ortalama
Saf hasıla (TL)	42.029	197.430	1.496.900	334.220
100 TL işletme sermayesine düşen SH (TL)	30	183	394	190
100 TL işletme masrafına düşen SH (TL)	22	208	524	222
Saf hasıla/1000 fidan kapasite (TL)	565	2.163	3.677	2.153
Saf hasıla'nın aktif sermayeye oranı (%)	0,50	26,53	41,85	25,25
Nüfus başına düşen saf hasıla (TL)	10.384	42.575	360.571	76.519
Erkek işgücüne düşen saf hasıla (TL)	12.111	49.463	463.820	94.540

4.3.6.18.(4). Saf Kar (SK)

Bu çalışmada elde edilen verilere göre, incelen işletmelerin safı karları (SK) ve bazı ölçütlere göre saf kar değerleri Çizelge 4.97’da gösterilmiştir.

Çizelge 4.97’un incelenmesindende anlaşılabacağı üzere, toplam 92 işletmenin ortalama safı karı işletme başına 270.880 TL olup, negatif saf kara sahip olan başarısız işletmelerin tamamı, orta derecede başarılı işletmelerin %81’i (57 işletme) olmak üzere işletmelerin toplam %74’ü (68) ortalamanın altında SK’a sahiptir. İşletmeler bireysel olarak incelendiğinde saf kar değeri -259.012 TL ile 3.776.273 TL arasında değişmektedir. Başarı gruplarına göre bakıldığında başarısız işletmelerin safı karı -68.340, orta derecede başarılı işletmelerin safı karı 161.070 ve başarılı işletmelerin safı karı ise 1.308.900 olarak ortaya çıkmıştır.

İşletmelerde 100 TL işletme sermayesine düşen SK ortalama 129 TL olarak hesaplanmış olup, bu miktar -204 TL ile 343 TL arasında değişim göstermektedir. Yine 100 TL işletme masrafına düşen SK ortalama olarak 178 TL olarak hesaplanmış olup, bu miktar başarısız işletme grubunda -53 TL, başarılı işletme grubunda ise 450 TL olarak gerçekleşmiştir.

İşletmelerde 1.000 fıdana düşen SK değerleri incelendiğinde, işletmelerin büyüklüklerine bağlı olarak -1.455 TL ile 3.204 TL arasında değişmekte olup, işletmeler ortalaması 1.529 TL olarak hesaplanmıştır.

SK’ın aktif sermayeye oranı incelendiğinde, bu oranın -%3,49 ile %37,08 arasında değişim gösterdiği görülmektedir. Ortalama oran ise, %20,63 olarak hesaplanmıştır.

Nüfus başına düşen SK, işletme başarı durumuna paralel olarak artış göstermektedir. Bu değer, işletmeler ortalamasında yaklaşık 62.127 TL’dir. Nüfus başına düşen SK, başarısız işletme grubu ile başarılı işletme grubu arasındaki fark yaklaşık 19.5 kattır.

Erkek işgücü birimine (EİB) düşen SK’ları incelendiğinde, bu miktarın -18.872 TL ile 406.231 TL arasında değişim gösterdiği görülmektedir. EİB’ne düşen ortalama SK ise 77.000 TL olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4.97).

Çizelge 4.97. İşletmelerin bazı ekonomik ölçütlere göre hesaplanan saf karları (SK)

İşletmelerin ekonomik ölçütleri	Başarı durumlarına göre işletme grupları			
	Başarısız	Orta	Başarılı	Ortalama
Saf kar (TL)	-68.340	161.070	1.308.900	270.880
100 TL işletme sermayesine düşen saf kar (TL)	-204	148	343	129
100 TL işletme masrafına düşen saf kar (TL)	-53	172	450	178
Saf kar/1000 fidan kapasite (TL)	-1.455	1.736	3.204	1.529
Saf kar'ın aktif sermayeye oranı (%)	-3,49	21,83	37,08	20,63
Nüfus başına düşen saf kar (TL)	16.207	34.611	315.558	62.127
Erkek işgücüne düşen saf kar (TL)	-18.872	40.330	406.231	77.000

4.3.6.18.(5). Tarımsal Gelir (TG)

İncelenen işletmelerde başarı grupları itibariyle işletmelerin tarımsal gelir ve tarımsal gelir başına düşen bazı başarı ölçütleri bakımından karşılaştırması yapılmıştır. İşletmelerin tarımsal geliri -463 ile 4.162.508 milyon TL arasında değişmekte olup tüm işletmelerin ortalaması 334.092 TL'dir. İncelenen 92 işletmeden 3(%3,26) tanesinin tarımsal geliri negatif çıkmıştır. Bu işletmelerin tamamı başarısız işletmeler grubunda yer almaktadır. İşletmelerin %75'i (69 işletme) genel ortalamanın altında bir tarımsal gelire sahip bulunmaktadır. Bireysel işletmelerde olduğu kadar işletme grupları arasında da büyük farklılıklar görülmektedir. Başarısız işletmelerin yer aldığı grubun ortalama tarımsal geliri işletme başına 52.750 TL iken, orta derecede başarılı işletmelerde bu değer 200.808 TL, başarılı işletmelerde ise TL'dir.

Ele alınan işletmelerde, 100 TL işletme sermayesine düşen TG'leri incelendiğinde, işletme grupları arasında önemli farklılıkların olduğu dikkati çekmektedir. İşletmelerde 100 TL işletme sermayesine düşen TG ortalama 199 TL olarak hesaplanmış olup, bu miktar 60 TL ile 385 TL arasında değişim göstermektedir. Yine 100 TL işletme masrafına düşen TG ortalama olarak 228 TL olarak hesaplanmış olup, bu miktar başarısız işletme grubunda 32 TL, başarılı işletme grubunda ise 500 TL olarak gerçekleşmiştir.

İşletmelerde 1.000 fidana düşen TG değerleri incelendiğinde, işletmelerin büyüklüklerine bağlı olarak 782 TL ile 3.605 TL arasında değişmekte olup, işletmeler ortalaması 2.244 TL olarak hesaplanmıştır.

TG'in aktif sermayeye oranı incelendiğinde, bu oranın %2,27 ile %41,00 arasında değişim gösterdiği görülmektedir. Ortalama oran ise, %26,29 olarak hesaplanmıştır.

Nüfus başına düşen TG, işletme genişlik grubuna paralel olarak artış göstermektedir. Bu değer, işletmeler ortalamasında yaklaşık 74.495 TL'dir. Nüfus başına düşen TG, başarısız işletme grubu ile, başarılı işletme grubu arasındaki fark yaklaşık 24.1 kattır.

Erkek işgücü birimine (EİB) düşen TG'leri incelendiğinde, bu miktarın 15.694 TL ile 454.114 TL arasında değişim gösterdiği görülmektedir. EİB'ne düşen ortalama TG ise 94.220 TL olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4.98).

Çizelge 4.98. İşletmelerin bazı ekonomik ölçütlere göre hesaplanan tarımsal gelirleri (TG)

İşletmelerin ekonomik ölçütleri	Başarı durumlarına göre işletme grupları			
	Başarısız	Orta	Başarılı	Ortalama
Tarımsal gelir (TL)	52.750	200.808	1.463.600	334.092
100 TL işletme sermayesine düşen TG (TL)	60	192	385	199
100 TL işletme masrafına düşen TG (TL)	32	215	505	228
TG/1000 fidan kapasite (TL)	782	2.260	3.605	2.244
Tarımsal gelir'in aktif sermayeye oranı (%)	2,27	27,75	41,00	26,29
Nüfus başına düşen tarımsal gelir (TL)	14.634	42.786	352.861	74.495
Erkek işgücüne düşen tarımsal gelir (TL)	15.694	50.006	454.114	94.220

4.3.6.19. Fidan Üretimi Karlılık Analizi

İşletme gruplarının, bazı ekonomik ölçütlere göre gerçekleştirilen üretim karlılığını gösteren veriler Çizelge 4.99'de gösterilmiştir. Gayri safi hasıla (GSH), 104.110-997.260 TL; Gayri safi üretim değeri (GSÜD) 101.470-994.000 TL; Brüt kar (BK), 66.858-854.230 TL; Saf hasıla (SH), 45.723-802.480 TL ve Safi kar (SK) ise 16.969-687.960 TL arasında değişiklik göstermektedir.

Fidan üretimi yapan işletmelere ait ekonomik ölçütleri gösteren Çizelge 4.99'den de görüldüğü üzere işletme büyüklükleri arttıkça, buna paralel olarak fidan üretim karlılığının da arttığı görülmektedir.

Çizelge 4.99. Ekonomik ölçütlere göre fidan üretimi karlılığı

İşletmelerin ekonomik ölçütleri	İşletme grupları			
	1	2	3	Ortalama
GSH	104.110	237.430	997.260	447.520
GSÜD	101.470	235.180	994.000	444.820
BK	66.858	177.160	854.230	366.770
SH	45.723	152.360	802.480	334.220
SK	16.969	106.700	687.960	270.880

4.3.6.20. İşletmelerin Karşılaştıkları Sorunlar

4.3.6.20.(1). Fidan Üretim Aşamasında Karşılaşılan Sorunlar

İncelenen işletmelerin, fidan yetiştiriciliğindeki en önemli sorunlarının ne olduğu konusundaki verdikleri bilgiler Çizelge 4.100'de gösterilmiştir. Buna göre işletmelerin girdi fiyatları ve temini, sulama, finansman, fidan temininde çeşitli teknik ve ekonomik sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir.

Araştırma kapsamındaki işletmelerin karşılaştıkları sorunların başında yüksek üretim maliyetleri gelmektedir. Özellikle, son yıllarda akaryakıt, gübre, işçilik, elektrik, arazi kira ücretleri ile ilaç fiyatlarında görülen aşırı artışlar, üretim maliyetlerini olumsuz etkilemektedir.

İşletme sahipleri, Fidan Üreticileri Alt Birliğine üyelik konusunda ve beyan verme aşamasında GTHB il müdürlükleri tarafından çok zorlandıklarını ifade etmişlerdir.

Bölgede başta aşıcı ve yardımcısı olmak üzere, kalifiye işçi temin etmede sıkıntı yaşanıldığı ve aynı zamanda işçilik ücretlerinin de yüksek olduğu, işletmeciler tarafından belirtilmektedir.

Çizelge 4.100. İşletmelerde üretim aşamasında karşılaşılan sorunlar

Sorunlar	İşletme sayısı (adet)	Oran (%)
Üretimde kullanılan girdi fiyatları yüksek	92	100,00
Birliğe üyelik için yapılan zorlamalar	92	100,00
Bürokratik işlemler çok fazla	92	100,00
Birliğe yapılan aidat ve kesinti miktarları yüksek	92	100,00
Bahçe tesisi destek miktarı düşük	89	96,74
Deneyimli aşı elemanı yetersizliği	85	92,39
Bölgede sık görülen mantar hastalıkları	83	90,22
Sulama sistemleri pahalı	82	92,13
İsmine doğru aşı kalemi bulmada yaşanan zorluklar	75	81,52
Kalifiye işçi yetersizliği	71	77,17
Devlet kuruluşlarının verdiği hizmetlerin yetersizliği	59	64,13
Girdi alımında uygulanan yüksek faizleri	58	63,04
Arazi satış fiyatlarının çok yüksek olması	56	60,87
Toprak analizlerinde yaşanan sıkıntılar	48	52,17
Kredi alımında yaşanan bürokratik zorluklar	46	50,00
Kredi faizleri yüksek	39	42,39
Vergiler yüksek	38	41,30
Sulama suyu kaynakları yetersiz	33	35,87
Nakit sıkıntısı	32	34,78
İlaç ve gübre kullanımında kısıtlama	30	32,61
Zirai kredileri veren banka sayısının yetersizliği	24	26,09
Birlik hizmetleri yetersiz	21	22,83
Arazi kira ücretlerinin yüksek olması	21	22,83
Modern üretim tekniklerinden yararlanamama	15	16,30
Üretim için arazi bulmadan yaşanan sıkıntılar	9	9,78
Sorun belirtmeyen	27	29,38

Araştırma kapsamındaki işletmelerin, finansman ile ilgili en önemli sorunları ise; tarımsal kredi faizlerin yüksek olması, kredi alım aşamasında çıkarılan zorluklar, tahsilatta yaşanan gecikmeler, nakit sıkıntısı, GTHB il müdürlüğü ile birliğe yapılan kesinti tutarlarının yüksek olması, girdi temininde faizlerin yüksek olması, arazi alım ve kira ücretlerinin çok yüksek olması, tarımsal kredi veren banka sayısının az olması, devlet tarafından dekara verilen bahçe tesis destek miktarının düşük olması ile yüksek vergilerdir.

Kapalı basınçlı sulama sistemlerinin pahalı olması, bölgenin sıcak ve nemli olması nedeniyle mantar hastalıklarının çok sık görülmesi ve sürekli ilaçlama yapılması, modern üretim tekniklerinden yararlanamama, devlet kurumlarının ve birliklerin hizmetlerinin yetersiz olması, toprak analizleri sırasında yaşanan zorluklar, sulama suyu kaynaklarının yetersiz olması, kısıtlı arazi nedeniyle, üretim için arazi bulamama, ilaç ve gübre kullanımında devlet tarafından getirilen kısıtlamalardır. İşletmelerden 27'si ise herhangi bir sorun belirtmemiştir.

4.3.6.20.(2). Pazarlama Aşamasında Karşılaşılan Sorunlar

İncelenen işletmelerin, meyve fidanı pazarlamasında karşılaştıkları sorunlar incelenmiş ve elde edilen bilgiler Çizelge 4.101'de verilmiştir.

Çizelgeden de izlenebileceği üzere ele alınan işletmelerin %25.00'i, herhangi bir sorun belirtmemiştir. Bununla birlikte işletmelerde genel anlamda en önemli sorun, fidan fiyatlarının ve satış miktarlarının düşüklüğü ile alıcılar karşısında herhangi bir pazarlık şanslarının olmamasıdır. Genellikle, küçük işletmeler, depolama maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle, ürettikleri fidanları ertesi yıla bırakmak istememektedirler. Bu da, işletmelerin ekonomik anlamda üretim yapmalarını engellemektedir. İşletme sahipleri, büyük çoğunluğunun fidanlarını kendilerinin pazarlama şansı bulunmadığından, en büyük gelirin aracı tüccarlara gittiğini ifade etmektedirler.

İşletmelerce belirtilen diğer önemli bir sorun, alıcı ile üretici arasında yaşanan güvensizlik ortamıdır. Özellikle ürün bedellerinin peşin olarak tahsil edilmesinde sorunlar yaşanmakta ve bu durum alıcıyı üretici gözünde güvensiz kılmaktadır. Yaşanan bu sıkıntıların temel nedenini üreticilerin örgütlenememesine, birlikte hareket etmemelerine bağlamak mümkündür. İşletme sahiplerine, neden kooperatif ya da bir birliğe üye olmak istemedikleri yönünde bir soru yöneltilmiştir. İşletme sahiplerinin büyük bir çoğunluğu, kooperatif ya da birliklerin kendilerine yeterli girdi ve teknik destek veremediklerini ve aynı zamanda sorunlarını çözemediklerini belirtmişlerdir.

Üreticilerin, pazarlama aşamasında yaşadıkları sorunlar arasında, nakliye ücretlerinin yüksekliği, özellikle sertifikalı üretim yapan işletmelerde etiketleme ve fatura kesme nedeniyle oluşan yüksek pazarlama masrafı, pazar alanlarının darlığı, özellikle, hastalık ve zararlılar nedeniyle, fidanlarda görülen düşük kalite, destek miktarındaki düşüşe bağlı olarak tesis edilen bahçe sayısındaki azalmalar ve fidan borsasının bulunmaması sayılabilir. Yine, karşılıksız çeklere verilen hapis cezasının kaldırılması, 8.000 TL ve üzeri para transferinin bankalar üzerinden yapılması da üreticilerin ifade ettikleri sorunlar arasında yer almaktadır.

Çizelge 4.101. İşletmelerin pazarlama aşamasında karşılaştıkları sorunlar

İşletmelerde yaşanan sorunlar	İşletme sayısı (adet)	Oran (%)
Fidan fiyatlarının düşük olması	92	100,00
Satışların azalması	92	100,00
En büyük geliri araçların kazanması	90	97,83
Devlet desteğinin yetersiz olması	89	96,74
Üreticinin kendi fidanlarını pazarlayamaması	81	88,04
Pazarlama masraflarının yüksek olması	70	76,09
Pazar genişliğinin çok sınırlı olması	56	60,87
8.000 TL üzeri havalelerin banka üzerinden yapılması	33	35,87
Kalitede yaşanan sıkıntılar	25	27,17
Alıcının verdiği fiyatlara göre satış yapılması	24	26,08
Yeni tesis edilen bahçe sayısındaki azalmalar	24	26,08
Karşılıksız çek vermenin hapis cezasının kaldırılması	13	14,13
Alıcıya karşı duyulan güvensizlik	11	11,96
Nakliye ücretlerinin yüksek olması	10	10,87
Ürünün peşin fiyata satılamaması	6	6,52
Fidan bedellerini tahsilatta zorluk yaşanması	6	6,52
Fidan borsasının olmaması	3	3,26
Sorun belirtmeyen	23	25,00

4.3.6.21. Fidancılık Sektörünün GZFT (Güçlü Yön–Zayıf Yön-Fırsatlar-Tehditler) Analizi ile Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde, Hatay İli’ndeki meyve fidancılığı sektörü GZFT analizi kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede, bölgeye özel unsurların yanı sıra, diğer üretici bölgeler için de geçerli olabilecek unsurlara yer verilmiştir. Analiz kapsamında, bölgede yetiştirilen bütün meyve fidanı türleri incelenerek sektör ele alınmıştır (Çizelge 4.102).

Çizelge 4.102. Hatay ilindeki meyve fidancılığı sektörünün GZFT analizi

Güçlü yönler	Zayıf yönler
1. Ekolojik koşulların uygun olması 2. Bölgenin turunçgil üretim alanlarına yakın olması 3. Denize yakınlık sebebiyle ısıtma giderlerinin düşük olması 4. Atıl aile işgücü varlığı 5. Ulaşım kolaylığı 6. Başarısız işletme sayılarının düşük olması	1.Üreticilerin eğitim düzeyinin düşük olması 2.Üretim parsellerinin küçük olması 3.İşletmelerde düzenli kayıtların tutulmaması 4.Üreticilerin örgütlenme konularında yeterince bilinçlenmemiş olması 5.Aşı kalemi bulmada yaşanan sıkıntılar 6.Damızlık fidan parsellerinin bulunmayışı 7.Enformasyon sisteminin yetersizliği 8.Fidan üreticilerinin sermaye yetersizliği

Çizelge 4.102 (devam). Hatay ilindeki meyve fidancılığı sektörünün GZFT analizi

Fırsatlar	Tehditler
1.Suriyeli işçilerden dolayı işgücü maliyetlerinin azalması 2.Bölgenin coğrafi konumu ihracat potansiyelinin bulunması. 3.Tarımsal kredi kullandıran özel banka sayısının artması 4.Bölgede Mustafa Kemal Üniversitesinin bulunması 5.Teknolojik gelişmeler	1.Girdi maliyetlerinin yüksek olması. 2.Tarımsal kredi faizlerinin yüksekliği, kredi kullanımı aşamasında yaşanan bürokratik engeller. 3.Sınıra yakın komşu ülkelerde yaşanan savaşlar. 4.Sulama suyu yetersizliği 5.Toprak ve su kaynaklarının kirlenmesi 6.Fidan talebinde azalma 7.Kalifiye işçi bulmada yaşanan sıkıntılar 8.Çiftçilerin fidan üreticileri alt birliğine ilişkin olumsuz düşünceleri

4.3.6.21.(1). Güçlü Yönler

1. Ekolojik koşulların uygun olması: Ekolojik koşulların erkenci meyve yetiştiriciliğine uygun olması nedeniyle, Hatay ili başta kayısı, narenciye ve nar olmak üzere birçok meyve türünün erken dönemde hasat edilmesine imkan sunmaktadır. Ayrıca, bölgenin organik tarıma da elverişli olması, özellikle Hatay ilinin Suriye sınır bölgelerine yakın mevcut mayınlı arazilerin ileride temizlenmesi durumunda, bu arazilerin tarım alanı olarak açılması, bölgede organik bahçe yetiştiriciliğinin gelişmesine katkı sağlayacaktır. Bu durum bölgeyi avantajlı konuma getirmektedir.
2. Bölgenin turunçgil üretim alanlarına yakın olması: Hatay bölgesi, turunçgil meyvelerinin yoğun olarak yetiştirildiği Hatay ili Erzin, Dört Yol ve Samandağ ilçeleri ile Adana, Mersin ve Antalya gibi komşu illere yakınlığı, bölgenin önemini artırmaktadır.
3. Denize yakınlık sebebiyle ısıtma giderlerinin düşük olması: Hatay ilinde özellikle de Samandağ ilçesinin Akdeniz kıyısında bulunması nedeniyle kış mevsimi oldukça ılık geçmektedir. Bundan dolayı örtüaltı fidan

yetiştiriciliğinde kullanılan ısıtma giderleri nispeten düşük olmakta ve fidan üreticiliğinde maliyetler azalmaktadır.

4. Atıl aile işgücü varlığı: Hatay bölgesinde faaliyet gösteren mevcut fidancılık işletmelerinde atıl işgücü oranının yüksek olması, bu işletmelerde üretim kapasitesinin artırılması durumunda, gerekli işgücünü atıl aile işgücünden sağlayarak, üretim maliyetlerini azaltabileceklerdir.
5. Ulaşım kolaylığı: Hatay bölgesinin İskenderun limanına, Hatay havalimanına, İskenderun demiryoluna ve uluslararası kara yollarına yakın olması kargo taşımacılığında maliyetleri azaltmakta ve zamandan tasarruf sağlamaktadır. Yine, Hatay bölgesinin karayolu taşımacılığında İstanbul'dan sonra ikinci sırada olması da bölgenin güçlü yönleri arasındadır.
6. Başarısız işletme sayılarının düşük olması: Hatay bölgesinde faaliyet gösteren fidancılık işletmeleri arasında, başarısız işletme sayısının düşük olması da bu sektörün üretimde başarılı olduklarını, işletmelerin sürdürülebilir üretimde bulunduklarını ve gelecekte bu sektörün daha da gelişebileceğini göstermektedir.

4.3.6.21.(2). Zayıf Yönler

1. Üreticilerin eğitim düzeyinin düşük olması: Hatay ilinde özellikle meyvecilik ve fidancılık faaliyetinde bulunan üreticilerin, eğitim yönünden yetersiz oldukları gözlenmiştir. Bu da, bölgede modern üretim tekniklerinin kullanımını sınırlamakta ve üreticilerin çevresindeki üreticileri örnek alarak üretim yapmalarına neden olmaktadır.
2. Üretim parsellerinin küçük olması: Hatay ilinde arazi parsellerinin küçük olması nedeniyle, ihracatçılar, çok az sayıda fakat çok büyük kapasitede üretim yapan üreticilerin yerine, çok sayıda küçük kapasite ile faaliyet gösteren üreticilerle muhatap olmaktadır. Bu da pazarlamada ve maliyetlerde artışa neden olmaktadır.
3. İşletmelerde düzenli kayıtların tutulmaması: Ülkemizde olduğu gibi maalesef Hatay ilinde de faaliyet gösteren fidancılık işletmelerinde gerek üretim ile

ilgili ve gerekse ekonomik verilere ilişkin kayıtlar tutulmamaktadır. Bu durum, fidancılık sektörünün mevcut durumunu ortaya koymayı, proje ve planlama yapmayı güçleştirmektedir.

4. Üreticilerin örgütlenme konularında yeterince bilinçlenmemiş olması: Bölgede fidancılıkla uğraşan üreticiler, örgütlenme konusuna soğuk bakmaktadırlar. Bunda da en büyük katkısı daha önce kurulan organizasyonların üreticilerin sorunlarını çözmediğine olan kanıları etkili olmaktadır.
5. Aşı kalemi bulmada yaşanan sıkıntılar: Özellikle bölgede damızlık anaç bahçelerin olmayışı, üniversiteler veya diğer devlet kuruluşlarından temin edilecek olan aşı kalemlerinin bir bedelinin olması nedeniyle, üreticiler, aşı kalemlerini, bölgedeki diğer bahçelerden temin etme yoluna gitmektedir. Bu durum, üreticilerin ismine geriye doğru, hastalıksız aşı kalemlerini bulmalarını güçleştirmektedir.
6. Damızlık fidan parsellerinin bulunmayışı: Meyve fidancılığının asıl amacı, ismine geriye doğru ve hastalıklardan arı fidanlar üretmektir. Kökeni bilinen ve hastalıksız fidanların üretimi de damızlık parsellerden elde edilen aşı kalemleri ile gerçekleştirilebilmektedir.
7. Enformasyon sisteminin yetersizliği: Tarım ürünlerinin pazar taleplerine cevap verecek fiyat, kalite ve miktarda olmasının ilk adımını oluşturan, üreticinin pazar talebi ile ilgili bilgiye ulaşmasını sağlayacak enformasyon sisteminin bulunmayışı zayıf yönlerdendir.
8. Fidan üreticilerinin sermaye yetersizliği: Bölgede faaliyet gösteren fidan işletmeleri girdileri yüksek fiyatlarla temin etmektedirler. Ayrıca, sermaye yetersizliği ile bankalardan kredi kullanılması ve faiz ödenmesi, üretim maliyetlerini artırmaktadır. Bu durum, bölge üreticilerinin zayıf yönünü oluşturmaktadır.

4.3.6.21.(3). Fırsatlar

1. Suriyeli işçilerden dolayı işgücü maliyetlerinin azalması: Suriye'den ülkemize gelen sığınmacılar kaçak olarak çok düşük ücretlerle ve sigortasız olarak fidancılık sektöründe çalıştırıldığından, işçilik maliyetleri ve üretim maliyetleri azalmaktadır.
2. Bölgenin coğrafi konumunun ihracat potansiyelini arttırması: Hatay İli Reyhanlı'da Cilvegözü ve Yayladağı İlçesinde Yayladağı sınır kapısı ile Suriye üzerinden Ortadoğu ülkelerine ve Ortaasyadaki Türk devletlerine açılmaktadır. Bu durum, bölgenin meyve fidanı bakımından ihracat potansiyelini arttırmaktadır.
3. Tarımsal kredi kullandıran özel banka sayısının artması: Ülkemizde, T.C. Ziraat Bankasının yanısıra özel bankalarının da üreticilere tarımsal kredi kullandırmaları, fidancılık sektörü için bir fırsat olarak görülmektedir.
4. Bölgede Mustafa Kemal Üniversitesinin bulunması: Hatay ilinde ve ilçelerinde tarımsal kümelenmeye imkan sağlayacak uygulamalı tarıma yönelik lisanüstü, lisans ve ön lisans düzeyinde eğitim veren Mustafa Kemal Üniversitesinin bulunması, ilin fırsatlarından biridir.
5. Teknolojik gelişmeler: Yine bölgede eğitim faaliyeti veren yükseköğretim kurumlarında, özel sektörde ve diğer devlet kuruluşlarında, tohum üretim teknolojilerindeki gelişim, tarıma dayalı sanayideki gelişim, pazarlama alanındaki teknolojilerdeki gelişim, bölge fidancılığı için bir fırsattır.

4.3.6.21.(4). Tehditler

1. Girdi maliyetlerinin yüksek olması: Meyve fidanı üretiminde kullanılan girdi fiyatlarının yüksekliği, üretim maliyetlerini arttırmaktadır. Bu durum, fidancılık sektörü için bir tehdit oluşturmaktadır.
2. Tarımsal kredi faizlerinin yüksekliği, kredi kullanımı aşamasında yaşanan bürokratik engeller: Bölgede faaliyet gösteren üreticiler, tarımsal kredi

faizlerinin çok yüksek olduğunu, tarımsal kredi veren banka sayısının az olduğunu ve kredi talebi sırasında da kendilerinin çok zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu da meyve ve meyve fidanı üreticiliğini olumsuz yönde etkileyen bir tehdit unsurudur.

3. Sınıra yakın komşu ülkelerde yaşanan savaşlar: Özellikle Hatay iline yakın olan Suriye, Irak, Mısır, diğer Ortadoğu ve Arap ülkelerinde var olan çatışma ve savaşlar, Hatay Bölgesinin meyve fidanı ihracatı açısından tehdit oluşturmaktadır.
4. Sulama suyu yetersizliği: Amik Ovasındaki araziler ve meyve fidanı üreten işletmeler, sulama sularını bölgedeki mevcut barajlardan, Asi Nehrinden ve açılan su kuyularından karşılamaktadır. Ancak, hem barajların, hem Asi Nehrinin ve hem de su kuyularının su kapasitelerin sınırlı olması bölge için bir tehdit unsurudur. Bu durum, sulama maliyetlerini artırmaktadır.
5. Toprak ve su kaynaklarının kirlenmesi: Bölgede Akdeniz ikliminin hüküm sürmesi nedeniyle, yaz aylarında yüksek sıcaklık ve nem görülmektedir. Yüksek sıcaklık ve nem ise fungal hastalıklara ve zararlıların artışına neden olmaktadır. Bu durum karşısında üreticiler ise aşırı tarımsal ilaç ve kimyasal gübre kullanmaktadırlar. Artan ilaç ve gübre maliyetleri ise üretim maliyetlerini artırmaktadır. Bu da bölge için bir tehdit unsurudur.
6. Fidan talebinde azalma: Devletin sertifikalı meyve fidanı ile tesis edilen meyve bahçelerine verdiği dekara 250 TL'lik desteği, 2013 yılında 150 TL'ye düşürmesi ile bahçe tesis sayısında ve talep miktarında hızlı düşüşler meydana gelmiştir. Bu da bir tehdit unsurudur.
7. Kalifiye işçi bulmada yaşanan sıkıntılar: Bölgede özellikle aş konusunda deneyimli işçi bulmada sıkıntılar yaşanmaktadır. Aşıcı sayısının az olması nedeniyle, işçilik ücretleri de yükselmektedir. Bu durum üretim maliyetlerini artırmaktadır.
8. Çiftçilerin fidan üreticileri alt birliğine ilişkin olumsuz düşünceleri: Bölgede faaliyet gösteren üreticiler, kendilerinin Fidan Üreticileri Alt Birliğine üye olduklarında, ileride devletin kendilerini mali açıdan gelir mükellefi

yapacağını, fatura keserek, gelir vergisi vercekleri yönünde bir kanaate sahiptirler. Bu da fidancılığın önünde bulunan önemli bir tehdittir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yürütülen bu çalışma ile meyve üreticiliğinin esasını oluşturan fidan üretiminin Türkiye’de ve Hatay İlindeki üretim kapasitesi, yurtiçi ve yurtdışı ticaret ve pazarlama durumu ortaya konulmuştur. Çalışma kapsamında, Hatay Bölgesinde meyve fidanı üreticiliği yapılan tarım işletmelerinin sosyo-ekonomik yapıları, kullandıkları üretim teknikleri, karşılaştıkları sorunlar ortaya konulmuş ve elde edilen bulgulara göre çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

- ✓ Türkiye’de 2012 yılında üretilen sertifikalı meyve fidanı oranları dikkate alındığında, en fazla elma fidanı üretilmiştir. Bunu, ceviz, badem ve zeytin üretimi izlemiştir. Yine aynı yılda, illerin meyve fidanı üretimi incelendiğinde, en fazla üretim Isparta, Bursa, İzmir, Hatay ve Adana’da gerçekleştirilmiştir. Hatay İlinde 2012 yılı itibariyle, en fazla turuncgil meyve fidanları üretilmekte olup, bunu subtropik(zeytin) ve sert kabuklu (badem, ceviz) meyve fidanları izlemektedir.
- ✓ Meyve fidanı ihracatı da arzu edilen düzeyde olmasa da 2005-2012 yılları arasında 19,3 kat artış göstermiştir. Dış ticaret açısından meyve fidanı ithalat değerleri, sürekli olarak ihracat değerlerinden daha yüksek olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, ülke fidancılığının hiç de iç açıcı bir durumda olmadığının açıkça göstergesidir.
- ✓ İşletmelerde aile nüfusunun eğitim durumu incelendiğinde, % 9,77’sinin okuma yazma bilmediği ve okuma yazma bilenler arasında ilköğretim mezunlarının çoğunlukta olduğu (%51,15) belirlenmiştir.
- ✓ İşletmelerde potansiyel aile iş gücü miktarı ortalama 4,22 EİB’dir. Potansiyel aile işgücünün %50,71’inin kullanıldığı, atıl kalan iş gücünün oranı %49,29 olduğu belirlenmiştir. İşletmelerde kullanılan toplam 810,40 EİG’nin 717,02’si fidan üretim faaliyetinde (%88,48), 43,15 EİG (%5,32) diğer üretim faaliyetlerinde ve 42,30 (%5,22) EİG tarım dışı işlerde kullanılmaktadır.
- ✓ İşletmelere ait arazilerin ortalama genişliği 25,74 dekar olup, bunun %68,92’sini mülk, %31,08’ini ise kira araziler, yine arazilerin %46,62’sini

fidan arazileri, %22,96'sını bağ-bahçe arazileri ve %30,42'sinide tarla arazileri oluşturmaktadır.

- ✓ İncelenen işletmelerde aktif sermaye tutarı ortalama 1.421.031 TL olup, fidan üretimi yapılan işletmelerde ortalama çiftlik sermayesi ise 1.191.723 TL olarak hesaplanmıştır. Bu değer, toplam sermayenin %83,86'sını oluşturmaktadır.
- ✓ İşletmelerin GSÜD'leri, ortalama 590.083 TL olarak hesaplanmıştır. İşletmelerin ortalama yıllık GSH değeri 593.108 TL olup, bunun %75,00'ini fidan üretimi, %5,97'si tarla bitkileri üretimi, %8,69'u bağ-bahçe üretimi ve %9,83'ü hayvansal üretim, %0,48'i konut kira karşılığı gelir ve %0,03'ü de işletme dışı tarımsal gelirlerden oluşmaktadır. İşletme başına ortalama brüt kar ise, 480.000 TL olarak hesaplanmıştır.
- ✓ İşletmelerin safı karı ile işletme büyüklüğü arasında doğrusal bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Dolayısıyla işletme büyüklüğü arttıkça safı kar değerleride artmaktadır. Saf kar değerleri işletme gruplarında 38.412 TL ile 821.320 TL arasında değişmektedir.
- ✓ İşletmelerin bütünü için uygulanan gelir analizleri sonuçları da göstermiştir ki, işletme büyüklüğü arttıkça işletmenin gerek mali gerekse ekonomik rantabilitesi yükselmektedir. Buradan, küçük işletmelerin üretim faktörlerinden yeterince ekonomik olarak yararlanamadıkları anlaşılmaktadır.
- ✓ Fidancılık faaliyetine yatırılan sermayenin geri dönüş süresi ortalama 2,2 yıl olup işletme büyüklüğü ile doğru orantılıdır. 3. grup işletmelerde bu süre 1,82 yıldır.
- ✓ İncelenen işletmelerde iş kazancı ortalama 358.000 TL olup, işletme büyüklüğüne bağlı olarak artmaktadır. Yani büyük işletmelerde aile iş gücü daha etkin kullanılmaktadır. Dolayısıyla, mevcut işletmelerin kapasiteleri artırıldığı takdirde daha karlı ve ekonomik çalışabileceklerini söylemek doğru olacaktır.
- ✓ Değişen masrafların ve sabit masrafların GSH'ya oranı küçük işletmelerde daha yüksek olarak gerçekleşmiş olup, işletme büyüklüğü arttıkça da

azalmaktadır. Bu durum ise, küçük işletmelerde nakit akım sıkıntısının olmadığını göstermektedir.

- ✓ İşletmelerde en çok üretimi yapılan meyve fidanı türleri zeytin, mandarin ve nar'dır. İşletmelerin büyük çoğunluğu aşı kalemlerini başka illerden temin etmektedir.
- ✓ İşletmelerin %20,65'i Fidan Üreticileri Alt Birliğine üye iken, herhangi bir kooperatif ya da birliğe üye olmayan işletme oranı ise %79,35'tir. Fidan Üreticileri Alt Birliğine üye olan işletmeler, genellikle 3. grupta yer almaktadır.
- ✓ İşletmelerde değişen masrafların gayri safi hasılaya oranı ortalama %26, sabit masrafların gayri safi hasılaya oranı %17 ve toplam masrafların gayri safi hasılaya oranı ise %42 olarak hesaplanmıştır. Yine değişen masrafların gayrisafi üretim değerine oranı %27, sabit masrafların, gayrisafi üretim değerine oranı %18 ve toplam masrafların, gayrisafi üretim değerine oranı ise %44 olarak gerçekleşmiştir.
- ✓ İşletmelerde ortalama değişen masraf 78.048 TL olarak hesaplanmıştır. Değişen masraflar içerisinde en büyük payı %40,69 ile çöğür, tohum, harç, aşı bağı ve ipi, plastik torba, herek, gübre ve ilaç için yapılan masraflar almaktadır. İkinci sırada, geçici işçilik giderleri yer almaktadır
- ✓ İşletmelerde gerçekleşen sabit masraflar ortalama 44.344 TL olarak belirlenmiştir. Sabit masrafların %55,99'unu daimi işçilik ve aile işgücü karşılığı ödenen işgücü masrafları oluşturmaktadır.
- ✓ İşletmelerde herbir fidanın maliyeti ortalama 1,87 TL olarak hesaplanmıştır. Buna karşılık ortalama fidan satış fiyatı 3,36 TL'dir. Hesaplanan ortalama işletme başına düşen kar marjı fidan başına 1,49 TL'dir.
- ✓ İşletmeler fidancılık faaliyeti safi karına göre başarılı, orta, başarısız olmak üzere gruplara ayrılmış ve zarar eden tüm işletmeler (safi karı negatif olan işletmeler) başarısız olarak kabul edilmiş ve bu işletmelerin oranı %11,96 olarak bulunmuştur.

Bu bölümde, işletmelerin girdi ve finansman temini, üretim ve pazarlama aşamalarında yaşadıkları sorunlar ve bu sorunların çözümüne yönelik öneriler aşağıda özetlenmiştir;

İşletmelerin Yapısal Sorunları ve Çözüm Önerileri

- Fidan üreten işletmelerin büyük çoğunluğu küçük aile işletmeleri olduğundan herhangi bir kayıt tutulmamakta ve üretim maliyetleri de yüksek olarak gerçekleşmektedir. İşletmelerde, plastik tüp, tohum, aşı kalemi, aşı bandı, kimyasal gübre, tarımsal ilaç, mazot, işçilik, arazi kiralari ve elektrik fiyatlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Maliyetlerin yüksek olması ise fidan fiyatlarına yansımakta, fidan fiyatlarının yüksek olması da işletmelerin rekabet şansını azaltmaktadır. İşletmelerin üretim kapasitelerini arttırmaları, devletin, çiftçilere sağladığı tarımsal destek miktarlarının, fidan üreticileri için biraz yüksek tutması, ve işletmelerde kayıt tutulmasının teşvik edilmesi, bu sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır. Ayrıca, bölgenin coğrafi konumu nedeniyle fidan üretim maliyetleri içerisinde ısıtma giderleri bulunmamaktadır. Bu da ısıtma giderlerinin olduğu diğer ülke ve bölgelerdeki fidan işletmelerine karşı bir avantaj oluşturmaktadır. Bu avantajlı durum, mutlaka değerlendirilmelidir.
- Fidan üreticiliği yapılan işletmelerin kapasiteleri düşük ve sermayeleri de yetersizdir. Fidan üreten işletmelerin kapasiteleri arttırılarak ve bu işletmelerin hayvancılık başta olmak üzere ikinci bir üretim alanı seçmelerine yardımcı olunarak ve bunlara uygun kredi ve destekler verilerek bu sorun çözülebilecektir. Ayrıca, fidan üreten işletmelerde atıl işgücü oranı yüksek olduğundan, gerçekleştirilecek ikinci bir faaliyet alanında bu atıl işgücü değerlendirilmiş olunacaktır.
- İşletme sahipleri, Fidan Üreticileri Alt Birliğine üyelik konusunda ve beyan verme aşamasında gıda, tarım ve hayvancılık il müdürlükleri tarafından çok zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda, üreticilerde bilgi eksikliği göze

çarpmaktadır. Yapılacak bilgilendirme toplantıları ile fidan üreticiliğinde örgütlenmenin önemi anlatılmalı ve bu konuda üreticiler bilgilendirilmelidir.

- Bölgede başta aşıcı ve yardımcısı olmak üzere, kalifiye işçi temin etmede sıkıntı yaşanmakta ve aynı zamanda işçilik ücretleri ile işçilerin sosyal güvenlik primleri de yüksek düzeydedir. İşletmelerin kalifiye ihtiyacını karşılamak üzere Fidan Üreticileri Alt Birliği, Halkevleri ve Tarım Bakanlığı kuruluşları ve/ve ya üniversiteler çeşitli kurslar ve toplantılar düzenleyerek kalifiye eleman yetiştirmelidir. Üretim kapasitesi yüksek olan işletmelerde kadrolu ziraat mühendisi istihdam edilmesi sağlanmalıdır. Bunu sağlamak için sigortalı işçi çalıştıran işletmelere, devlet sanayi sektörüne sağladığı imkanlara benzer şekilde destekler sağlamalıdır. Ayrıca, tarımsal sigorta kapsamı genişletilerek, fidancılığı da kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmelidir.

İşletmelerin Finansman Teminindeki Yaşadığı Sorunları ve Çözüm Önerileri

- Araştırma kapsamındaki işletmecilerinin, finansman ile ilgili en önemli sorunları ise; tarımsal kredi faizlerin yüksek olması, kredi alım aşamasında çıkarılan zorluklar, tahsilatta yaşanan gecikmeler, nakit sıkıntısı, gıda, tarım ve hayvancılık il müdürlüğü ile birliğe yapılan kesinti tutarlarının yüksek olması, girdi temininde faizlerin yüksek olması, arazi alım ve kira ücretlerinin çok yüksek olması, tarımsal kredi veren banka sayısının az olması, devlet tarafından dekara verilen bahçe tesis destek miktarının düşük olması ile yüksek vergilerdir. Bu gibi sorunların çözümünde öncelikle bürokratik işlemlerin kısaltılması gerekmektedir. Gerek bankalar ve gerekse birlikler gibi temsil kuruluşları üreticinin sürekli muhatap olduğu kuruluşlardır. Bu kuruluşlar sayesinde işlemlerin zamanında ve hızlı yapılması pek çok sorunu ortadan kaldıracaktır. Çeşitli konularda devlet tarafından verilen tarımsal desteklerin artırılması ve uygulanan faizlerin

düşürülmesi ve verilen desteklerin işletme ölçeklerini büyütme amaçlı olması sorunların çözümünde diğer önemli konulardır.

- Kapalı basınçlı sulama sistemlerinin pahalı olması, bölgenin sıcak ve nemli olması nedeniyle başta mantar hastalıkları olmak üzere hastalık ve zararlıların çok sık görülmesi ve sürekli ilaçlama yapılması, pahalı olması nedeniyle modern üretim tekniklerinden yararlanamama, devlet kurumlarının ve birliklerin hizmetlerinin yetersiz olması, toprak analizleri sırasında yaşanan zorluklar, su kaynaklarının yetersiz olması, kısıtlı arazi varlığı nedeniyle üretim için arazi bulamama, ilaç ve gübre kullanımında devlet tarafından getirilen kısıtlamalar işletmelerin en çok karşılaştıkları sorunlar arasındadır. Bu sorunların çözümünde, sulama sistemleri ve modern üretim teknikleri konularında, çeşitli eğitici faaliyetler, kurslar ve seminerler düzenlenerek, çiftçilerin bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır. Toprak analizi yapılan merkezlerde prosedürlerin kısaltılması ve çiftçinin ihtiyacı olan bilgilerin kısa sürede verilmesi gerekmektedir. İlaç ve gübre kullanımının insan ve çevre sağlığına yapabileceği olumsuz etkilerden korunmanın gerekliliği konusunda çiftçiler bilinçlendirilmeli, gereksiz gübre ve ilaç kullanımı azaltmak için de beşeri ilaç sektöründe olduğu gibi reçete ile tarımsal ilaç ve gübre satışı uygulaması başlatılmalıdır. Ayrıca, denetimler sıklaştırılmalıdır.
- İşletmeler, ismine doğru ve hastalıklardan ari aşı kalemlerini bulmada sıkıntı çekmektedirler. Yine işletmelere, özellikler üniversiteler tarafından doku kültürü ile üretilen aşı kalemlerini pahalı olduğu için tercih etmeyip, hiç masraf etmeden bölgedeki meyve bahçelerinden temin etmektedirler. Bu durum, hastalıklı fidanlara ve hem de kökeni bilinmeyen fidanların üretilmesine neden olmaktadır. Bu sorunun çözümünde ise doku kültürü ile üretilen aşı gözlerini kullanan işletmeler ile kendi damızlık parsellerini oluşturan işletmelere maddi destekler sağlanmalı ve bu konuda devletin denetimi sıklaştırılmalıdır. Hatta, büyük üretim kapasiteli işletmelere, damızlık parsel kurma zorunluluğu getirilmelidir. Kesinlikle hastalıklardan

ari olmayan ve geriye doğru ismi belli olmayan aşı gözlerinin kullanımına izin verimemelidir.

İşletmelerdeki Pazarlama Sorunları ve Çözüm Önerileri

- Fidan fiyatlarının ve satış miktarlarının düşüklüğü ile alıcılar karşısında üreticilerin ellerinin zayıf olması ve alıcılarla aralarında herhangi bir pazarlık şanslarının olmaması önemli pazarlama sorunları arasında yer almaktadır. Özellikle, küçük işletmeler, fidan bakım ve depolama maliyetlerinin yüksek olması nedeniyle, ürettikleri fidanları aynı yıl içerisinde satıp, ertesi yıla bırakmayı istememektedirler. Bunun yanısıra, küçük işletmelerin ürettikleri fidanların tamamını kendilerinin pazarlama şansı olmadığından, kazancın büyük bir kısmı aracı tüccarlara gitmektedir. Bu durum, fidan fiyatlarının düşmesine ve üreticilerin pazarlık şanslarının da azalmasına neden olmaktadır. Bu sorun ancak, üreticilerin örgütlenmesi, üretim kapasiteleni artırmaları ve büyük soğuk hava depoları kurmaları ile çözülebilir.
- Alıcı ile üretici arasında yaşanan güvensizlik ortamı da, pazarlama aşamasında yaşanan sorunlardan birisidir. Özellikle fidan bedellerinin peşin ya da vadeli olarak tahsil edilmesinde sorunlar yaşanmakta ve bu durum alıcıyı, üretici gözünde güvensiz kılmaktadır. Bu durum, üreticilerin bir örgüt çatısı altında biraraya gelememelerinden kaynaklanmaktadır. Bu sorun, çiftçilerin örgütlenmesi ve yeni çek yasasının yaptırımlarının arttırılmasıyla çözülebilecektir. Pazarlamada üreticinin yaşadığı sıkıntıların temel nedenini örgütlenememeye bağlamak mümkündür.
- Ülkemizde 552 sayılı Toptancı Halleri Kanunu uyarınca yurt içi pazarlamada üreticilerin uzun zinciri kaldırıp, ürettikleri ürünü tüketiciye doğrudan ulaştırmaları istenen bir durumdur. Bunun gerçekleşmesi ise örgütlenmeyle mümkündür. 552 sayılı Kanun gereği kurulması düşünülen üretici birlikleri amacına ulaşmamıştır. Bu sistemin işleyişinde üreticinin etkin olabilmesini sağlayabilecek Üretici Birlikleri'nin daha etkin bir rol almalarına bağlıdır

- Nakliye ücretlerinin yüksekliği de önemli bir pazarlama sorunudur. Çünkü, fidan üreten işletmeler ile meyvecilik yapan işletmeler arasındaki mesafenin uzun olması nakliye ücretlerini artırmaktadır. Devletin fidan nakliyeleri için vereceği destekler sorunun çözüme kavuşmasını sağlayacaktır.
- Sertifikalı üretim yapan işletmelerde, etiketleme, il müdürlüklerince yapılan beyanname kesintileri, fatura satış bedeli üzerinden birlik tarafından yapılan kesintiler, aidatlar ve ödenen vergiler nedeniyle maliyetler artmaktadır. Maliyetlerin artması, sertifikalı üretim yapan işletmelerin, sertifikasız üretim yapan işletmelere karşı gücünün zayıf kalmasına, rekabet edemez duruma gelmesine ve sertifikalı üretim yapan işletmelerin, kayıt dışı fidan üretmelerine neden olmaktadır. Bu sorun, devletin sıkı denetimler yaparak, tüm işletmelerin sertifikalı fidan üretmelerini sağlaması ve yapılacak bir düzenlemeyle birlik ya da devlet tarafından yapılan kesinti oranlarının düşürülmesiyle çözülebilir.
- Fidan üretiminde kullanılan aşı gözlerinin büyük çoğunluğunun ismine doğru damızlık parsellerden elde edilmemesi ve hastalıklardan arı olmamaları nedeniyle, üretilen fidanlarda kalite düşmektedir. Bu da fidan fiyatlarının ve satışlarının düşmesine neden olmaktadır. Bu sorun ancak, devletin Fidan Üreticileri Alt Birliğinin denetimlerini arttırması ve devletin sağlıklı aşı gözü kullanan işletmelere sağlayacağı ilave desteklerle çözülebilecektir.
- Meyve bahçelerinde sertifikalı meyve fidanı kullanan işletmelere, devlet tarafından verilen destek miktarının azaltılması nedeniyle, yeni kurulan meyve bahçelerinin sayısında düşüşler yaşanmaktadır. Bunu yanı sıra, hergeçen gün yeni fidan üreten işletmelerin piyasaya girmesi, fidan pazar genişliğinin daralmasına ve fidan üretim kapasitenin düşmesine neden olmaktadır. Devletin, sertifikalı meyve fidanı kullanım destek miktarını artırması ve denetimleri arttırarak düzgün çalışmayan işletmelerin faaliyetlerini sonlandırması, ulusal ve uluslararası düzeyde toplantı, sergi ve fuarlar düzenlenerek bu sorunların çözümüne katkı sağlanabilir. Ulusal ve uluslararası piyasada talep edilen meyve fidanı tür ve çeşitlerine yönelik araştırmalar yapılmalı ve bunların üretim alanları genişletilerek, iç ve dış

talep oluşturmaktadır. Yerli tür ve çeşitlerimiz üzerinde de çalışmalar yapılarak, bu tür ve çeşitlerin tescili yaptırılmalıdır. Bu yeni patenti alınan fidan türü ve çeşitlerinin ulusal ve uluslararası fuarlarda tanıtımı yapılmalıdır. Yine, telekomünikasyon, elektronik ve ulaşımda yaşanan teknolojik gelişmeler, diğer tarımsal ürün gruplarında olduğu gibi fidan üretiminde de önemli gelişmelere neden olmuştur.

- Devlet tarafından çıkarılan yasa ile karşılıksız çeklere verilen hapis cezasının kaldırılması ve 8.000 TL ve üzeri para transferlerinin bankalar üzerinden gerçekleştirilmesi de önemli sorunlar arasında yer almaktadır. Bu sorun, devletin yasa ve yönetmelikleri değiştirmesiyle çözülebilecektir.
- Meyve fidanı pazarlanmasında aracı sayısının fazlalığı ve karmaşık yapısı, pazarlama sistemin başarısını olumsuz etkilemektedir. Üretim ve tüketim merkezlerinin birbirinden uzakta olması, aracı sayısında ve taşıma masraflarında artışlara neden olmaktadır. Tarım ürünlerinin pazar taleplerine cevap verecek fiyat, kalite ve miktarda olmasının ilk adımını oluşturan, üreticinin pazar talebi ile ilgili bilgiye ulaşmasını sağlayacak enformasyon sistemi de bulunmamaktadır.
- Bunlarla birlikte, telekomünikasyon, elektronik ve ulaşımda yaşanan teknolojik gelişmeler, diğer ürün gruplarında olduğu gibi fidan üretiminde de önemli gelişmelere neden olmuştur. Telekomünikasyondaki gelişmeler ile dünyanın bütün bölgelerinde üretilen fidan çeşitleri hakkında kolayca bilgi edinilmektedir. Ulaşım alanında yaşanan gelişmeler ile çok uzaklardaki pazarlara ulaşılmaktadır.
- Ayrıca gelişen teknolojiler ile internet üzerinde çeşitli alışveriş hizmetleri de yapılabilmektedir. Bugün gelişmiş ülkelerde birok üreticinin kendilerine ait web siteleri bulunmakta, böylelikle doğrudan tüketiciye ulaşabilmektedirler. Ülkemizde de son yıllarda gelişme gösteren internet kullanımı ile de gelecekte aynı pazarlama yöntemlerini kullanacağımız kaçınılmaz görünmektedir.
- Dünyada farklı pazarlama yaklaşımlarından bir tanesi de doğrudan pazarlamadır. Bu yöntem ile alıcı, üreticinin işletmesine gelerek, almak

istediği meyve fidanlarını kendi seçmesidir. Bu durumda, üreticilerin gelirlerinde de doğrudan bir artış görülecektir.

KAYNAKLAR

- AÇIL, A.F., 1956. Türkiye’de Nüfus Sayımı ve Zirai Ekonomi Bakımından Önemi. T.C. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi 1956 Yıllığı, Fasikül 3’ten Ayrı Basım, 1-19s., Ankara.
- AÇIL,A.F.,1974.Tarımsal Ürün Maliyetlerinin Hesaplanması ve Memleketimiz Tarımsal Ürün Maliyetlerindeki Gelişmeler. T.C.Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları :567, Bilimsel Araştırma ve İncelemeler: 330,62.s.,Ankara
- AÇIL, A.F., 1980. Tarım Ekonomisi. T.C. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 721, Ders Kitabı: 213, 611s., Ankara.
- AÇIL, A.F., ve DEMİRCİ, R., 1984. Tarım Ekonomisi Dersleri. T.C. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 880, Ders Kitabı: 245, 372s., Ankara.
- AKÇA, Y., 2000. Tokat İli Özel Sektör Meyve Fidan Üretiminin Yapısı, Sorunları ve Çözüm Önerileri. Türkiye II. Fidancılık Sempozyumu. 25-29 Eylül, Bademli-Ödemiş, İzmir.
- AKPINAR, M.G., 1998. Kahramanmaraş İli Merkez İlçesi Dağ ve Orman Köyleri Tarım işletmelerinin Ekonomik Analizi. T.C. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 90s., (Basılmamış), Kahramanmaraş.
- AKTAN,C.C., 2007 Stratejik Yöntem ve Swot Analizi
http://www.canaktan.org/yonetim/stratejik_yonetim/swot.htm(Erişim Tarihi:12 Aralık 2007)
- ANONİM, 1998. Adana İli I. Tarım Şurası, “Meyvecilik” Alt Komisyonu Raporu. 50-68. Adana.
- ANONİM, 2008 Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı TUGEM Meyve ve Asma Fidan İthalat ve İhracat Verileri
- ANONİM, 2009a Yönetmelik.tarım ve Köy işleri Bakanlığından “Meyve Fidanı ve Üretim Materyali Sertifikasyonu ile Pazarlanması Yönetmeliği”.03 Temmuz 2009 tarih ve 27277 sayılı Resmi Gazete.Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü .<http://rega.basbakanlik.gov.tr>

- ANONİM, 2009b. Faaliyet Raporu 2008. T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tohumluk Tescil ve Sertifikasyon Merkezi Müdürlüğü. ANKARA
- ANONİM, 2011. Hatay İl Stratejik Planı (2011-2015), Hatay Valiliği <http://www.hatay.gov.tr>, HATAY.
- ANONİM, 2013a. Fidan Üreticileri Alt Birliği .<http://www.fuab.org.tr>. Ankara
- ANONİM, 2013b. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). Bitkisel Üretim İstatistikleri <http://www.tuik.gov.tr>. ANKARA.
- ARAS, A., ve ÇAKIR, C., 1975. Gediz Sulama Kapsamına Giren Tarım İşletmelerinin Ekonomik Etüdü. T.C. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 211, 69s., İzmir.
- ARAS, A., 1988 Tarım Muhasebesi .T.C.Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, No:486, 323s., Adana.
- BAKKER, J., 2010. “Marketing of Organic Products” Kursu Ders Notları. Zaragoza, İspanya.
- BEHE, B.K., DENNIS, J.H., HODGES, A.W., BRUMFIELD, R.G., 2008. Regional Marketing Practices in U.S. Nursery Production. Hortscience, 43(7):2070-2075.
- BARRY, P.J., HOPKIN, J.A., and BAKER, C.B., 1979. Financial Management in Agriculture. The Interstate Printers and Publishers, Inc., 491 p. Danville, Illinois
- CANDEMİR, M., 2000. Ödemiş Yöresinde Meyve fidancılığının Ekonomik Sorunları ve Çözüm Önerileri. II. Fidancılık Sempozyumu. 25-29 Eylül, Bademli-Ödemiş, İzmir.
- CANGİ, R., 2000. Ordu İlinde Meyve Fidanı Üretimi. II. Fidancılık Sempozyumu. 25-29 Eylül, Bademli-Ödemiş, İzmir.
- CİNEMRE, H.A., 1994. Tarımsal Üretim Ekonomisi Ders Notları (Basılmamış). T.C. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Samsun.
- ÇELİK, M. ve SAKİN, M., 1991. Ülkemizde Meyve Fidanı Üretiminin Bugünkü Durumu. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı. Türkiye I. Fidancılık Sempozyumu. 169-180. Ankara.

- ÇELİK, H., ÇELİK, M., YALÇIN, R. 2000. Türkiye’de Meyve ve Asma Fidancılığının Stratejik Açıdan Değerlendirilmesi. Türkiye II. Fidancılık Sempozyumu. 25-29 Eylül, Bademli-Ödemiş, İzmir.
- ÇINAR, A., GÜLLÜ, M. 1991. Ülkemiz Turunçgillerinde Üretim Materyali ile Taşınan Viral Hastalıklar ve Yarattığı Sorunlar. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı. Türkiye I. Fidancılık Sempozyumu. 257-262. Ankara.
- ÇINAR, A., KORKMAZ, S., 1992. Doğu Akdeniz Bölgesinde Turunçgil Fidancılığı ve Sorunları. Turunçgil Bülteni Sayı: 7. 4-7. Adana.
- ÇINAR, A., 1998. Doğu Akdeniz Bölgesinde Turunçgil Fidancılığının Durumu. Turunçgil bülteni Sayı: 25. 2-5. Adana
- DAĞISTAN, E. 2002. Orta-Güney Anadolu Bölgesinde Koyunculuk Faaliyetinin Ekonomik Analizi. T.C. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 195s., (Basılmamış), Adana.
- DEMİRTAŞ, B., 2005. Türkiye’de Limon Üretim Ekonomisi ve Pazar Yapısı. T.C. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Doktora Tezi, 210s., (Basılmamış), Adana.
- DIVERS, S. and GREER, L., 2001. Sustainable Small-Scale Nursery Production. Appropriate Transfer for Rural Area. www.attra.ncat.org
- DPT, 2005. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013), Özel İhtisas Komisyonları El Kitabı, Ankara.
- EMEKSİZ, F. 1999. Orta Toroslarda Kiraz Üretim ve İhracatını Geliştirme Olanakları, Ç.Ü.Z.F. Dergisi, Sayı 14(4):37-46.
- ERGÜN, M. E., ERKAL, S., F. PEZİKOĞLU, F., BURAK, M. ve ÖZTÜRK, M.. 2000. Türkiye’de Meyve Fidancılığının Durumu, sorunları ve Çözüm önerileri. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Atatürk Bahçe Kùltürleri Araştırma Enstitüsü, Bilimsel Araştırmalar ve İncelemeler Yayın No:142. Yalova.
- ERKAN, O, 1978. Aşağı Ceyhan (Çukurova) Sulama Projesi Alanındaki Tarım İşletmelerinin Planlanması. Doçentlik Tezi, (Basılmamış), Adana.
- ERKUŞ, A., ve DEMİRCİ, R., 1985. Tarımsal İşletmecilik ve Planlama. T.C. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakùltesi Yayınları No: 944, Ankara.

- ERKUŞ, A., BÜLBÜL, M., KIRAL, T., AÇIL, A.F., ve DEMİRCİ, R., 1995. Tarım Ekonomisi. T.C. Ankara Üniversitesi Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları, No: 5, 298s., Ankara.
- ERTÜRK, Ü., MERT, C., 2000. Marmara Bölgesindeki Fidan Üretimine Genel Bir Bakış. II. Fidancılık Sempozyumu. 25-29 Eylül, Bademli-Ödemiş, İzmir.
- FRITZ, M.R., MURRANO, R. P. and ROUSE, R. E., 1998. Economic Impact of the Florida Citrus Nursery Industry. University of Florida, Cooperative Extension Service, Institute of Food and Agricultural Sciences, FL
- GÜL, A., 1998. Adana İlinde Projeli ve Projesiz Süt Sığırcılığı Üretim Faaliyetlerinin Ekonomik Yönden Karşılaştırılması. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Dekanlığı Yayınları No: 131, Adana.
- GÜL, M., 2005. Toros Dağları Geçit Bölgelerinde Elma Üretiminin Ekonomik Analizi. T.C. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 378s., (Basılmamış), Adana.
- HODGES, A., 2008. Production and Marketing Practices in Florida Nursery Industry. The Food and Resource Economics Department, Florida Cooperative Extension Service Publications, FE894.
- İNAN, İ.H., 1998. Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği (4. Baskı). T.C. Trakya Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, 275s., Tekirdağ.
- İNAN, İ.H., 2006. Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği (6. Baskı) T.C.Trakya Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, 275s., Tekirdağ
- KAPLANKIRAN, M., DEMİRKESER, T. H., TOPLU, C. ve ALKAN, Ü., 1995. Hatay İli Turunçgil Fidancılığının Teknik Yapısı. Türkiye II. Bahçe Bitkileri Kongresi Cilt I (Meyve). 541-545. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, Adana.
- KARAGÖLGE, C., 1987. Tarım Ekonomisi. T.C. Atatürk Üniversitesi Yayınları No: 642, Ziraat Fakültesi Yayınları, No: 290, 169s., Erzurum.
- KAŞKA, N. ve YILMAZ, M., 1974. Bahçe Bitkileri Yetiştirme Tekniği. H.T. Hartman ve K.E., KESTER'den çeviri. Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi Yayınları, 79, 601 s.

- KOYUNCU, F., AŞKIN, A., KEPENEK, K., 2000. Isparta Yöresinde Meyve Fidanı Üretim Durumu. II. Fidancılık Sempozyumu. 25-29 Eylül, Bademli-Ödemiş, İzmir.
- MILI,S.,2006 Market Dynamics and policy Reforms in The Eu Olive Oil Industry:An Exploratory Assessment 98 th Seminar of European Association of Agricultural Economists.June 29 July2 Crete /Greece.15.s
- ONUR, C., 1991. Akdeniz Bölgesinde Meyve Fidanı Üretiminin Önemi ve Sorunları.Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Türkiye I. Fidancılık Sempozyumu, 297-303,Ankara
- RUDIN, L., 1982. Nursery standarts and quality control in Sweden. Proceedings of the International Plant Propagator's Society, Vol:32;174-180.
- SEÇER, A; 2012. Doğu Akdeniz Bölgesinde Zeytin ve Zeytinyağı Üretimi, Pazarlaması ve Bölgede Zeytinyağı Geliştirme Olanakları, Adana
- SOYLU, A., 2006. Meyve Ağaçlarında Budama ve Aşılama. HASAD Yayıncılık Ltd. Şti., İstanbul.
- SÖYLEMEZOĞLI, G., DUMANOĞLU, H., ÇELİK, H., KUNTER, B., ATICI, A. ve TAHMAZ, H., 2010. Türkiye’de asma ve meyve fidanı üretimi ve kullanımı. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, 11-15 Ocak 2010, Ankara. Bildiriler Kitabı-2:891–907.
- TALİM, M., 1973 Tarımsal, Basit Geliştirilmiş Yönetim Muhasebe Tekniğinin Mukayeseli Olarak Uygulanması ile İlgili Bir Araştırma E.Ü.Z.F Yayınları, No:200, Bornova, İzmir.s.9.
- TAŞDEMİR, H. A., 1990. Turunçgillerde Fidan Üretimi. Turunçgiller ve Subtropik Meyveler Semineri. Narenciye Araştırma Enstitüsü. 33-48. Antalya
- TAŞDEMİR, H. A., 2002. Virüsten Ari Sertifikalı Turunçgil Fidanı Yetiştiriciliği ve Önemi. Türk Tarım Dergisi. Sayı: 145: 72-75, Ankara
- TEKELİ, S., ve ERGÜN , N., 1983 Girdi Fiyatlarının Bitkisel Üretim Düzeyi ve Bileşimi Üzerine Etkileri. Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları :290, 175s.,Ankara

- TEZCAN, S., YILDIZ, M., 2000. Bademli (İzmir-Ödemiş) Yöresi Fidancılığının Bitki Koruma Sorunlarına Bir Bakış. II. Fidancılık Sempozyumu. 25-29 Eylül, Bademli-Ödemiş, İzmir.
- TUZCU, Ö., ERKAN, O. ve ÖZSAN, M., 1976. Turunçgil Fidanı Üreten İşletmelerimizin Teknik ve Ekonomik Faaliyetleri Üzerine Bir Araştırma. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları: 128. Bilimsel İnceleme ve Araştırma Tezleri: 18. Adana
- YAPICI, M., 2002. Elma Yetiştiriciliği. T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Web Adresi, http://www.tarim.gov.tr/arayuz/6/içerik.asp?efl=yetiştiricilik_bilgi/ye_tistiricilik_bilgi.htm&curdir=/uretim/bitkisel_yetiştiricilik
- YILMAZ, M. A., 1996. Fidancılıkta Sertifikasyon. Çalışma Raporu. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi, Bitki Koruma Bölümü. Adana.
- YILMAZ M. A., 1996. Fidancılıkta Sertifikasyon. Çalışma Raporu. Ç.Ü. Ziraat Fakültesi, Bitki Koruma Bölümü. Adana.
- YURDAKUL, O., 1998 Tarım Ürünleri Pazılaması .T.C. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Genel Yayın No:127, Ders Kitapları Yayın No:A-39, 240s.,Adana.

ÖZGEÇMİŞ

1969 yılında Bağcılar'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Aksaray'da tamamladıktan sonra, 1986 yılında Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümünü kazandı. Bu bölümden 1990 yılında mezun oldu. Aynı yıl Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında başladığı Yüksek Lisans öğrenimini 2001 yılında tamamladı, T.C. Ziraat Bankasının açmış olduğu memurluk sınavını kazanarak, 1994 yılında Artvin Ziraat Bankası şubesinde göreve başladı. 2011 yılında Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalında Doktora öğrenimine başlamıştır. 2002 yılında kurum değiştirerek, göreve başladığı Mustafa Kemal Üniversitesi, Tarımsal Araştırma ve Uygulama Merkezinde Ziraat Yüksek Mühendisi olarak görev yapmakta olup, evli ve 3 çocuk annesidir.

EKLER

EK 1. İşletme Anket Formu

“HATAY İLİNDE MEYVE FİDANCILIĞI YAPAN İŞLETMELERİN EKONOMİK ANALİZİ”

İlçe		Anketör	
Köyü		Tarih	

1.Kaç yıldır tarımla uğraşıyorsunuz?

2.Bölgede kaç yıldır fidan üretimiyle uğraşıyor ?

3.Toplam fidan üretim alanınız da?

4.Fidancılığa nasıl başladınız?

a)Baba mesleği olarak b)Başka bir işletmede çalışarak c)Bu işin eğitimini alarak

5.İşletmenizde toplam kaç kişi çalışmaktadır?

a)Vasıfsız işçi..... b)Ziraat Mühendisi..... c)Ziraat Teknisyeni..... d)Müdür.....

6.Aile bireyleri ve iş durumları

No	Cinsiyet E-K	Yaş	Eğitim Durum u	Fidancılıkta çalışma süresi		Diğer Ürünlerde Çal. Süre		İşletme Dışı Tarımda Çal. Süre		Tarım Dışı İşte Çal. Süre		
				Saat/gün	Gün/yı l	Gün/yı l	TL	Gün/yı l	TL	Cinsi	Gün/yıl	TL
1												
2												
3												
4												
5												
6												
7												
8												
9												
10												

7.Arazi kullanımı

Faaliyetler	Parsel sayısı	Ekim Alanı (da)	Mülkiyet M-K-O	Sulu-Kuru S-K	Birim Fiyatı TL/da		Elde edilen Yıllık Toplam Gelir(TL)
					Sulu	Kuru	
Fidan							
Tarım arazisi							
Toplam							

8.Toplam İşletme Gelirinin(GSÜD) Üretim Şubelerine Göre Dağılımı

Üretim Faaliyeti	Adet	GSÜD'nden Aldığı Pay	
		Değer(TL)	%
Fidancılık			
Yumuşak Çekirdekli (elma,armut,ayva,yenidünya)			
Sert Çekirdekli (kayısı, nektarin ,can eriği ,vişne)			
Sert kabuklu (badem,ceviz,antep fıstığı)			
Turunçgiller (mandarin,limon,portakal,greyfurt,turunç)			
Tropik (nar,kiraz,şeftali)			
Subtropik (zeytin)			
Üzümsü Meyveler (Trabzon hurması,incir,karadut,kivi)			
Bitkisel Üretim			
Hayvansal Üretim			
Diğer(Tarım dışı)			
Toplam			100,00

9.Yabancı işgücü durumu (geçici)

Yapılan İş	İşçi Sayısı	Çalışma Süresi (Ay)	Ödenen Ücret(nakdi) (TL/yıl)	Ödenen Ücret (aynı)
Fidancılık				
Diğer				
Toplam				

10. Arazi Islahı Sermayesi

Islah Nevi	Yaşı	Bugünkü değeri(TL)	Yenisinin değeri (TL)
1. Sulama tesisi			
2. Muhafaza tesisi			
3. Diğerleri (belirtin).....			
Toplamın bugünkü değeri			

11. Bina Sermayesi

Yıllık vergi giderleri: TL

Binanın cinsi	Alan (m ²)	Yapı malzemesi	Yaşı	Bu günkü değeri	Yenisinin değeri	Yıllık tamir-bakım masrafı (TL)
Ev						
Ahır-samanlık						
Depo						
Diğer						

a)Beton b)Yarı Kagir-yarı ahşap c)Ahşap-kerpiç d)Hangar-depo

12. İşletmenin Alet ve Makine Varlığı

*Yıllık vergi ve sigorta giderleri : TL

Çeşidi	Sayı	Yaş	Tipi	Bugünkü değeri (TL)	Yenisinin değeri (TL)	Yıllık tamir-bakım mas. (TL)	Yağ-yakıt masrafı	Yağ yakıt tüketimi (lt)	İşletme dışı çalışma süresi	İşletme dışı gelir (TL)
Traktör*										
Römork										
İlaçlama makine										
Su motoru										
Pulluk										
Mibzer										
Diğer (belirtiniz)										

13.Kiralanan Alet makine ücretleri

Çeşidi	Kiralama ücreti

14. Hayvan Varlığı

Cinsi	Yıl Başı		Satın Alınan		Doğan	Satılan		Ölen	Kesilen	Yılsonu	
	Sayı	Değ	Sayı	Değ		Sayı	Değ			Sayı	Değ
Büyük baş											
Küçükbaş											
İş hayvanı											
Kovan											
Kümes hayvanı											

15.Hayvansal üretim Değeri

Hayvanlar	Hayvan sayısı	Toplam Üretim (kg-adet)	Üretim TL/kg	Üretim Değeri (TL)
SIĞIRCILIK				
Süt				
Gübre				
Diğer				
KÜÇÜKBAŞ				
Süt				
Gübre				
Diğer				
Yumurta				
Bal				
Diğer				

16. Hayvancılıkta Masraflar

Masraflar	Genel		
	Miktar (kg)	Birim fiyatı	Tutarı
Yemler			
İşçilik			
Veteriner-ilaç			
Aile işgücü			
Bina kirası			
Diğer.....			

17. Ambar Mevcudu

Cinsi	Yıl başı miktarı (kg)	Yıl sonu miktarı (kg)	Fiyat (TL)	Toplam değeri (TL)
Fidan(adet)				
Ürün				
Girdi				
Toplam				

18. Para mevcudu, alacaklar ve borçlanma durumu

		Yıl Başı (YTL)	Yıl Sonu (YTL)
1. Para Mevcudu	Kişide		
	Bankada		
	Kooperatifte		
TOPLAM			
3. Borç Mevcudu	Kişiyeye		
	Bankaya		
	Kooperatifte		
	Ödenen faiz		
TOPLAM			

19.Kredi ve Borç Durumu

Ürün	Kredi Kaynağı	Miktar (TL)	Vade (Ay)	Faiz(%)	Ödenen Tutar (TL)

20.Kredi kullandığınız alan(en son alınan kredi için % olarak cevaplandırınız)

Fidan Üretimi %.....Bitkisel Üretim %..... Hayvansal Üretim %.....Diğer%

21. Bitkisel Üretim Değeri

Fidan Türü	Çeşit	Anaç	Kapladığı alan (da)	Ağaç sayısı (adet)	Ortalama verim (kg/ağaç)	Bu yılki verim (kg/ağaç)	Meyve vermeyen ağaç sayısı	Tesis yaşı	Dikim aralığı	Fiyat (kg/TL)	Bahçe birim değeri (TL/da)
Diğer ürünler											

22. Bitkisel Ürünlerin Değerlendirilmesi (kg)

Ürün	Evde tüketilen	İşçilere verilen	Satılan	Satılmak üzere ayrılan	Diğer şekilde

23. Fidan Üretimi (adet)

Tür	2010	2011	2012

Satışlar(adet)

Tür	2010	2011	2012

24.Fidancılık faaliyetiyle ilgili alet, ve ekipmanların toplam değeri(TL):.....

25.Fidancılıkta yıllık toplam geliriniz ne kadardır?(TL).....

26.Toplam yıllık tarımsal geliriniz ne kadardır?(TL).....

27. Fidancılıkta Girdi Kullanımı, Üretim ve Bakım İşlemleri

A. Toprak İşleme ve Fidan Torbası Hazırlama

Ürün	Yapılan işlem	Kaç kez yapıldı.	İşlemin tarihi	Kull. Ekipman	Alet-makine kull. veya kira tutarı		Aile işgücü		Yabancı işgücü	
					Saat	TL	saat	TL	saat	TL

B. Sulama

Ürün	Sul. sayısı	İşlemin tarihi	Sulama şekli	Makine kirası		Aile işgücü		Yabancı işgücü		Su			Diğer.....
				saat	TL	saat	TL	saat	TL	Ücreti	saat	ton	

C. Bakım İşleri (*)

Ürün	Yapılan işlem	İşlemin tarihi	Kullanılan ekipman	Çekigücü		Aile işgücü		Yabancı işgücü	
				Saat	TL	saat	TL	saat	TL

(*) Çapalama, boğaz doldurma, ot alma, budama, seyreltme, fidan-çöğür şaşırtma, tepe kesimi vb.

Ç. Gübreleme ve besin elementleri uygulamaları

Ürün	Gübreleme sayısı	İşlemin tarihi	Gübre-besin elementi çeşidi	Miktar (Kg/da ve fidan)	Fiyatı (TL/kg)	Kullanılan ekipman	Makine gücü		Aile işgücü		Yabancı işgücü	
							saat	TL	saat	TL	Saat	TL

D. İlaçlama

Ürün	Kullan ilacın adı	İşlemin tarihi	Kullanım amacı	İlaçlama sayısı	Toplam ilaç masrafı	Kullanılan ekipman	Çeki gücü		Aile işgücü		Yabancı işgücü	
							saat	TL	saat	TL	Saat	TL

E. Aşılama

Ürün	Aşılama şekli	Aşı zamanı	Kullanılan malzeme	Çeki gücü		Aile işgücü		Yabancı işgücü	
				saat	TL	saat	TL	saat	TL

F. Budama

Ürün	Budama şekli	Budama zamanı	Kullanılan malzeme	Çeki gücü		Aile işgücü		Yabancı işgücü	
				saat	TL	saat	TL	saat	TL

G. Söküm ve Hendekleme

Ürün	Söküm şekli	Söküm ve hendekleme zamanı	Çeki gücü		Aile işgücü		Yabancı işgücü	
			saat	TL	saat	TL	saat	TL

28. Pazarlama Yapısı

Fidan türü	Satış miktarı (adet)	Satış fiyatı (TL/adet)				Kime sattığı*	Satış Yeri **	Satıldığı aylar	Satış biçimi(toptan perakende,her ikisi)	Ödeme şekli(peşin, vadeli)
		I.Boy		II.Boy						
		Adet	Fiyat (TL)	Adet	Fiyat (TL)					

(*) Kime satıldığı (Aracı, Üretici, Tüccar, İhracat vb.).(**) İşletmede, İşletme Dışında,Komşu iller, Bölge dışı,e-ticaret

29. Pazarlama Masrafları

Fidan türü	Sertifikasyon masrafı	Depolama Masrafı	Taşıma masrafı	Komisyon Masrafı	Vergiler

30.Masraf Unsurları

Masraf Unsurları	Tutar (TL)	Açıklamalar
Arazi Kirası		
İşçilik (gün/ay/yıl)		
Alet,makine		
Çöğür (tohum)		
Harç		
Aşı Gözü		
Aşı Bağı		
Plastik Torba		
Herek		
Diğer		
Toplam		

31. Genel Masraflar (*)

Masraf Yapılan Çeşit	Tutar (TL)	Açıklamalar

(*) Başka yerde gösterilmeyen masraflar (Bekçilik, Arazi Vergisi, Aidat, Sigorta, ...vb.)

32. Fidan üretimine yönelik hangi belgelere sahipsiniz?

Belge Türü (Bitki Ruhsatı, Sertifika vb)	Alındığı tarih	Geçerlilik durumu

33.İşletmenin kendisine ait anaç kalem damızlık ağaçları var mıdır?

34.İşletme aşı kalemlerini nereden temin ediyor?

Aşı Kalem Türü	TEMİN YERİ									
	Kendi Anaçlarından		İldeki Başka İşletmelerden		Başka İllerdeki Özel İşletmelerden		Kamu Kuruluşlarından		Üniversitelerden	
	Miktar	Oran	Miktar	Oran	Miktar	Oran	Miktar	Oran	Miktar	Oran

35.Kalem temininde zorluklarla karşılaşılıyor musunuz?

a)Evet b) Hayır

36.Evetse ne gibi zorluklarla karşılaşıyorsunuz?

37.Fidan üretimindeki en önemli hastalık ve zararlılar hangisidir?

Fidan türü	Hastalık	Zararlı

38.Fidan yetiştiriciliğinde ön hazırlık olarak neler yapıyorsunuz ?

39.Fidanları nasıl yetiştiriyorsunuz ?

Fidan Türleri	Tüpte		Toprakta		Torbada		Hepsi	
	Miktar	Oran	Miktar	Oran	Miktar	Oran	Miktar	Oran

40.İşletmeden yurt dışına satış varmı?

a)Evet b)Hayır

41.Fidanların satıldığı ülkeler ve fidan türleri hangileridir ?

Fidan Türleri	ÜLKELER							
	Miktar	Tutar (TL)	Miktar	Tutar (TL)	Miktar	Tutar (TL)	Miktar	Tutar (TL)

- 42.Fidanlara satış esnasında hangi işlemler yapılmaktadır?.....
.....
- 43.Fidanların büyüme sezonu boyunca kontrollerini kim ya da hangi kuruluş yapmaktadır?
.....
- 44.Sökülen fidanlar nasıl muhafaza edilmekte ve ne kadar kayıp olmaktadır.
.....
- 45.Fidan tür/çeşidinde değişiklik düşünüyor musunuz?
a)evet b)hayır
- 46.Evetse neden?.....
- 47.Yeni fidan çeşitlerinin nerelerden alıyorsunuz?.....
Yeterlimi?.....
48. İlaçlamada doz ayarlamasını nasıl yapıyorsunuz? (bilgi kaynakları)
a) Yazılı tarife göre (kitap, dergi, gazete, broşür)
b)Çiftçi olarak kendi bilgi ve tecrübelerime göre
c) Komşu ve akrabaların önerilerine göre d)İlaç bayilerinin önerilerine göre
d) Tarım İl/İlçe Müdürlüğü teknik elemanlarının (mühendis, tekniker) önerilerine göre
e) Diğerleri (Belirtiniz)
- 49.Girdi temininde sorunlarla karşılaşıyor musunuz?
a)Evet b)Hayır
- 50.Evetse bu sorunlar hangileridir ?.....
- 51.İşgücü teminindeki sorunlarınız var mıdır?
a)Evet b)Hayır
- 52.Varsa bunlar nelerdir?.....
- 53.Hangi aylarda fidan satışı yapılmaktadır?.....
- 54.Pazarlama sorunları yaşıyor mu?
a)Evet b)Hayır
- 55.Evetse ne gibi pazarlama sorunları ile karşılaşıyorsunuz.....
- 56.Üretilen fidanların % kaç satılmaktadır?
- 57.Üreticilerin kullandıkları üretim teknolojileri yeterlidir?
a)Evet b) Hayır
- 58.Yetersiz ise nedenleri nelerdir?.....
- 59.Satışları arttırmaya yönelik ne gibi faaliyetler yapılmaktadır?.....
.....
- 60.Üretilen fidanların dağıtımını nasıl yapılmaktadır?
61. Satış fiyatınızı nasıl belirliyorsunuz?
a) Alıcının teklifini kabul etmek zorundayım.
b) Önce pazardaki fiyatı öğrenirim, sonra en yüksek fiyatı veren alıcıya satarım.
c) Alıcı ile pazarlık ederim.
d) Diğer

62. Satış döneminde pazar fiyatını hangi kaynaktan öğreniyorsunuz?
a) Düzenli olarak pazara giderek
b) Arkadaşlardan, tanıdıklardan ve ya Tüccardan
c) Diğer.....
63. Satışta fidan kalitesi nasıl belirleniyor?.....
64. Alıcının önerdiği fiyatı yetersiz bulmanız durumunda ne yapıyorsunuz?.....
.....
65. Satış merkeziniz üretim işletmenizde midir?
66. Siparişleri nasıl alıyorsunuz?
a) Telefonla b) internetle c) satış elemanına sipariş d) hepsi
67. Tarım fuarlarına katılıyor musunuz?
a- Evet b- Hayır
68. Cevabınız Evet ise fuar sonrasında satışlarınız değişiyor mu?
a) Artıyor b) Azalıyor
69. Fuar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir
70. Herhangi bir tarımsal kooperatife üye misiniz?
a) Evet b) Hayır
71. Evet ise fidan üretim ve pazarlaması ile ilgili hangi hizmetlerden faydalaniyorsunuz ?
a) Faydalanmıyor
b) Gübre ve ilaç
c) Sulama
d) Nakit para
e) Mazot
72. Tarımsal Kooperatiflerin hizmetlerini yeterli buluyormusunuz ?
a) evet b) Hayır
73. Hayırsa bu nedenler nelerdir
a) Girdiler pahalı
b) Faizler yüksek
c) Yeterli girdi ve mali desteği vermiyor
74. Yörenize en uygun bulduğunuz fidan çeşidi hangidir?.....
.....
75. Fidanlık Sektörü SWOT Analizi
İÇSEL YÖNLER
A. Sizce sektörün güçlü yönleri nelerdir?
.....
.....
B. Sizce sektörün zayıf yönleri nelerdir?
.....
.....
DIŞSAL YÖNLER
C. Sektördeki Fırsatlar nelerdir?
.....
.....
D. Sektörün önündeki tehditler nelerdir?
.....
.....
.....

76. FİDAN ÜRETİMİNDEKİ SORUNLAR

Üretim ile ilgili sorunlarınız nelerdir? Belirtiniz. a) b) c)	Pazarlama ile ilgili sorunlarınız nelerdir? Belirtiniz. a) b) c)
Finansman (kredi) ile ilgili sorunlarınız nelerdir? Belirtiniz a) b) c)	İşgücüne yönelik sorunlarınız nelerdir? a) b) c)

77.Fidancılık sektöründe faaliyet göstermekten memnun musunuz?

- a)Evet b)Hayır

78.Sektöre yönelik olarak verilen desteklerden memnun musunuz?

- a)Evet b)Hayır

79.Sektöre yönelik olarak verilen destekler yeterlidir?

- a)Evet b)Hayır

**Araştırmamıza göstermiş olduğunuz ilgiye ve vermiş olduğunuz bilgilere
teşekkür ederiz.**